

Ανδρέας Ν. Λύτρας
Andreas N. Lytras

Η Ελληνική Κοινωνική Δομή
Αναδρομική Θεώρηση (1993-2025):
Εκτιμήσεις (ex-ante, on-going) και Επιβεβαιώσεις (ex-post)

The Greek Social Structure
Retrospective Review (1993–2025):
Estimations (ex-ante, on-going) and Confirmations (ex-post)

<https://openeclass.panteion.gr/modules/document/index.php?course=TMC318>
<https://openeclass.panteion.gr/modules/document/index.php?course=TMC406>
<https://openeclass.panteion.gr/modules/document/index.php?course=TMC154>
[https://www.researchgate.net/publication/412285994_AN_Lytras_8_zetemata_Elleni
ke_Koinonike_Dome_Ektimeseis_Epibebaioseis1](https://www.researchgate.net/publication/412285994_AN_Lytras_8_zetemata_Elleni_ke_Koinonike_Dome_Ektimeseis_Epibebaioseis1)
[https://www.academia.edu/171837837/Ανδρέας_Ν_Λύτρας_Η_Ελληνική_Κοινωνική_Δομή_Αναδρομική_Θεώρηση_1993_2025_Εκτιμήσεις_ex_ante_on_going_και_Επι
βεβαιώσεις_ex_post_](https://www.academia.edu/171837837/Ανδρέας_Ν_Λύτρας_Η_Ελληνική_Κοινωνική_Δομή_Αναδρομική_Θεώρηση_1993_2025_Εκτιμήσεις_ex_ante_on_going_και_Επιβεβαιώσεις_ex_post_)

Αθήνα, 2026
Πάντειον Πανεπιστήμιο

Greek Society

Social Analysis

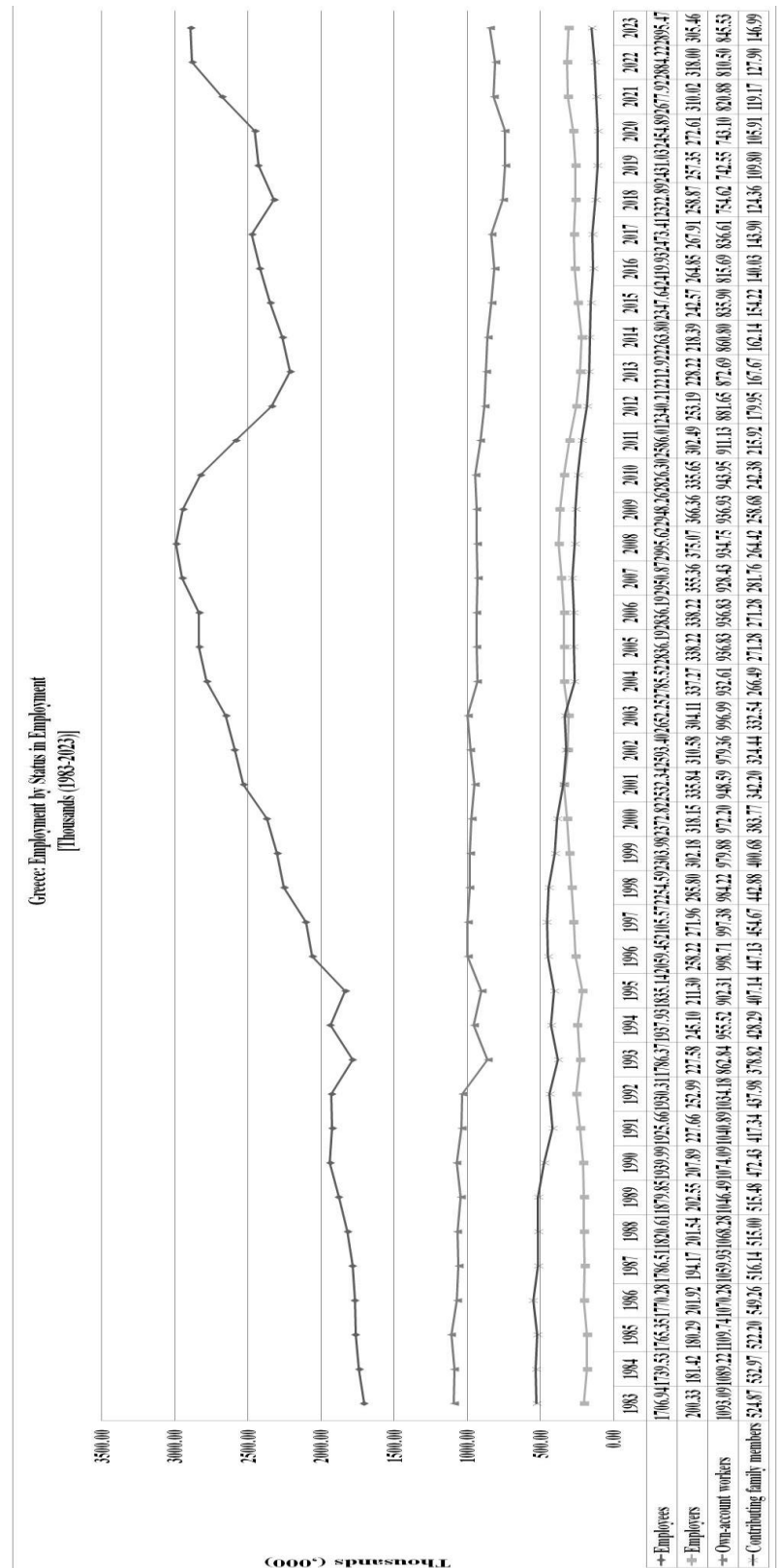
Class Structure

Περιεχόμενα

1 Μισθωτοί (Αρχικές Εκτιμήσεις)	5
1.1 Μισθωτοί (Επιβεβαιώσεις)....	8
2 Εργοδότες/τριες (Αρχικές Εκτιμήσεις)	15
2.1 Εργοδότες/τριες (Επιβεβαιώσεις)....	17
3 Αυτοαπασχολούμενοι/ες (Αρχικές Εκτιμήσεις)	19
3.1. Αυτοαπασχολούμενοι/ες (Επιβεβαιώσεις)....	20
4 Τα Συμβοηθούντα Μέλη της Οικογένειας (Αρχικές Εκτιμήσεις)	25
4.1 Τα Συμβοηθούντα Μέλη της Οικογένειας (Επιβεβαιώσεις)	26
5 Ιδιοκτησία (Αρχικές Εκτιμήσεις)	29
5.1 Ιδιοκτησία (Επιβεβαιώσεις)	31
6 Η μερική απασχόληση (Αρχικές Εκτιμήσεις)	35
6.1 Η μερική απασχόληση (Επιβεβαιώσεις)	36
7 Τα πολυάριθμα και ανθεκτικά παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα. Η σχετικά μικρότερη ταξική πόλωση (Αρχικές Εκτιμήσεις)	38
7.1 Τα πολυάριθμα και ανθεκτικά παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα. Η σχετικά μικρότερη ταξική πόλωση (Επιβεβαιώσεις)	41
8 Οι Υπηρεσίες (Αρχικές εκτιμήσεις)	46
8.1 Οι Υπηρεσίες (Επιβεβαιώσεις)	47
Εργογραφία (Βιβλιογραφία αναφερόμενη και συναφής)	52
Αγγλική Έκδοχή του Κειμένου [English version of the text]	55 (-103)

Contents (... p. 56)

[English version of the text]	55
1 Wage Eamers (Initial Estimations)	57
1.1 Wage Earners (Confirmations)	59
2 Employers (Initial Estimations)	65
2.1 Employers (Confirmations)	67
3 Own-account workers (Initial Estimations)	69
3.1 Own-account workers (Confirmations)	70
4 Contributing Family Workers (Initial Estimations)	73
4.1 Contributing Family Workers (Confirmations)	74
5 Ownership (Initial Estimations)	76
5.1 Ownership (Confirmations)	78
6 Part-Time Employment (Initial Estimations)	83
6.1 Part-Time Employment (Confirmations)	84
7 The Numerous and Resilient Traditional Petty-Bourgeois' Strata. The Relatively Lesser Class Polarization (Initial Estimations)	86
7.1 The Numerous and Resilient Traditional Petty-Bourgeois' Strata. The Relatively Lesser Class Polarization (Confirmations)	89
8 Services (Initial Estimations)	94
8.1 Services (Confirmations)	95
Works (Referenced and Related Bibliography)	101 (-103)

Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

1. Μισθωτοί (Αρχικές Εκτιμήσεις)

Α.Ν. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)

1Α) «Η μισθωτοποίηση βρίσκεται σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Το μεγαλύτερο μέρος των μισθωτών εργάζεται στο εμπόριο και τις υπηρεσίες». «Ακόμη και στη δευτερογενή παραγωγή, όπως και στο εμπόριο και τις υπηρεσίες, η μεγάλη μάζα των μισθωτών απασχολείται σε μικρές μονάδες με χαμηλό δείκτη συγκέντρωσης» (Λύτρας 1993, σ. 206).

1Β) Η συμμετοχή των μισθωτών στην απασχόληση του πρωτογενούς τομέα είναι πολύ χαμηλή, σχεδόν επεισοδιακή. Στον Πίνακα 11 (Λύτρας 1993, σ. 193) καταγράφεται ότι το ποσοστό (%) των μισθωτών το 1971 είναι 4,62% των συνολικών απασχολούμενων στον συγκεκριμένο τομέα, ενώ το 1989 καταβυθίζονται στο 2,06%.

1Γ) «Η κατάσταση που διαγράφεται στο χώρο της μισθωτής απασχόλησης απαγορεύει από την ίδια την παραγωγική βάση την ικανότητα διαμόρφωσης αξιολογών συλλογικοτήτων και αποδιαρθρώνει την έννοια της οργάνωσης στη μήτρα της. Στην πραγματικότητα, ο μόνος χώρος αξιολογής συγκέντρωσης μισθωτών με δυνατότητες οργάνωσης είναι το δημόσιο και ο δημόσιος τομέας της οικονομίας» (Λύτρας 1993, σ. 216).

1Δ) «Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 1981, στην Αθήνα υπάρχει το μεγαλύτερο ποσοστό μισθωτών (67,62%) και το μικρότερο ποσοστό της ομάδας εργοδότες-αυτοαπασχολούμενοι-συμβοηθούντα μέλη της οικογένειας (25,12%)...» (Λύτρας 1993, σ. 212). Στην ουσία και ιδίως στο συγκεκριμένο απόσπασμα, προδιαγράφεται η τροχιά των μισθωτών στην ελληνική κοινωνία (και όχι μόνον στην Αθήνα), σαράντα δύο χρόνια αργότερα (το 2023).

II) Ειδική Αναφορά για τους Μισθωτούς στο Δημόσιο

(με αναφορές στη νέα μεσαία τάξη: μεσαία στελέχωση των επιχειρήσεων και διευθυντικά ή μεσαία στελέχη του Δημοσίου)

Α.Ν. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)

IIΑ) Το βιβλίο αφιερώνει μέρος του κειμένου στην απασχόληση στο Δημόσιο και τις δημόσιες επιχειρήσεις. Στην απογραφή (31-12-1988) του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας καταγράφεται ότι το σύνολο των υπαλλήλων και μισθοδοτούμενων είναι 467.271 άτομα (Λύτρας 1993, σσ. 194-195). Ο αριθμός αυτός αντιπροσωπεύει το 12,96% της συνολικής απασχόλησης της χώρας το ίδιο έτος (1988).

IIΒ) Σε συνδυασμό με τα λοιπά δεδομένα της ανάλυσης για την ελληνική κοινωνία εκτιμάται, πως το Δημόσιο αποτελεί «..το μόνο συμπαγή και συνεχή πόλο της απασχόλησης τη στιγμή μάλιστα που δεν υπάρχει άλλος σταθερός και δυναμικός πόλος για την απορρόφηση του εργατικού δυναμικού...» (Λύτρας 1993, σ. 195).

IIΓ) Οι εργαζόμενοι στο Δημόσιο και τον δημόσιο τομέα της οικονομίας αποτελούν κοντά στο ένα τέταρτο του συνόλου των μισθωτών, παρά το γεγονός ότι είναι περίπου το 12,96% της συνολικής απασχόλησης (1988). Αυτή η συνθήκη εξηγείται από την μικρή αναλογία της μισθωτής εργασίας στην απασχόληση (Λύτρας 1993, σ. 195).

IIΔ) Σε ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο (πτυχιούχοι από την ανώτατη και ανώτερη εκπαίδευση) ανήκει περίπου το 28% (27,76%) των υπαλλήλων του Δημοσίου και των

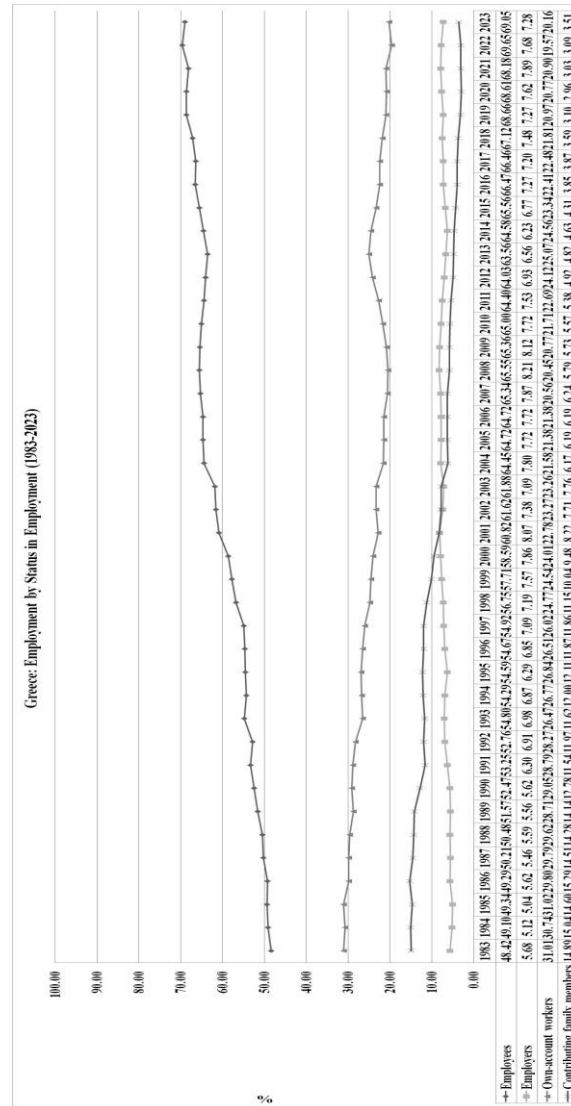
δημοσίων επιχειρήσεων, το 1988. Το 53,81% είναι απόφοιτοι και απόφοιτες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 1988 (Λύτρας 1993, σ. 195).

ΙΙΕ) Πραγματοποιείται, κατ' επέκταση της πραγμάτευσης για την απασχόληση στο Δημόσιο, η εκτίμηση για τα νέα μεσαία στρώματα ή τη νέα μεσαία τάξη (για ορισμένους αναλυτές για τη «νέα μικροαστική τάξη»). Σημειώνεται: «Το μέγεθος αυτών των κατηγοριών είναι σχετικά περιορισμένο, λόγω κυρίως του μικρού ποσοστού των μισθωτών...» ... «Το κύριο σώμα των νέων μεσαίων στρωμάτων εντοπίζεται στον δημόσιο τομέα». «Μεγάλο μέρος των επιστημόνων που εμφανίζονται ως ελεύθεροι επαγγελματίες δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ευθέως μέλη των νέων μεσαίων στρωμάτων» «και μάλλον προσεγγίζουν τα χαρακτηριστικά των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων»... «Μόνο στο βαθμό που συνυπάρχει το ανεξάρτητο επάγγελμα με»... «άμεση ή έμμεση μισθωτή σχέση μπορεί να ελεγχθεί η μετατόπισή τους στα νέα μεσαία στρώματα».

Α.Ν. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

ΙΙΣΤ) Η απασχόληση (2000, 2008 – η τελευταία μέτρηση λίγο πριν την έκρηξη της δημοσιονομικής κρίσης) στο ελληνικό Δημόσιο είναι μικρότερη από την αντίστοιχη σε σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Νορβηγία, Σουηδία) και τη Γαλλία, όπως είναι και ανάλογη με ορισμένες άλλες χώρες. Δεν δικαιολογείται λοιπόν η έγκληση ότι η Ελλάδα είχε ιδιαίτερα μεγάλη απασχόληση στο Δημόσιο (Λύτρας 2016α, σ. 331-332).

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)
(Lytras 2025, σ. 46).

Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

1.1 Μισθωτοί (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με τη μισθωτή εργασία στην πρωτογενή παραγωγή]

Α.Ν. Λύτρας, Δ. Πρόντζας, *Η Αγροτική Εκμετάλλευση στην Ελλάδα* (2006)

1.1Α) «Η περιορισμένη αναπαραγωγή του μικρού κεφαλαίου οριοθετεί το είδος και το μέγεθος της απασχόλησης, καθώς επιτρέπει την αυτοαπασχόληση, την οικογενειακή απλήρωτη εργασία και σχεδόν απαγορεύει τη χρησιμοποίηση της μισθωτής εργασίας» (Λύτρας & Πρόντζας, σ. 57).

[Σχετικά με την εξέλιξη της μισθωτής εργασίας]

Α.Ν. Λύτρας, *Αναλύσεις περί Κοινωνικής Δομής* (2007)

1.1Β) Καταγράφεται στον Πίνακα 10 (Λύτρας 2007, σ. 41) ότι το 2002 οι μισθωτοί έχουν αγγίξει το 60% (60,74%) της συνολικής απασχόλησης. Αυτό το δεδομένο δίνει την εικόνα για την πολύ αργή ετήσια αύξηση της μισθωτής εργασίας, σε μια εποχή που πραγματοποιούνται μεγάλα δημόσια έργα, ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και για μια οκταετία οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης είναι υψηλοί.

[Σχετικά με την εξέλιξη της μισθωτής εργασίας]

Α.Ν. Λύτρας, *Μικρό-Αστική Λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα* (2010)

1.1Γ) Μια αντίστοιχη (με την αμέσως προηγούμενη) καταγραφή εντάσσεται στο κείμενο και τον Πίνακα Π2 (Λύτρας 2010, σ. 20). Επίσης σημειώνεται: «Η παρουσία αναρίθμητων μικρών παραγωγικών μονάδων κάνει το σώμα των μισθωτών να κατακερματίζεται σε μικρές ομάδες και ανάμεσά τους να παρεμβάλλονται μικροί εργοδότες» ... «Η συγκρότηση σωματείων, υπό αυτές τις συνθήκες, είναι ουσιαστικά δυσχερέστατη και τυπικώς για κάθε μικρή ενότητα αδύνατη»... Η διαμόρφωση απεργιακών συνθηκών είναι εξαιρετικώς δύσκολη, αν δεν αποτελεί απίθανο γεγονός στο επίπεδο της μικρής επιχείρησης, ενώ οι συλλογικές διαπραγματεύσεις είναι δυνατόν να αναληφθούν μόνο από δευτεροβάθμιες οργανώσεις» (Λύτρας 2010, σ. 20-21).

[Σχετικά με την εξέλιξη της μισθωτής εργασίας]

Α.Ν. Λύτρας, «Η κοινωνική δομή στην Ελλάδα. Επιλογές από την κοινωνική συγκρότηση στον 20^ο αιώνα», Α. Μωυσίδης & Σ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στον 19^ο & 20^ο αιώνα* (2010β: σσ. 239-257)

1.1Δ) Καταγράφεται στο Διάγραμμα 3 (Λύτρας 2010β, σ. 252), ότι οι μισθωτοί στο τέλος του 20^{ου} αιώνα ήταν κοντά στο 58,4% (στη μέτρηση ILO/LABORSTA 58,05%). Ταυτόχρονα υποδεικνύεται ότι στις ΗΠΑ είναι 92,57%, στο ΗΒ 88,32%, στην Ιαπωνία 83,10% και στη Γερμανία 89,17%, το 2000. Παρατηρείται ταυτόχρονα στο σχετικό κείμενο: «Η μισθωτή εργασία επικρατεί στις μετρήσεις της απασχόλησης από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και εμφανώς μετά το 1990. Η τάση αυτή ενισχύεται μέχρι το τέλος του αιώνα, αλλά ακόμη υστερεί από τις αναλογίες στις πρωτοπόρες χώρες» (Λύτρας 2010β, σ. 252).

[Σχετικά με την εξέλιξη της μισθωτής εργασίας]

Α.Ν. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

1.1Ε) Στην ανάλυση περιγράφεται η εξέλιξη της μισθωτής εργασίας στην Ελλάδα μέχρι και το 2008 (παρουσιάζεται και η σχετική χρονοσειρά, 1993-2008 – Διάγραμμα 2.2.2, Λύτρας 2016α, σ. 207). Στο κείμενο λέγεται πως: «Η Ελλάδα ολοκληρώνει τη συγκεκριμένη φάση με τους μισθωτούς να προσεγγίζουν το 65%...» (Λύτρας 2016α, σ. 207).

[Σχετικά με την εξέλιξη της μισθωτής εργασίας]

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020 Book)
1.1ΣΤ) Στην ανάλυση παρουσιάζονται δύο χρονοσειρές για τη μισθωτή εργασία (η πρώτη φτάνει μέχρι το 2008 -ILO/LABORSTA- και η δεύτερη -ILO/ILOSTAT- αφορά τα έτη: 2009-2013, Lytras 2020, σ. 124). Στη δεύτερη καταγράφεται η πτώση της αναλογίας των μισθωτών, στη διάρκεια της έντονης δημοσιονομική κρίσης (2009-2013). Οι μισθωτοί στην Ελλάδα υποχωρούν στο 62,8% των απασχολούμενων, την ώρα που έχει μειωθεί και η συνολική απασχόληση!

[Σχετικά με την εξέλιξη της μισθωτής εργασίας]

A.N. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

A.N. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

1.1Ζα) Στο Διάγραμμα 3.3.3.1 (Λύτρας 2019, σ. 122) καταγράφεται το ποσοστό των μισθωτών το 2015. Παρουσιάζεται μια ανάκαμψη, μετά την αισθητή πτώση. Οι μισθωτοί εμφανίζονται να αποτελούν το 65,04% της συνολικής απασχόλησης.

1.1Ζβ) Το 2018, σύμφωνα με το Διάγραμμα Ε2 (Λύτρας 2020, σ. 317), φαίνεται ότι οι μισθωτοί στην Ελλάδα ανακάμπτουν περαιτέρω και έχουν αναλογία ίση με το 66,51% του συνόλου της απασχόλησης.

[Σχετικά με την εξέλιξη της μισθωτής εργασίας]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)

1.1Θ) Στο Graph 8 καταγράφεται η ανάκαμψη των μισθωτών σε ποσοστό 69,04% της συνολικής απασχόληση, το 2023. Στο ίδιο διάγραμμα παρουσιάζεται η πολύ αξιοσημείωτη διαφορά από την τελική διαμόρφωση των ποσοστών της μισθωτής εργασίας σε (επιλεγμένες) πρωτοπόρες καπιταλιστικές χώρες. Ο πολύ αργός ρυθμός της ετήσιας αύξησης κινεί ιδιαίτερα το ερευνητικό μας ενδιαφέρον. Στις ΗΠΑ η τελική διαμόρφωση του ποσοστού των μισθωτών (το 2023) είναι το 93,92%, στην Ιαπωνία είναι το 90,05%, στη Γαλλία είναι το 87,03% και στην Αυστραλία είναι το 84,35%. Προσοχή, τα δεδομένα παρουσιάζονται, μαζί με άλλες καταγραφές στα διαγράμματα των σελίδων 4, 7 και 14 του παρόντος κειμένου!

Επισημάνση για (1) Μισθωτούς: Η αναλογία (ως ποσοστό στην απασχόληση *ex-post*), η οποία είναι πολύ αισθητά μικρότερη από τις πρωτοπόρες χώρες, και ο χαμηλός ρυθμός της ετήσιας αύξησης επιβεβαιώνει τις αρχικές εκτιμήσεις (τόσο τις *ex-ante* εκτιμήσεις όσο και τις *on-going* αναλύσεις) για τους μισθωτούς εργαζόμενους, σε μια περίοδο που υπερβαίνει τα 30 χρόνια διερευνήσεων, που αφορούν σε εμπειρικά δεδομένα 40 ετών, τουλάχιστον (σε πολλές διαστάσεις οι μετρήσεις αφορούν σε χρονική περίοδο άνω των 50 ετών).

II.1 Ειδική αναφορά Δημόσιο (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με την εξέλιξη των νέων μεσαίων στρωμάτων]

Α.Ν. Λύτρας, *Αναλύσεις περί Κοινωνικής Δομής* (2007)

II.1Α) Γράφεται σχετικά: «Η σταδιακή υπέρβαση του φορντικού προτύπου παραγωγής και του τειλορικού υποδείγματος οργάνωσης της εργασίας επισημαίνει και την αποδιάρθρωση αμέσως της μεσαίας στελέχωσης των επιχειρήσεων και πιο καθυστερημένα της κρατικής γραφειοκρατίας, δηλαδή του προσδιοριστικού κοινωνικού πλαισίου της ‘νέας μεσαίας τάξης’» (Λύτρας 2007, σ.51).

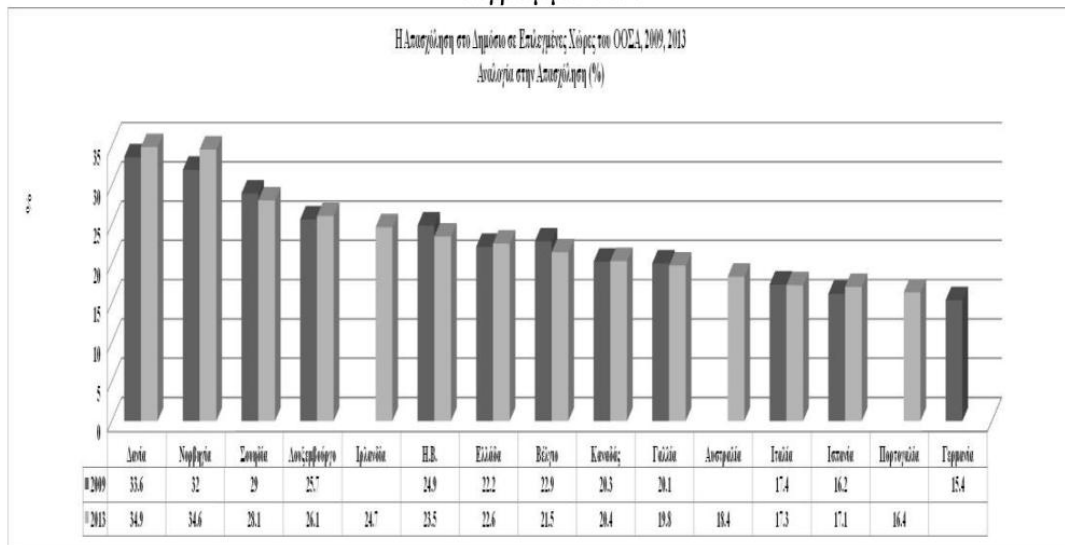
Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

II.1Βα) Η σύγκριση της απασχόλησης στο ελληνικό Δημόσιο καταγράφεται στο παρακάτω διάγραμμα (Λύτρας 2019, σ. 123):

Διάγραμμα 3.3.4

Πηγή: OECD.¹⁶⁴

Πηγή: OECD, *Government at a Glance 2015*, OECD Publishing, Paris, 2015, DOI: http://dx.doi.org/10.1787/gov_glance-2015-22-en.

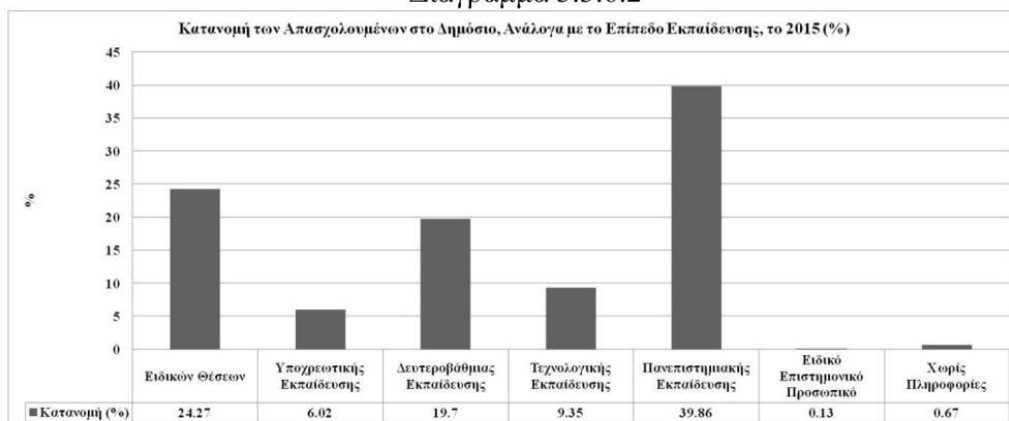
Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

II.1Ββ) Στην ανάλυση γίνεται σαφές ότι η Ελλάδα έχει χαμηλότερη απασχόληση (σε δύο επάλληλες μετρήσεις του ΟΟΣΑ: 2009, 2013) στο Δημόσιο από τη Δανία, τη Νορβηγία, τη Σουηδία, το ΗΒ και το Λουξεμβούργο (Λύτρας 2020, σ. 243).

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

II.1Γα) Το εκπαιδευτικό επίπεδο των υπαλλήλων του Δημοσίου είναι ήδη πολύ υψηλό το 1988. Γίνεται ακόμη υψηλότερο το 2015 (Λύτρας 2019, σ. 129):

Διάγραμμα 3.3.6.2

Πηγή: Α. Φαϊτάκη, Ν. Ιωάννου, Α. Δημητρίου, Δ. Κοντογιώργης (2016).¹⁶⁹

Πηγή: Α. Φαϊτάκη, Ν. Ιωάννου, Α. Δημητρίου, Δ. Κοντογιώργης, Ανάλυση Τακτικού Προσωπικού Δημόσιας Διοίκησης για το έτος 2015. Μητρώο Ανθρώπινου Δυναμικού Ελληνικού Δημοσίου, Αθήνα, Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, 2016 (16 Μαρτίου).

Σημείωση: Οι Ειδικές Θέσεις, αφορούν ένα σημαντικό ποσοστό απόφοιτους/ες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

ΙΙ.1Γβ) Το εκπαιδευτικό επίπεδο των υπαλλήλων του Δημοσίου αναλύεται και σε αυτό το βιβλίο (Λύτρας 2020, σ. 252). Το ελληνικό Δημόσιο και η απασχόληση σε αυτό παρακολουθεί τις γενικές τάσεις των ευρωπαϊκών-πρωτοπόρων χωρών και δεν φαίνεται να υστερεί, στην ποιότητα της στελέχωσης.

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

ΙΙ.1Δ) Στα *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993, σσ. 194-195) επισημάνθηκε ότι το σύνολο της απασχόλησης στο κράτος, το 1988, ήταν 467.271 άτομα. Το 2012, ο πληθυσμός της δημόσιας απασχόλησης ήταν 629.114 πρόσωπα. Το 2015, κάτω από την επίδραση των μνημονίων, ο αριθμός περιορίστηκε στα 566.913 άτομα. Η ποσοστιαία αναλογία παρέμεινε περίπου στο ίδιο επίπεδο, λόγω της μείωσης του αριθμού των απασχολούμενων συνολικά (επίσης οφείλεται στην επίδραση των μνημονίων).

[Ειδική αναφορά στα νέα μεσαία στρώματα]

Α.Ν. Λύτρας, *Οι Αστοί και ο Κόσμος τους* (2024)

ΙΙ.1Ε) Στα πορίσματα του συγκεκριμένου βιβλίου, μεταξύ άλλων θεωρητικών και εμπειρικών αναλύσεων (ορισμένες πολύ εκτεταμένες, στο κείμενο και τα παραρτήματα), γράφεται: «Η μεσαία στελέχωση των σημερινών επιχειρήσεων και η μεσαία στελέχωση, μαζί με τα διευθυντικά στελέχη του Δημοσίου, δύσκολα μπορεί να υποστηριχθεί ότι ξεπερνούν αναλογίες περί το 10%-12% (σε ορισμένες εξαιρέσεις, ίσως, μέχρι το 15%, με υπερβολική εκτίμηση) των συνολικών μισθωτών εργαζομένων (από 8,5%, μέχρι 11% ή έως 14,5%, σε λίγες εξαιρέσεις, των συνολικών απασχολούμενων). Επισημαίνουμε ότι οι ελάχιστοι φορείς της ανώτερης διευθυντικής εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, ανάλογα με τις αμοιβές τους, συνταυτίζονται με την αστική τάξη. Τα νέα μεσαία στρώματα ή η νέα μεσαία τάξη είναι στις πλείστες περιπτώσεις των αναπτυσσόμενων χωρών μια περιορισμένη κοινωνική ομάδα. Από την άποψη των αμιγώς οικονομικών συμφερόντων έχει αντικειμενική προσέγγιση προς τα αντίστοιχα συμφέροντα της εργατικής τάξης. Από την άποψη του κοινωνικού κύρους και της διακριτής ισχύος στο εσωτερικό της ιεραρχίας της εργασιακής οργάνωσης, υπάρχει το έδαφος για τις προσωπικές επιλογές τους και τις προσπάθειες της (περαιτέρω εξαστομικευμένης) οικονομικής ανόδου, κατά την προσδοκώμενη και μελλοντική επαγγελματική τους εξέλιξη» (Λύτρας 2024, σ. 328) «Οι όμοιοι ατομικοί ρόλοι, σήμερα, είναι

πολύ πιθανό να μη συνοδεύονται από σταθερότητα και έχουν, επομένως, μόνο κάποια μικρή πιθανότητα για επαγγελματική και οικονομική άνοδο» (Εννοείται, πως όλοι οι προϊστάμενοι δεν θα γίνουν διευθυντές. Αντθέτα, όπως συνήθως συμβαίνει, ένα μικρό ποσοστό της λοιπών μετεχόντων – των εκτελεστικών εργαζόμενων στην διοικητική οργάνωση - της μεσαίας στελέχωσης με τα αντίστοιχα προσόντα γίνονται προϊστάμενοι, έτσι πως και ένα μικρό ποσοστό των προϊσταμένων θα αναρριχηθεί σε διευθυντικές θέσεις) ... «Τα μεσαία στελέχη είναι ισοδύναμα ενδεχόμενο (μπορεί και περισσότερο σήμερα), να καταπέσουν σε εκτελεστικούς ρόλους (να απολυθούν και κατά την επαναπρόσληψή τους να στελεχώσουν θέσεις εκτελεστικής εργασίας), στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η εργασιακή και «κοινωνική» κατάρτιση μπορεί να συμβεί και κατά τους κύκλους των υπηρεσιακών κρίσεων (ή μετά τη δυσμενή μεσολάβηση της διαδικασίας αξιολόγησης), για την επιλογή προϊσταμένων και διευθυντών στο Δημόσιο. Με την αίρεση της σταθερότητας και της διάρκειας των ατομικών προαγωγών, με μεγάλη δυσκολία, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε αυτή την κοινωνική ομάδα ως τάξη. Καθώς η αναγνώριση της κοινωνικής εμφάνισης αυτής της ομάδας ως συλλογικού υποκειμένου στην ιστορική διαδικασία, είναι πολύ αόριστη ή εντελώς αμφίβολη, η παρούσα ανάλυση θεωρεί ότι ο πιο κατάλληλος προσδιορισμός είναι εκείνος των νέων μεσαίων στρωμάτων ή των κατηγοριών των μεσαίων στελεχών» (Λύτρας 2024, σ. 329).

Όλα όσα αφορούν στη νέα μεσαία τάξη βρίσκονται υπό αίρεση μετά την επικράτηση του νέου υποδείγματος παραγωγής και εργασίας, το οποίο βασίζεται στις ομάδες εργασίας (αυτές συνοδεύονται από την ουσιαστική αναίρεση του γραφειοκρατικού και ιεραρχικού μοντέλου οργάνωσης των επιχειρήσεων και του κράτους). Το νέο μοντέλο της οργάνωσης της εργασίας μειώνει δραστικά την ανάγκη για ενδιάμεσα και ανώτερα διευθυντικά στελέχη. Δώστε σημασία στα στοιχεία από το Eurofound (2026, p. 37):

Teamwork for learning and engagement

Summary

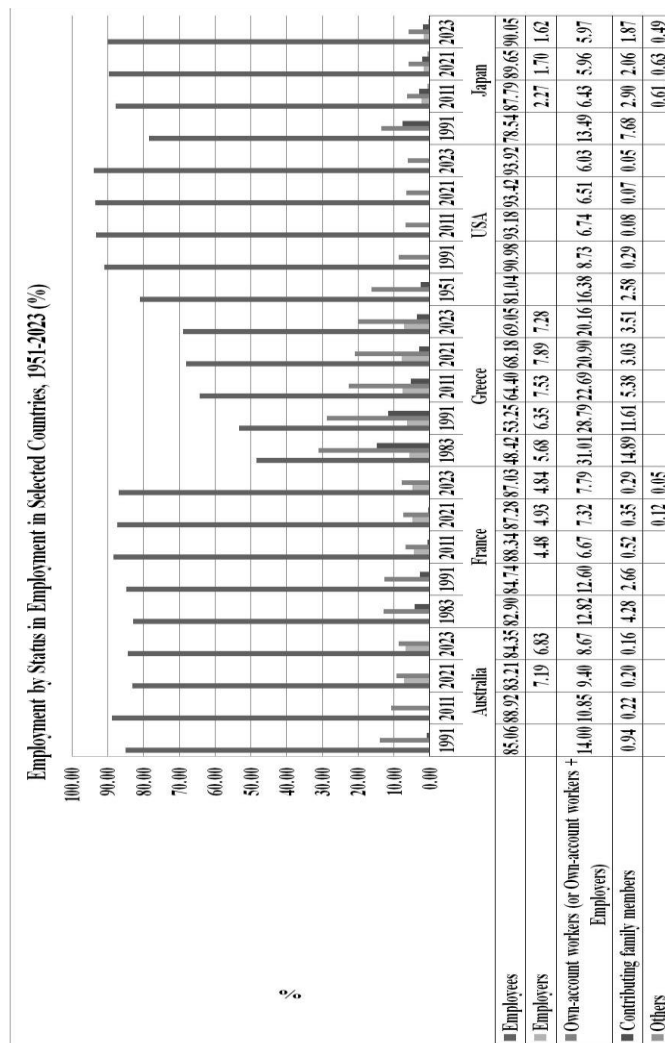
- Working in teams is widespread in the EU. In 2024, almost 6 in 10 workers (59 %) reported working in teams that share common tasks and can plan their work, with men and women participating in teams to similar extents.

Greek Society

Social Analysis

Class Structure

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)
(Lytras 2025, σ. 64)

Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

2 Οι εργοδότες/τριες (αρχικές εκτιμήσεις)

A.N. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)

2Α) «...Η μελέτη αποδέσμευσε από τη σχεδόν δεισιδαιμονική αντίληψη για τη σχέση της ‘μικρής επιχείρησης’ και των μικροαστικών στρωμάτων μέσα σε συνθήκες καπιταλιστικής κυριαρχίας, με προκαπιταλιστικούς τρόπους παραγωγής και ιδιαίτερα με την ‘απλή εμπορευματική παραγωγή’».....«Η άποψη που διατυπώθηκε...συγκλίνει...με τη διαπίστωση περί της οργανικής ενσωμάτωσης με τις καπιταλιστικές σχέσεις» (Λύτρας 1993, σ. 251).

2Β) Γίνεται αποδεκτός κυρίως ο ποιοτικός και (πιο επιφυλακτικά) ο ποσοτικός προσδιορισμός των μικροαστικών στρωμάτων (του μικροαστού-εργοδότη και το όριο του από την αστική τάξη) του Β.Ι. Λένιν. Γράφεται: «Από τον Λένιν τα ποσοτικά όρια αστικής τάξης και παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων συσχετίζονται»... «με τρεις προϋποθέσεις: α) Το διαχωρισμό της διεύθυνσης και της ατομικής χειρωνακτικής εργασίας. β) Την απελευθέρωση από την ανάγκη να συμβάλλουν τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας στην παραγωγή. γ) Τη δυνατότητα να αναπαράγεται το ατομικό κεφάλαιο χωρίς την ατομική εργασία και την οικογενειακή απασχόληση. Σε συνάρτηση με την εκπλήρωση των παραπάνω προϋποθέσεων...», η ταξική διαφοροποίηση από τον μικροαστό στον αστό-καπιταλιστή «συντελείται όταν ο εργοδότης απασχολεί μεταξύ 15 και 30 εργαζομένων» (Λύτρας 1993, σ. 65). Η τελευταία αναφορά έχει το χαρακτήρα του ποιοτικού προσδιορισμού. Υπάρχει σίγουρα μια επιφύλαξη για το ακριβές ποσοτικό (αριθμός μισθωτών ανά επιχείρηση), που συσχετίζεται και με το βαθμό εκμηχάνισης των μικρών επιχειρήσεων. Αν θα έπρεπε να γίνει μια πιο «σφιχτή» θεώρηση, τότε, η εκτίμηση είναι ότι στην κατηγορία (κατά την τάξη μεγέθους απασχόλησης) με 1-9 μισθωτούς είναι εξαιρετικά πυκνότερη η συγκέντρωση μικροαστών. Δεν σημαίνει αυτή η εκτίμηση ότι δεν περιλαμβάνονται στους μικροαστούς οι εργοδότες με 10-14 μισθωτούς (μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά με τους πολύ μικρούς εργοδότες). Ένας πρόσθετος λόγος για αυτήν την συμπερίληψη είναι ότι η μεγαλύτερη πύκνωση του αριθμού και του ποσοστού τους παρουσιάζεται στους εργοδότες με 10-12 μισθωτούς.

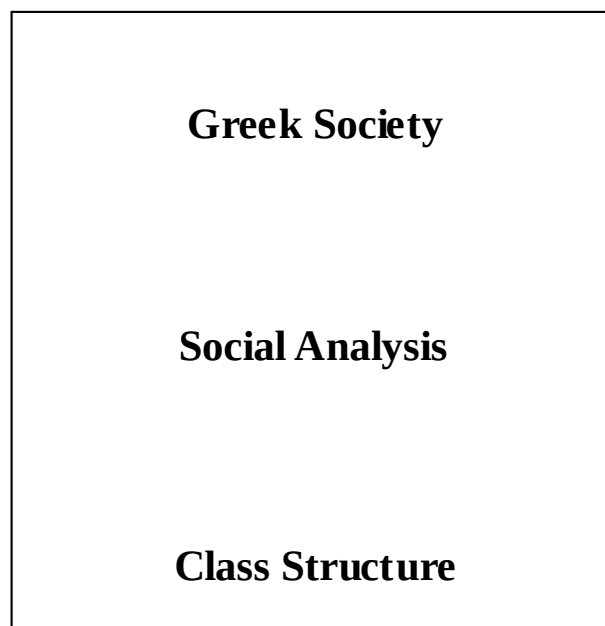
2Γ) Η συμμετοχή των εργοδοτών στην απασχόληση του πρωτογενούς τομέα είναι πολύ χαμηλή, σχεδόν επεισοδιακή. Στον Πίνακα 9 (Λύτρας 1993, σ. 190) καταγράφεται ότι το ποσοστό (%) των εργοδοτών το 1971 είναι 1,20% των συνολικών απασχολούμενων στον συγκεκριμένο τομέα, ενώ το 1989 είναι το 2,14% της απασχόλησης.

2Δ) Η συμμετοχή των εργοδοτών, στην απασχόληση εκτός του πρωτογενούς τομέα, είναι πολλαπλάσια, σε σχέση με την εν γένει αγροτική παραγωγή. Στον Πίνακα 9 (Λύτρας 1993, σ. 190) καταγράφεται ότι το ποσοστό (%) των εργοδοτών, το 1971, είναι 6,11% των συνολικών απασχολούμενων, στον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα, ενώ το 1989 είναι το 6,72% της απασχόλησης στους ίδιους τομείς.

2Ε) Οι μικρές επιχειρήσεις και τις μεσαίες επιχειρήσεις (μέχρι 49 μισθωτούς, κατά τον ελληνικό προσδιορισμό εκείνη την περίοδο), στη μεταποίηση, αποτελούν το 99,25% των επιχειρήσεων το 1969 και 98,99% το 1984, όπως φαίνεται στον Πίνακα 3 (Λύτρας 1993, σ. 164).

2ΣΤ) Οι ίδιες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (μέχρι 49 μισθωτούς, κατά τον ελληνικό προσδιορισμό εκείνη την περίοδο), στη μεταποίηση, απασχολούν το 69,50% των μισθωτών, το 1969, και το 63%, το 1984, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4 (Λύτρας 1993, σ. 164).

2Ζ) Στο εμπόριο τα ποσοστά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (μέχρι 49 μισθωτούς, κατά τον ελληνικό προσδιορισμό εκείνη την περίοδο) είναι ακόμη μεγαλύτερα από τη μεταποίηση. Φαίνεται να αποτελούν πάνω από το 99% από το 1969 και μέχρι το 1984. Τα στοιχεία αυτά είναι εμφανή στον Πίνακα 5 (Λύτρας 1993, σ. 168).

2.1 Οι εργοδότες/τριες (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με τους εργοδότες/τριες στην πρωτογενή παραγωγή]

A.N. Λύτρας, Δ. Πρόντζας, *Η Αγροτική Εκμετάλλευση στην Ελλάδα* (2006)

2.1Α) «Ο μικροϊδιοκτήτης ο οποίος λειτουργεί ως μικρός ατομικός παραγωγός αδυνατεί να χρησιμοποιήσει μισθωτή εργατική δύναμη» (Λύτρας & Πρόντζας, σ. 58).

[Σχετικά με την εξέλιξη των εργοδοτών]

A.N. Λύτρας, *Αναλύσεις περί Κοινωνικής Δομής* (2007)

2.1Β) Καταγράφεται στο Διάγραμμα 10 (Λύτρας 2007, σ. 41) ότι το 2002 οι εργοδότες έχουν αυξηθεί έχουν αγγίξει το 7,52% (ελαφρά υψηλότερο από το ποσοστό του 1993 - δηλαδή το 7,23%- μέτρηση ILO/LABORSTA) της συνολικής απασχόλησης. Αυτό το δεδομένο δίνει την εικόνα για τη σταθερότητα των μικρών εργοδοτών και των πολύ μικρών επιχειρήσεων, σε μια εποχή που πραγματοποιούνται μεγάλα δημόσια έργα, ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και για μια οκταετία οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης είναι υψηλοί. Και μόνο αυτό το φαινόμενο πρέπει να αξιολογηθεί με ιδιαίτερη προσοχή.

[Σχετικά με την εξέλιξη των εργοδοτών]

A.N. Λύτρας, *Μικρό-Αστική Λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα* (2010α)

2.1Γ) Μια αντίστοιχη (με την αμέσως προηγούμενη) καταγραφή εντάσσεται στο κείμενο και τον Πίνακα Π2 (Λύτρας 2010, σ. 20). Επίσης σημειώνεται: «Η παρουσία αναρίθμητων μικρών παραγωγικών μονάδων κάνει το σώμα των μισθωτών να κατακερματίζεται σε μικρές ομάδες και ανάμεσά τους να παρεμβάλλονται μικροί εργοδότες» (Λύτρας 2010, σ. 20).

[Σχετικά με την εξέλιξη των εργοδοτών]

A.N. Λύτρας, «Η κοινωνική δομή στην Ελλάδα. Επιλογές από την κοινωνική συγκρότηση στον 20^ο αιώνα», Α. Μωυσίδης & Σ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στον 19^ο & 20^ο αιώνα* (2010β: σσ. 239-257)

2.1Δ) Καταγράφεται στο Διάγραμμα 2 (Λύτρας 2010β, σ. 251), ότι οι εργοδότες στο τέλος του 20^{ου} αιώνα ήταν το 7,97% (μέτρηση ILO/LABORSTA) της απασχόλησης. (Λύτρας 2010β, σ. 251).

[Σχετικά με την εξέλιξη των εργοδοτών]

A.N. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

2.1Ε) Στην ανάλυση περιγράφεται η εξέλιξη των εργοδοτών στην Ελλάδα μέχρι και το 2008 (παρουσιάζεται και η σχετική χρονοσειρά, 1993-2008 – Διάγραμμα 2.3.1.3, Λύτρας 2016α, σ. 233). Το 2008, οι εργοδότες έχουν επίσης αυξηθεί ελαφρά, δηλαδή στο 8,32% της απασχόλησης. Στο κείμενο λέγεται πως: «Την ίδια περίοδο ενισχύονται οι εργοδότες παραπάνω από μια ποσοστιαία μονάδα» (Λύτρας 2016α, σσ. 235-236).

[Σχετικά με την εξέλιξη των εργοδοτών]

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020 Book)

2.1ΣΤ) Στην ανάλυση παρουσιάζονται δύο χρονοσειρές για τους εργοδότες (η πρώτη φτάνει μέχρι το 2008 -μέτρηση ILO/LABORSTA- και η δεύτερη αφορά τα έτη: 2009-2013 -μέτρηση ILO/ILOSTAT-, Lytras 2020, σ. 51). Στη δεύτερη καταγράφεται η πτώση της αναλογίας των εργοδοτών, στο 6,8% των απασχολούμενων, στη διάρκεια της έντονης δημοσιονομικής κρίσης (2009-2013).

[Σχετικά με την εξέλιξη των εργοδοτών]

A.N. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

A.N. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

2.1Ζα) Γράφεται: «Η πτώση της αναλογίας των εργοδοτών είναι τόσο εντυπωσιακή, μεταξύ 2009 και 2015, όσο και η αύξησή της την προηγούμενη περίοδο. Η αναλογική μείωσή τους αντιστοιχεί σε αριθμητική συρρίκνωση της ομάδας, κατά εκατόν είκοσι οκτώ χιλιάδες άτομα. Είναι μια εικόνα που αντιπροσωπεύει την καταστροφή του βασικού σώματος της επιχειρηματικότητας». (Λύτρας 2019, σ. 139). Καταγράφεται το ποσοστό των εργοδοτών, το 2015. Αποτελούν το 6,9% (μέτρηση ILO/ILOSTAT) της συνολικής απασχόλησης (Λύτρας 2019, σ. 138). Σημειώνεται, ότι έχει μειωθεί πολύ αισθητά και το σύνολο της απασχόλησης.

2.1Ζβ) Το 2018 (μέτρηση ILO/ILOSTAT), σύμφωνα με το Διάγραμμα E2 (Λύτρας 2020, σ. 317), φαίνεται ότι οι εργοδότες στην Ελλάδα ανακάμπουν και έχουν αναλογία ίση με το 7,63% του συνόλου της απασχόλησης.

[Σχετικά με την εξέλιξη των εργοδοτών]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)

2.1Θ) Στο Graph 8 καταγράφεται η σχετική σταθεροποίηση των εργοδοτών με ποσοστό 7,28% (μέτρηση ILO/ILOSTAT) της συνολικής απασχόλησης, το 2023. Στο ίδιο διάγραμμα παρουσιάζεται η πολύ αξιοσημείωτη διαφορά από την τελική διαμόρφωση των ποσοστών των εργοδοτών, σε (επιλεγμένες) πρωτοπόρες καπιταλιστικές χώρες. Η ανθεκτικότητα των μικρών εργοδοτών, που έχει εντοπιστεί ήδη από το 1993 και επαλήθευσης, σε όλη τη διάρκεια των 32 προηγούμενων ετών, πέραν της καθαρής επιβεβαίωσης των αρχικών εκτιμήσεων (παρά τη μεσολάβηση δραματικών μεταβολών σε εθνική και διεθνή κλίμακα - τραπεζική κρίση 2007-2008, δημοσιονομική κρίση 2009-2018, κρίση της Πανδημίας 2020-2022) κινεί εκ νέου και ιδιαίτερα το ερευνητικό μας ενδιαφέρον. Στις ΗΠΑ η τελική διαμόρφωση του ποσοστού του αθροίσματος εργοδοτών και αυτοαπασχολούμενων (το 2023) είναι το 6,03% (η εκτίμηση των εργοδοτών αφορά σε 2,3%, το 2021) της απασχόλησης, στη Γαλλία οι εργοδότες είναι το 4,84% της απασχόλησης, στην Αυστραλία οι εργοδότες είναι το 6,83% της απασχόλησης και στην Ιαπωνία οι εργοδότες είναι το 1,62% (!) της συνολικής απασχόλησης. Σε όλες τις χώρες που θεωρούνται πρωτοπόρες, οι κατ'εξοχήν εκπρόσωποι της επιχειρηματικότητας μειώνονται σταθερά και αποτελούν μια απειροελάχιστη μειονότητα. Προσοχή, τα δεδομένα παρουσιάζονται, μαζί με άλλες καταγραφές στα διαγράμματα των σελίδων 4, 7 και 14 του παρόντος κειμένου!

Greek Society

Social Analysis

Class Structure

3 Αυτοαπασχολούμενοι/ες (Αρχικές εκτιμήσεις)

Α.Ν. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)

3Α) «Η αυτοαπασχόληση και η απασχόληση συμβοηθούντων μελών της είναι σχεδόν αποκλειστική μορφή εργασίας στον αγροτικό χώρο».... «Η αυτοαπασχόληση, η οικογενειακή απασχόληση και το φαινόμενο των μικρών εργοδοτών ανθίσταται σθεναρά τόσο στη δευτερογενή όσο και την τριτογενή παραγωγή...» (Λύτρας 1993, σσ. 206-207).

3Β) Κατ' αρχάς παρακολουθείται η εξέλιξη της συμμετοχής των παραγωγικών τομέων στην απασχόληση (1951-1989). Η μετατόπιση της απασχόλησης και ιδίως η μείωση της σχετικής απασχόλησης στην εν γένει αγροτική παραγωγή είναι πολύ πιο εμφανής μεταξύ 1931 και 1989. Το 1971, το 40,60% των εργαζομένων απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, ενώ το 26,50% και το 30,90%, στον δευτερογενή και τον τριτογενή αντίστοιχα. Το 1989 (ένα μέρος του δείγματος δεν έκανε ακριβή δήλωση), το 25,30% εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, ενώ το 27,50% και το 47,10% απασχολείται στον δευτερογενή και τον τριτογενή αντίστοιχα (Λύτρας 1993, σ. 188).

3Γ) Κατά την παρουσίαση των εμπειρικών δεδομένων δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο φαινόμενο της αυτοαπασχόλησης στην πρωτογενή παραγωγή (Λύτρας 1993, σ. 190). Παρακολουθείται η εξέλιξη, από το 1971 και μέχρι το 1989. Στο καταληκτικό έτος της σύγκρισης οι αυτοαπασχολούμενοι είναι το 53,14% των εργαζομένων στην εν γένει αγροτική παραγωγή. Από εκείνη την περίοδο και μετά θα ξεκινήσει η υποχώρηση της αγροτικής παραγωγής, με μια μετατόπιση κυρίως προς την επικράτηση της τριτογενούς παραγωγής.

3Δ) Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η κατάσταση των αυτοαπασχολούμενων στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα (υπηρεσίες και εμπόριο). Οι αυτοαπασχολούμενοι εκτός της αγροτικής παραγωγής είναι, το 1989, το 20,54% του συνόλου των απασχολούμενων στους δύο συγκεκριμένους παραγωγικούς τομείς (Λύτρας 1993, σ. 191). Σε αυτή τη συγκυριακή μέτρηση περιγράφονται δύο μελλοντικά γεγονότα. Από το τέλος του 20ου αιώνα υποβαθμίζεται ο πρωτογενής τομέας (ως ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ) και ως χώρος απασχόλησης στον οποίο οι αυτοαπασχολούμενοι επικρατούσαν θεαματικά. Η καταγραφή του 1989 για την δευτερογενή και την τριτογενή παραγωγή (20,54%) είναι σχεδόν ίδια με το εθνικό ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων (20,16%), το 2023. Θα λέγαμε, με μια δόση υπερβολής, ότι εκείνη η καταγραφή του 1989 περιγράφει την εθνική τροχιά της αυτοαπασχόλησης στην ελληνική κοινωνία, μέχρι και το 2023.

3.1 Αυτοαπασχολούμενοι/ες (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

Α.Ν. Λύτρας, Κοινωνία και Εργασία (2000)

Γράφεται το 2000, σε μια πιο γενική θέση: «Όπου εμφανίζεται αύξηση, οφείλεται στην εμφάνιση ενός νέου τύπου αυτοαπασχολούμενου εργαζομένου χωρίς ιδιοκτησία, ενώ όπου υπάρχει μείωση υποδηλώνει ενεργή τάση προς τη συρρίκνωση του παραδοσιακού φαινομένου των μικροαστών. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να καταλήξουμε ότι ακόμη και όπου παρατηρείται αύξηση, δεν είναι αρκετά σημαντική ώστε να μεταβάλει ουσιαστικά τη σχέση του φαινομένου με τη μισθωτή εργασία» (Λύτρας 2000, σ. 110).

[Σχετικά με τους αυτοαπασχολούμενους στην πρωτογενή παραγωγή]

Α.Ν. Λύτρας, Δ. Πρόντζας, *Η Αγροτική Εκμετάλλευση στην Ελλάδα* (2006)

3.1Α) «Η αυτοαπασχόληση είναι ο καθοριστικός και σε αρκετές περιπτώσεις, ο αποκλειστικός τύπος απασχόλησης που συνυπάρχει με τη μικρή ιδιοκτησία και τη μικρή παραγωγή» (Λύτρας & Πρόντζας, σ. 58).

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

Α.Ν. Λύτρας, *Αναλύσεις περί Κοινωνικής Δομής* (2007)

3.1Β) Καταγράφεται στο Διάγραμμα 10 (Λύτρας 2007, σ. 41) ότι το 2002 οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν μειωθεί στο 23,78% (μέτρηση ILO/LABORSTA- δεν είναι πολύ χαμηλότερο από το ποσοστό του 1993 - δηλαδή το 27,40% -, ιδίως αν ληφθεί υπόψη η δραματική υποχώρηση της απασχόλησης, στον πρωτογενή τομέα) της συνολικής απασχόλησης. Αυτό το δεδομένο δίνει την εικόνα για τη σχετική σταθερότητα των αυτοαπασχολούμενων.

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

Α.Ν. Λύτρας, *Μικρό-Αστική Λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα* (2010α)

3.1Γ) Μια αντίστοιχη (με την αμέσως προηγούμενη) καταγραφή για τους αυτοαπασχολούμενους (μέτρηση ILO/LABORSTA) εντάσσεται στο κείμενο και τον Πίνακα Π2 (Λύτρας 2010, σ. 20).

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

Α.Ν. Λύτρας, «Η κοινωνική δομή στην Ελλάδα. Επιλογές από την κοινωνική συγκρότηση στον 20^ο αιώνα», Α. Μουσιδής & Σ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στον 19^ο & 20^ο αιώνα* (2010β: σσ. 239-257)

3.1Δ) Καταγράφεται στο Διάγραμμα 2 (Λύτρας 2010β, σ. 251), ότι οι αυτοαπασχολούμενοι, στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, ήταν το 24,36% (μέτρηση ILO/LABORSTA) της απασχόλησης. (Λύτρας 2010β, σ. 251). Αυτό είναι ενδεικτικό στοιχείο (εφόσον συγκριθεί με το αντίστοιχο στις προηγούμενες παραγράφους 3.1Β και 3.1Γ) τόσο για τις διακυμάνσεις όσο και την ανθεκτικότητα των αυτοαπασχολούμενων.

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

Α.Ν. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

3.1Ε) Στην ανάλυση περιγράφεται η εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα μέχρι και το 2008 (παρουσιάζεται και η σχετική χρονοσειρά, 1993-2008 – Διάγραμμα 2.3.1.4, Λύτρας 2016α, σ. 233). Το 2008, οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν αναλογία στην απασχόληση στο 20,90% (μέτρηση ILO/LABORSTA).

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020 Book)

3.1ΣΤ) Στην ανάλυση παρουσιάζονται δύο χρονοσειρές για τους αυτοαπασχολούμενους (η πρώτη φτάνει μέχρι το 2008 -μέτρηση ILO/LABORSTA- και η δεύτερη αφορά τα έτη: 2009-2013 -μέτρηση ILO/ILOSTAT-, Lytras 2020, σ. 57). Στη δεύτερη καταγράφεται η αύξηση της αναλογίας των αυτοαπασχολούμενων, στο 25,6% (το 2013) της συνολικής απασχόλησης, στη διάρκεια της έντονης δημοσιονομικής κρίσης (2009-2013). Το φαινόμενο της αναλογικής (ως ποσοστό %) αύξησης ερμηνεύεται από τη συνολική πτώση του αριθμού των απασχολούμενων. Οι αριθμοί των εργοδοτών και των μισθωτών κατέρρευσαν, ενώ για τους αυτοαπασχολούμενους η μείωση ήταν πολύ πιο συγκρατημένη. Φαίνεται να υπάρχει αυξημένη αναλογία των αυτοαπασχολούμενων, επειδή μειώθηκαν με μικρότερο ρυθμό. Ταυτόχρονα υπογραμμίζεται η ανθεκτικότητα των αυτοαπασχολούμενων με ιδιοκτησία (τόσο σε ακίνητα όσο σε στοιχεία της λεγόμενης βιομηχανικής ιδιοκτησίας, όπως άδειες λειτουργίας, πατέντες, επαγγελματικά προσόντα κ.ά.). Υποδεικνύεται, ταυτόχρονα, η επικοινωνία μεταξύ αυτοαπασχολούμενων και πολύ μικρών εργοδοτών (π.χ. με 1-3 μισθωτούς). Κάποτε οι αυτοαπασχολούμενοι (π.χ. στις τουριστικές περιοχές, το καλοκαίρι, στις εποχές της ανάπτυξης) μετατρέπονται σε εργοδότες και κάποτε οι μικροί εργοδότες «υποχωρούν» στην κατάσταση των αυτοαπασχολούμενων (διατηρούν την ακίνητη και τη λεγόμενη βιομηχανική ιδιοκτησία) και ανασυντάσσουν τις δυνάμεις τους.

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

A.N. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

A.N. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

3.1Ζα) Γράφεται: «Η βίαιη κοινωνική και οικονομική αναπροσαρμογή (2010-2015), η οποία επιβάλλεται από τα μνημόνια, θα τραυματίσει πολύ αισθητά τον πυρήνα της μικροαστικής συγκρότησης, δηλαδή τους εργαζόμενους για δικό τους λογαριασμό. Αυτό το πλήγμα, ωστόσο, δεν θα καταγραφεί από τα πρώτα χρόνια. Αντίθετα, ως ποσοστιαία αναλογία, η αυτοαπασχόληση φαίνεται να διευρύνεται στην απασχόληση. Κατ' ουσίαν γίνεται το αντίθετο. Αριθμητικά μειώνονται, αλλά οι μισθωτοί και το σύνολο της απασχόλησης μειώνονται ταχύτερα. Επομένως, η αναλογική αύξηση απεικονίζει μια μικρότερη αριθμητική μείωση έναντι των μισθωτών και σε μια πιο περιορισμένη συνολική απασχόληση. Μια επιβοηθητική διήγηση έχει θέση σε αυτό το σημείο της ανάλυσης. Οι εργοδότες, για τους οποίους κάναμε λόγο στην αμέσως προηγούμενη ενότητα, με ταχύτητα και προφανή αμεσότητα, απέλυσαν κατά μάζες τους μισθωτούς εργαζόμενους στις επιχειρήσεις τους. Οι συγκεκριμένοι, επίσης σε σημαντική έκταση, επέστρεψαν στην κοινωνική μήτρα τους, δηλαδή στην αυτοαπασχόληση. Η διατήρησή τους στην κατάσταση της αυτοαπασχόλησης ήταν επιβεβλημένη προκειμένου να συγκρατηθεί μια πιο περιορισμένη πηγή εισοδήματος, η ιδιοκτησία που συνοδεύει σε πολλές περιπτώσεις είτε τη μικρή επιχειρηματικότητα είτε την αυτοαπασχόληση και τα επαγγελματικά τους δικαιώματα (πλαισιωμένα με άδειες άσκησης των επαγγελμάτων, άδειες ταξί ή φορτηγών δημοσίας χρήσης κ.ά.). Αυτή η εξέλιξη είναι κατ' ουσίαν διττή, καθώς με αυτόν τρόπο εξηγείται η μείωση των μικρών εργοδοτών και η πολύ αισθητή αντοχή των αυτοαπασχολούμενων στη συγκεκριμένη φάση. Ταυτόχρονα ερμηνεύεται, χωρίς πολλές περιστροφές, η ταχεία και τεράστια αύξηση της ανεργίας (σε συνάρτηση και με τη μεγάλη μείωση των απασχολούμενων στο Δημόσιο και τις δημόσιες επιχειρήσεις). Την ίδια περίοδο, η προηγούμενη διαδικασία συνοδεύεται από τη σταδιακή αποχώρηση των αγροτών (φυσιολογική λόγω της γήρανσης) αυτοαπασχολούμενων, αλλά και όσων δεν είχαν να κατοχυρώσουν επαγγελματικά δικαιώματα ή σημαντική ιδιοκτησία, καθόσον δεν είχαν και οικονομικό κίνητρο για την παραμονή στο επάγγελμα με αυτό το καθεστώς απασχόλησης» (Λύτρας 2019, σσ. 148-149). Καταγράφεται, ακόμη, το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων, το 2015. Αποτελούν το 23,70% (μέτρηση ILO/ILOSTAT- πρόκειται για συγκρατημένη μείωση σε σχέση με το 2013) της συνολικής απασχόλησης (Λύτρας 2019, σ. 148). Σημειώνεται, ότι έχει μειωθεί πολύ αισθητά και το σύνολο της απασχόλησης.

A.N. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

3.1Ζβ) Το 2018, σύμφωνα με το Διάγραμμα Ε2 (Λύτρας 2020, σ. 317), φαίνεται ότι οι αυτοαπασχολούμενοι στην Ελλάδα έχουν αναλογία ίση με το 22,20% (μέτρηση ILO/ILOSTAT) του συνόλου της απασχόλησης.

[Σχετικά με την εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων]

A.N. Lytras, "The Social Structure in Greece (1983-2023)", *Critical Essays* (2025)

3.1Θ) Στο Graph 8 καταγράφεται η αναλογία των αυτοαπασχολούμενων με ποσοστό 20,16% (μέτρηση ILO/ILOSTAT) της συνολικής απασχόλησης, το 2023. Στο ίδιο διάγραμμα παρουσιάζεται η πολύ αξιοσημείωτη διαφορά από την τελική διαμόρφωση των ποσοστών των αυτοαπασχολούμενων, σε (επιλεγμένες) πρωτοπόρες καπιταλιστικές χώρες. Η ανθεκτικότητα των αυτοαπασχολούμενων, που έχει εντοπιστεί ήδη από το 1993 και επαλήθευσης, σε όλη τη διάρκεια των 32 προηγούμενων ετών, πέραν της καθατής επιβεβαίωσης των αρχικών εκτιμήσεων

(παρά τη μεσολάβηση δραματικών μεταβολών σε εθνική και διεθνή κλίμακα - τραπεζική κρίση 2007-2008, δημοσιονομική κρίση 2009-2018, κρίση της Πανδημίας 2020-2022) κινεί εκ νέου και ιδιαίτερα το ερευνητικό μας ενδιαφέρον. Στις ΗΠΑ η τελική διαμόρφωση του ποσοστού του αθροίσματος εργοδοτών και αυτοαπασχολούμενων (το 2023) είναι το 6,03% της απασχόλησης, στη Γαλλία οι αυτοαπασχολούμενοι είναι το 7,79% της απασχόλησης, στην Αυστραλία είναι το 12,60% της απασχόλησης και στην Ιαπωνία είναι το 5,97%% (είναι εντυπωσιακό ότι μειώθηκαν από το 13,49% του 1991!) της συνολικής απασχόλησης. Προσοχή, τα δεδομένα παρουσιάζονται, μαζί με άλλες καταγραφές στα διαγράμματα των σελίδων 4, 7 και 14 του παρόντος κειμένου!

Greek Society

Social Analysis

Class Structure

4 Τα Συμβοηθούμενα Μέλη της Οικογένειας (Αρχικές Εκτιμήσεις)

Α.Ν. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)

4Α) «Η αυτοαπασχόληση και η απασχόληση συμβοηθούμενων μελών της είναι σχεδόν αποκλειστική μορφή εργασίας στον αγροτικό χώρο».... «Η αυτοαπασχόληση, η οικογενειακή απασχόληση και το φαινόμενο των μικρών εργοδοτών ανθίσταται σθεναρά τόσο στη δευτερογενή όσο και την τριτογενή παραγωγή...» (Λύτρας 1993, σσ. 206-207).

4Β) Κατ' αρχάς παρακολουθείται η εξέλιξη της συμμετοχής των παραγωγικών τομέων στην απασχόληση (1951-1989). Η μετατόπιση της απασχόλησης και ιδίως η μείωση της σχετικής απασχόλησης στην εν γένει αγροτική παραγωγή είναι πολύ πιο εμφανής μεταξύ 1931 και 1989. Το 1971, το 40,60% των εργαζομένων απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, ενώ το 26,50% και το 30,90%, στον δευτερογενή και τον τριτογενή αντίστοιχα. Το 1989 (ένα μέρος του δείγματος δεν έκανε ακριβή δήλωση), το 25,30% εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, ενώ το 27,50% και το 47,10% απασχολείται στον δευτερογενή και τον τριτογενή αντίστοιχα (Λύτρας 1993, σ. 188).

4Γ) Κατά την παρουσίαση των εμπειρικών δεδομένων δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο φαινόμενο των συμβοηθούμενων μελών στην πρωτογενή παραγωγή (Λύτρας 1993, σ. 190). Παρακολουθείται η εξέλιξη, από το 1971 και μέχρι το 1989. Στο καταληκτικό έτος της σύγκρισης οι συμβοηθούμενοι είναι το 40,53% των εργαζομένων στην εν γένει αγροτική παραγωγή. Από εκείνη την περίοδο και μετά θα ξεκινήσει η υποχώρηση της αγροτικής παραγωγής, με μια μετόπιση κυρίως προς την επικράτηση της τριτογενούς παραγωγής.

4Δ) Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η κατάσταση των συμβοηθούμενων μελών στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα (υπηρεσίες και εμπόριο). Οι συμβοηθούμενοι εκτός της αγροτικής παραγωγής είναι πολύ λιγότεροι/ες έναντι της εν γένει αγροτικής παραγωγής και, ιδίως το 1989, αποτελούν το 5,35% του συνόλου των απασχολούμενων στους δύο συγκεκριμένους παραγωγικούς τομείς (Λύτρας 1993, σ. 191).

4.1 Τα Συμβοηθούντα Μέλη της Οικογένειας (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με τους/τις συμβοηθούντες/σες στην πρωτογενή παραγωγή]

Α.Ν. Λύτρας, Δ. Πρόντζας, *Η Αγροτική Εκμετάλλευση στην Ελλάδα* (2006)

4.1Α) «Η συμβολή της οικογένειας στην παραγωγή απεικονίζεται στην κατηγορία που προσλαμβάνονται από τις εθνικές στατιστικές ως συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας ή απλώς ως βοηθοί στην επιχείρηση. Η συμμετοχή της οικογένειας γενικά στην εργασιακή και παραγωγική διαδικασία, ως συμπλήρωμα στην αυτοαπασχόληση, την άμεση ή έμμεση σχέση των μελών της στην ιδιοκτησία και στην προσδοκία από την παραγωγική πράξη» (Λύτρας & Πρόντζας, σσ. 58-59).

[Σχετικά με την εξέλιξη των βοηθητικών μελών της οικογένειας]

Α.Ν. Λύτρας, *Αναλύσεις περί Κοινωνικής Δομής* (2007)

4.1Β) Καταγράφεται στο Διάγραμμα 10 (Λύτρας 2007, σ. 41) ότι το 2002 οι συμβοηθούντες/σες έχουν μειωθεί στο 7,95% (μέτρηση ILO/LABORSTA- δεν είναι πολύ χαμηλότερο από το ποσοστό του 1993 - δηλαδή το 12,13% -, ιδίως αν ληφθεί υπόψη η δραματική υποχώρηση της απασχόλησης, στον πρωτογενή τομέα) της συνολικής απασχόλησης. Αυτό το δεδομένο δίνει την εικόνα για τη γενική τάση μείωσης που τείνει πλέον προς το ποσοστό των βοηθών, στο επίπεδο ή και αργότερα ακόμη χαμηλότερα από αυτό, των βοηθητικών μελών της οικογένειας, εκτός της πρωτογενούς παραγωγής το 1989.

[Σχετικά με την εξέλιξη των βοηθητικών μελών της οικογένειας]

Α.Ν. Λύτρας, *Μικρό-Αστική Λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα* (2010α)

4.1Γ) Μια αντίστοιχη (με την αμέσως προηγούμενη) καταγραφή για τους αυτοαπασχολούμενους (μέτρηση ILO/LABORSTA) εντάσσεται στο κείμενο και τον Πίνακα Π2 (Λύτρας 2010, σ. 20).

[Σχετικά με την εξέλιξη των βοηθητικών μελών της οικογένειας]

Α.Ν. Λύτρας, «Η κοινωνική δομή στην Ελλάδα. Επιλογές από την κοινωνική συγκρότηση στον 20^ο αιώνα», Α. Μουσιδής & Σ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα στον 19^ο & 20^ο αιώνα* (2010β: σσ. 239-257)

4.1Δ) Καταγράφεται στο Διάγραμμα 2 (Λύτρας 2010β, σ. 251), ότι οι αυτοαπασχολούμενοι, στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, ήταν το 9,62% (μέτρηση ILO/LABORSTA) της απασχόλησης. (Λύτρας 2010β, σ. 251).

[Σχετικά με την εξέλιξη των βοηθητικών μελών της οικογένειας]

Α.Ν. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

4.1Ε) Στην ανάλυση περιγράφεται η εξέλιξη των αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα μέχρι και το 2008 (παρουσιάζεται και η σχετική χρονοσειρά, 1993-2008 -, Λύτρας 2016α, σ. 252). Το 2008, οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν αναλογία στην απασχόληση στο 20,90% (μέτρηση ILO/LABORSTA).

[Σχετικά με την εξέλιξη των βοηθητικών μελών της οικογένειας]

Α.Ν. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020 Book)

4.1ΣΤ) Στην ανάλυση παρουσιάζονται δύο χρονοσειρές για τους αυτοαπασχολούμενους (η πρώτη φτάνει μέχρι το 2008 -μέτρηση ILO/LABORSTA- και η δεύτερη αφορά τα έτη: 2009-2013 -μέτρηση ILO/ILOSTAT-, Lytras 2020, σ.). Στη δεύτερη καταγράφεται η αύξηση της αναλογίας των βοηθητικών μελών της

οικογένειας, στο 4,8% (το 2013) της συνολικής απασχόλησης, στη διάρκεια της έντονης δημοσιονομικής κρίσης (2009-2013).

[Σχετικά με την εξέλιξη των βοηθητικών μελών της οικογένειας]

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

4.1Ζα) Καταγράφεται, το ποσοστό των βοηθητικών μελών της οικογένειας, το 2015. Αποτελούν το 4,37% (μέτρηση ILO/ILOSTAT- πρόκειται για συγκρατημένη μείωση σε σχέση με το 2013) της συνολικής απασχόλησης (Λύτρας 2019, σ. 148). Σημειώνεται, ότι έχει μειωθεί πολύ αισθητά και το σύνολο της απασχόλησης.

4.1Ζβ) Το 2018, σύμφωνα με το Διάγραμμα Ε2 (Λύτρας 2020, σ. 317), φαίνεται ότι η αναλογία των βοηθητικών μελών της οικογένειας στην Ελλάδα είναι το 3,66% (μέτρηση ILO/ILOSTAT) του συνόλου της απασχόλησης.

[Σχετικά με την εξέλιξη των βοηθητικών μελών της οικογένειας]

Α.Ν. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)

4.1Θ) Στο Graph 8 καταγράφεται η αναλογία των αυτοαπασχολούμενων με ποσοστό 3,51% (μέτρηση ILO/ILOSTAT) της συνολικής απασχόλησης, το 2023. Στο ίδιο διάγραμμα παρουσιάζεται η πολύ αξιοσημείωτη διαφορά από την τελική διαμόρφωση των ποσοστών των αυτοαπασχολούμενων, σε (επιλεγμένες) πρωτοπόρες καπιταλιστικές χώρες. Στις ΗΠΑ η τελική διαμόρφωση του ποσοστού των βοηθητικών μελών της οικογένειας (το 2023) είναι το 0,05% της απασχόλησης, στη Γαλλία τα βοηθητικά μέλη είναι το 0,29% της απασχόλησης, στην Αυστραλία είναι το 0,16% της απασχόλησης και στην Ιαπωνία οι βοηθοί είναι το 1,87%% (είναι εντυπωσιακό, ότι μειώθηκαν από το 7,68% του 1991!) της συνολικής απασχόλησης. Προσοχή, τα δεδομένα παρουσιάζονται, μαζί με άλλες καταγραφές στα διαγράμματα των σελίδων 7 και 14 του παρόντος κειμένου!

Greek Society

Social Analysis

Class Structure

5 Ιδιοκτησία (Αρχικές εκτιμήσεις)

Α.Ν. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)
5Α) «Η αγορά κατοικιών και ακινήτων επαγγελματικής χρήσης αποτέλεσε την πιο ελκυστική και ασφαλή επένδυση» (Λύτρας 1993, σ. 209). «Παράλληλα, η καθιέρωση του θεσμού της αντιπαροχής δίνει τη δυνατότητα ακόμα και σε ιδιοκτήτες περιορισμένης ιδιοκτησίας αστικής γης να αποκτήσουν μια εναλλακτική πηγή εισοδήματος εισάγοντας τις νέες κατοικίες στην αγορά ενοικίου, που χαρακτηρίζεται από συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση, εκτός του γεγονότος ότι διασφαλίζεται η ατομική και η οικογενειακή στέγαση» (Λύτρας 1993, σ. 210). Σχετικά με τη διάδοση της μικρής ιδιοκτησίας ακινήτων σημειώνεται πως: «... η διάδοσή της είναι το στοιχείο που»... «προσδίδει χαρακτήρα κοινωνικής καθολικότητας» (Λύτρας 1993, σ. 210).

5Β) Σχετικά με τη σχέση ιδιόκτητων-ιδιοκατοικούμενων (ή από μέλη της οικογένειας και δωρεάν παραχωρήσεις σε συγγενείς, όπως και κενές, εξοχικές, δευτερεύουσες κατοικίες-οικογενειακές σε άλλες περιοχές από την περιοχή της κύριας κατοικίας) και ενοικιαζόμενων κατοικιών εμφανίζονται τα παρακάτω στοιχεία (του 1981): Ιδιόκτητες και ιδιοκατοικούμενες: 70,05%, άλλες μορφές ενοίκησης: 3,03% (από μέλη της οικογένειας και δωρεάν παραχωρήσεις σε συγγενείς, όπως και κενές, εξοχικές, δευτερεύουσες κατοικίες-οικογενειακές σε άλλες περιοχές από την περιοχή της κύριας κατοικίας) και ενοικιαζόμενες 26,55%, το 1981. Επομένως και εφόσον αφαιρεθούν της ανάλυσης οι κατοικίες που δεν δηλώθηκε το καθεστώς ενοίκησης (0,37%), τότε οι ιδιόκτητες με διάφορα καθεστώτα ιδιοκατοίκησης-μη ενοικιαζόμενες είναι το 73,08% και οι ενοικιαζόμενες το 26,55% του συνόλου των κανονικώς κατοικούμενων κατοικιών, το 1981 (Λύτρας 1993, σ. 211).

5Γ) Περί της ποιότητας των κατοικιών (με δεδομένο ότι η πλειονότητά τους έχει κατασκευαστεί μετά το 1950 και με προδιαγραφές που είναι μοντέρνες) γράφεται χαρακτηριστικά: «Η διαπίστωση αυτή ισχύει και στην περίπτωση και των ιδιόκτητων και των ενοικιαζόμενων κατοικιών, εφόσον παρουσιάζεται μια θετική αναλογία ανάμεσα στα δωμάτια ανά κατοικία (3,81) και ατόμων ανά δωμάτιο (0,84) και σχετική ισορροπία σε όλα τα καθεστώτα ενοίκησης, σε όλες τις περιοχές» (Λύτρας 1993, σ. 212). Η ποιότητα των κατοικιών στη χώρα από την απογραφή του 1981 τουλάχιστον, δηλώνει το πολύ υψηλό επίπεδο συνθηκών διαβίωσης. Σε συνδυασμό με το πάρα πολύ υψηλό ποσοστό ιδιοκτησίας (με σχετικά χαμηλό ποσοστό ενοικιαζόμενων κατοικιών), υποδεικνύεται ότι η κοινωνική ευημερία βρίσκεται σε πολύ υψηλό επίπεδο και εφόσον τα λεπτομερή στοιχεία τεθούν σε αντιπαραβολή τόσο με τους ποσοτικούς όσο και με τους ποιοτικούς δείκτες των πρωτοπόρων καπιταλιστικών χωρών είναι σίγουρο πως είναι απολύτως συγκρίσιμα. Είναι ενδεχομένως καλύτερα και από αρκετές αναπτυγμένες χώρες (ιδίως στις πόλεις εκείνων των χωρών τα ποιοτικά δεδομένα – δωμάτια ανά κατοικία και άτομα ανά δωμάτιο). Υποδεικνύεται, με αυτόν τον τρόπο, πως ο βαθμός της ευημερίας δεν αντιστοιχεί μόνο και αποκλειστικά, στο συγκρίσιμο ετήσιο εισόδημα, αλλά στην κατοχή ακίνητης περιουσίας από πολύ ευρείες μάζες του πληθυσμού (πολύ περισσότερο από την ευρεία πλειονότητα), την ιδιοκατοίκηση και τη δυνατότητα δημιουργίας προσόδων από την μικρή ατομική περιουσία (η οποία μάλιστα στην πλειονότητα της δεν έχει ατομικά χρέη για την απόκτησή της). Αυτό το γεγονός θα φανεί αδρά στα δεδομένα του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI/UNDP) του ΟΗΕ την επόμενη περίοδο (αν και η κατοικία δεν προσμετράται ως ιδιαίτερο στοιχείο στον Δείκτη).

5Δ) Γράφεται ως γενικό συμπέρασμα: «α) Η μικρή ιδιοκτησία κατοικιών» ... (εννοείται εδώ ότι η μικροϊδιοκτησία αφορά είτε σε ένα διαμέρισμα –μπορεί σε μια και σε μια μονοκατοικία-, που ιδιοκατοικείται είτε στην κατοχή της ιδιοκατοικούμενης κατοικίας και μίας που ενοικιάζεται σε τρίτους ή σε μία ιδιοκατοικούμενη κατοικία και σε μία δευτερεύουσα εξοχική –μπορεί και πατρογονική στην επαρχία) ... «είναι ένας επιπλέον σημαντικός παράγοντας συνεκτίμησης της κοινωνικής θέσης. β) Επομένως επηρεάζει σημαντικά τον ταξικό προσδιορισμό των κοινωνικών ομάδων με μικροαστικά χαρακτηριστικά από τη σχέση με την απασχόληση και τα μέσα παραγωγής, ως ένας πρόσθετος τρόπος στήριξης της κοινωνικής τους θέσης. γ) Αλλά και παράλληλα, λόγω της διασποράς της σε εύρος τέτοιο που προσλαμβάνει και μέρος των μισθωτών, δίνει την αίσθηση πως η μισθωτή εργασία στη χώρα δεν ισοδυναμεί με τη γυμνή εργασία και αναμφισβήτητα επηρεάζει τους όρους δραστηριοποίησης της εργατικής τάξης, καθώς πίσω από την εργασία υποκρύπτονται οι ‘συντηρητικές αλυσίδες’ της ιδιοκτησίας» (Λύτρας 1993, σσ. 213-214).

5Ε) Η βασική αρχική εκτίμηση είναι ότι η πολύ διευρυμένη «μικρή ιδιοκτησία –και η μικρή παραγωγή- όταν υφίσταται ακέραια, συνιστά τη διασφαλιστική βάση για την οικονομική και κοινωνική επιβίωση. Απέτρεψε και αποτρέπει με την αναπαραγωγή της την αυτόματη κατάπτωση σε κατάσταση απόλυτης φτώχειας και σε θέση ‘declasses’ ενός ευρύτατου σώματος του εργατικού δυναμικού, που δεν θα ήταν σε θέση να απασχοληθεί και να επιβιώσει διαφορετικά εφόσον κυριαρχεί η επενδυτική άπνοια.....»(όπως συνέβη την εποχή των μνημονίων) (Λύτρας 1993, σ. 247). «Όταν συνυπάρχει συχνότατα με τη μισθωτή εργασία, ο μικροαστικός ταξικός προσδιορισμός περισσότερο ως μικρή ιδιοκτησία και λιγότερο ως μικρή παραγωγή», «εξηγεί ... τις οικονομικές και κοινωνικές διεξόδους που μετουσιώνονται σε επιπρόσθετες πηγές εισοδήματος, για την υποστήριξη των χαμηλών αμοιβών από την εξαρτημένη εργασία...» (Λύτρας 1993, σσ. 247-248).

5.1 Ιδιοκτησία (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με την μικρή ιδιοκτησία στην πρωτογενή παραγωγή]

Α.Ν. Λύτρας, Δ. Πρόντζας, *Η Αγροτική Εκμετάλλευση στην Ελλάδα* (2006)

5.1Α) «..... Η ιδιοκτησία της γης με σχετική ομοιογένεια, ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας, προσδιορίζεται από το φαινόμενο της πολύ μεγάλης διασποράς σε μικρές αγροτικές μονάδες. Είναι χαρακτηριστικό μάλιστα και αξιοσημείωτο, ότι η σταθερή μείωση, έστω αργή, του αγροτικού πληθυσμού και της αγροτικής απασχόλησης δεν συνοδεύτηκε καθόλου από μια ανάλογο ρυθμού και σταθερή διαδικασία συγκέντρωσης της ιδιοκτησίας των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Κατ' αυτήν την έννοια, το μικρό αγρόκτημα και η μικρής έκτασης αγροτική εκμετάλλευση είναι ο χαρακτηριστικός τύπος που οριοθετεί, μεταξύ άλλων, τις όψεις της αγροτικής παραγωγής στην Ελλάδα» (Λύτρας & Πρόντζας, σ. 37).

[Σχετικά με την μικρή ιδιοκτησία στη χώρα]

Α.Ν. Λύτρας, *Μικρό-Αστική Λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα* (2010α)

5.1Β) Στο συγκεκριμένο βιβλίο περιλαμβάνονται τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας με ερωτηματολόγιο, για τους βιοτέχνες (στην Αττική, το 1987). Μεταξύ αυτών καταγράφεται ότι οι επιχειρήσεις των βιοτεχνών είναι σε ποσοστό 88,6% είτε ατομικές είτε οικογενειακές. Κατέχουν μηχανολογικό εξοπλισμό (τον οποίο χρησιμοποιούν), σε ποσοστό 97,4%, ενώ χρησιμοποιεί ιδιόκτητο επαγγελματικό ακίνητο το 28% των βιοτεχνών. Κατέχουν κατοικία είτε ιδιόκτητη-ιδιοκατοικούμενη είτε ιδιοκτησίας άλλου μέλους της οικογένειας (στην οποία ενοικούν), σε ποσοστό 71,4% (Λύτρας 2010α, σσ. 291, 292, 294, 328).

[Σχετικά με την μικρή ιδιοκτησία στη χώρα]

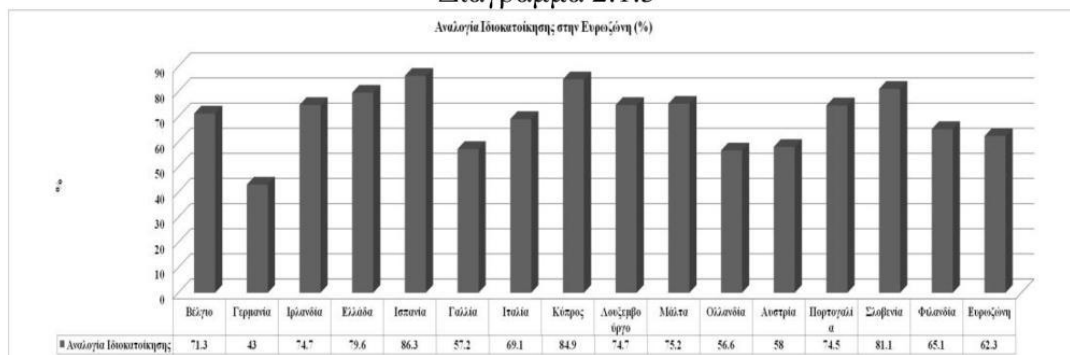
Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

5.1Βα) Η μικρή ιδιοκτησία (και η ιδιοκατοίκηση) των κατοικιών (Λύτρας 2019, σ. 71) καλά κρατεί το 2009:

Η αναλογία της Ιδιοκατοίκησης (%)

Διάγραμμα 2.1.3

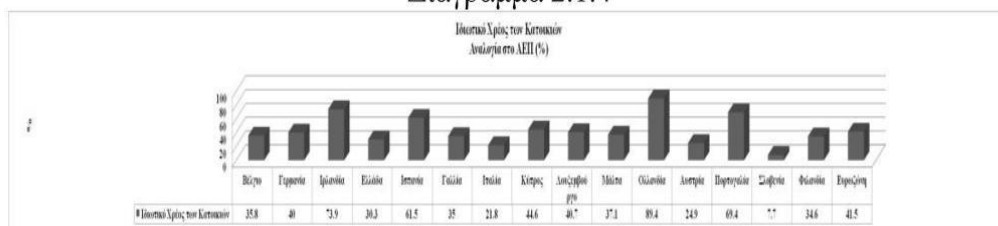
Πηγή: European Central Bank.⁸¹

Πηγή: European Central Bank, "Housing Finance in Euro Area", *Occasional Working Paper Series*, No. 101, 2009 (March).

5.1Ββ) Η μικρή ιδιοκτησία των κατοικιών (Λύτρας 2019, σ. 71) έχει χαμηλό ιδιωτικό χρέος (ως ποσοστό % στο ΑΕΠ), το 2009:

Ιδιωτικό Χρέος Κατοικιών (ποσοστό % του ΑΕΠ)

Διάγραμμα 2.1.4

Πηγή: European Central Bank.⁸²

Πηγή: European Central Bank, “Housing Finance in Euro Area”, *Occasional Working Paper Series*, No. 101, 2009 (March).

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

5.1Βγ) Η επισήμανση του χαμηλού ιδιωτικού χρέους των νοικοκυριών καταγράφεται και από την Έκθεση της ECB (2017): «⁷⁹ Το μέσο ιδιωτικό χρέος των νοικοκυριών, στην Ελλάδα, το 2015 φτάνει στο 62,4% του ΑΕΠ. Στις επιχειρήσεις το 2015 ανέρχεται στο 63,9% του ΑΕΠ (σύνολο 126,3% του ΑΕΠ). Το ιδιωτικό χρέος για ορισμένες επιλεγμένες χώρες είναι το ακόλουθο: η Ιρλανδία, για τα νοικοκυριά το 2015 είναι το 58,5%, και για τις επιχειρήσεις (εκτός των τραπεζών) το 2015 είναι το 265,1% (σύνολο 323,6% του ΑΕΠ)· η Ισπανία για τα νοικοκυριά το 2015: 67,8% του ΑΕΠ και για τις επιχειρήσεις το 2015: 105,5% του ΑΕΠ (σύνολο 173,3% του ΑΕΠ)· η Κύπρος για τα νοικοκυριά το 2015: 129,2 % του ΑΕΠ, για τις επιχειρήσεις, το 2015: 226,1% του ΑΕΠ (σύνολο 355,3% του ΑΕΠ)· η Ολλανδία, για τα νοικοκυριά, το 2015: 112% του ΑΕΠ, για τις επιχειρήσεις το 2015: 124,3% του ΑΕΠ (σύνολο 236,3)· η Πορτογαλία για τα νοικοκυριά το 2015: 77,5%, για τις επιχειρήσεις το 2015: 120,7% του ΑΕΠ (σύνολο 188,2% του ΑΕΠ)· η Γαλλία για τα νοικοκυριά το 2015: 56,6% του ΑΕΠ και για τις επιχειρήσεις, το 2015: 126,6% του ΑΕΠ (σύνολο 183,2% του ΑΕΠ). Βλ., European Central Bank, *Annual Report* 2016, 2017, σσ. S25, S27» (Λύτρας 2019, σσ. 56-57).

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

5.1Βδ) Το υψηλό ποσοστό ιδιοκτησίας («assets' advantage» και η συνακόλουθη ελληνική ευημερία, που βασίζεται στην αξία της περιουσίας και όχι μόνο στο εισόδημα) συνδυάζεται με το χαμηλό (τόσο στην περίοδο 1999-2008! όσο και το 2015!) ιδιωτικό χρέος (χαμηλότερο από αρκετές χώρες – περιλαμβάνει το χρέος των κατοικιών) των νοικοκυριών (Λύτρας 2019, σ. 73): «Σύμφωνα με το στατιστικό παράρτημα της Έκθεσης το μέσο ιδιωτικό χρέος των νοικοκυριών, στην Ελλάδα, την περίοδο 1999-2008 ανέρχεται στο 28,3% του ΑΕΠ, ενώ το 2015 φτάνει στο 62,4% του ΑΕΠ. Στις επιχειρήσεις (μη τραπεζικές) το μέσο χρέος για την περίοδο 1999-2008 είναι το 47,5% του ΑΕΠ, ενώ το 2015 ανέρχεται στο 63,9% του ΑΕΠ. Για να έχουν υπόψη τους οι αναγνώστες τα συγκριτικά στοιχεία από τις χώρες της Ευρωζώνης αναφέρουμε ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα από αυτές τόσο το μέσο όρο της περιόδου 1999-2008 όσο και το τελευταίο έτος της σύγκρισης. Ιδιωτικό χρέος των νοικοκυριών: Γερμανία, 1999-2008: 67,3% του ΑΕΠ, 2015: 53,5% του ΑΕΠ, Ιρλανδία 1999-2008: 76,5% του ΑΕΠ, 2015: 58,5%, Ισπανία, 1999-2008: 61,4% του ΑΕΠ, 2015: 67,8% του ΑΕΠ, Γαλλία, 1999-2008: 39,4%, 2015: 56,6% του ΑΕΠ, Ιταλία 1999-2008: 29,7%, 2015: 42,2% του ΑΕΠ, Κύπρος 1999-2008: 82,4%, 2015: 129,2% του ΑΕΠ, Ολλανδία, 1999-2008: 100,1%, 2015: 112% του ΑΕΠ και Πορτογαλία 1999-2008: 72,9%, 2015: 77,5% του ΑΕΠ. Ιδιωτικό χρέος των επιχειρήσεων (πλην των τραπεζών): Γερμανία, 1999-2008: 65,8% του ΑΕΠ, 2015: 60,7% του ΑΕΠ, Ιρλανδία 1999-2008: 97,8% του ΑΕΠ, 2015: 265,1%, Ισπανία, 1999-2008: 94,4% του ΑΕΠ, 2015: 105,5% του ΑΕΠ, Γαλλία, 1999-2008: 101,1%, 2015: 126,6% του ΑΕΠ, Ιταλία, 1999-2008: 70,5%, 2015: 83,9% του ΑΕΠ, Κύπρος, 1999-2008: 193,9%, 2015: 226,1% του ΑΕΠ, Ολλανδία, 1999-2008: 119%, 2015: 124,3% του ΑΕΠ και Πορτογαλία 1999-2008: 101,3%, 2015: 120,7% του ΑΕΠ. Το συμπέρασμα από αυτή τη γρήγορη, αλλά σίγουρα εντυπωσιακή, σύγκριση είναι πως οι χώρες που έχουμε συνηθίσει να χαρακτηρίζουμε αναπτυσσόμενες έχουν πολύ μεγάλα βάρη στο επίπεδο του ιδιωτικού χρέους των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, ενώ η Ελλάδα ακόμη και σήμερα είναι (παρά τις εξωφρενικές επιβαρύνσεις που είναι αποτέλεσμα των αξιολογήσεων των δανειστών για το δημόσιο χρέος της) πολύ λιγότερο χρεωμένη. Το ιδιωτικό χρέος, ωστόσο, δεν ανήκει στα κριτήρια αξιολόγησης των εθνικών οικονομιών, όπως συμβαίνει με το δημόσιο χρέος και τις επιδράσεις του στα δημοσιονομικά μεγέθη των εθνικών κρατών!». Πηγή: European Central Bank, *Annual Report* 2016, 2017, σσ. S25, S27. Η επιβάρυνση του 2015, ουσιαστικά οφείλεται στην επιβεβλημένη μείωση του ΑΕΠ (λόγω των μνημονίων). Η

αναλογία του ιδιωτικού χρέους εικονικά αυξάνεται (ως ποσοστό -%- του πολύ μικρότερου ΑΕΠ).

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

5.1Βε) Η ανάλυση για τη μικρή ιδιοκτησία (και ιδιοκατοίκηση) των κατοικιών και το χαμηλό ιδιωτικό χρέος των κατοικιών, το 2009 αναλύεται και σχολιάζεται (Λύτρας 2020, σσ. 151-155).

[Σχετικά με την μικρή ιδιοκτησία στη χώρα]

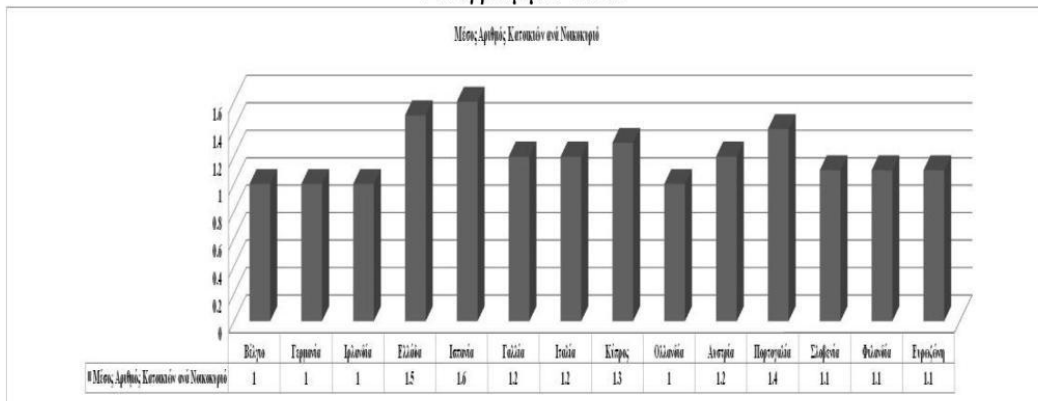
Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

5.1Γα) Η ιδιοκτησία διασυνδέεται με την ευημερία. Στον παρακάτω πίνακα υποδεικνύεται ότι στην Ελλάδα (Λύτρας 2019, σ. 72), μέχρι και το 2009, πάρα πολλά νοικοκυριά κατέχουν περισσότερες (κάτι που δεν απαντάται ιδιαίτερα στην Ευρώπη) κατοικίες (1,5) από μία (στην οποία κατά κανόνα και πλειονότητα ιδιοκατοικούν):

Αριθμός κατοικιών ανά νοικοκυριό

Διάγραμμα 2.1.5

Πηγή: European Central Bank.⁸³

Πηγή: European Central Bank, “Housing Finance in Euro Area”, *Occasional Working Paper Series*, No. 101, 2009 (March).

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

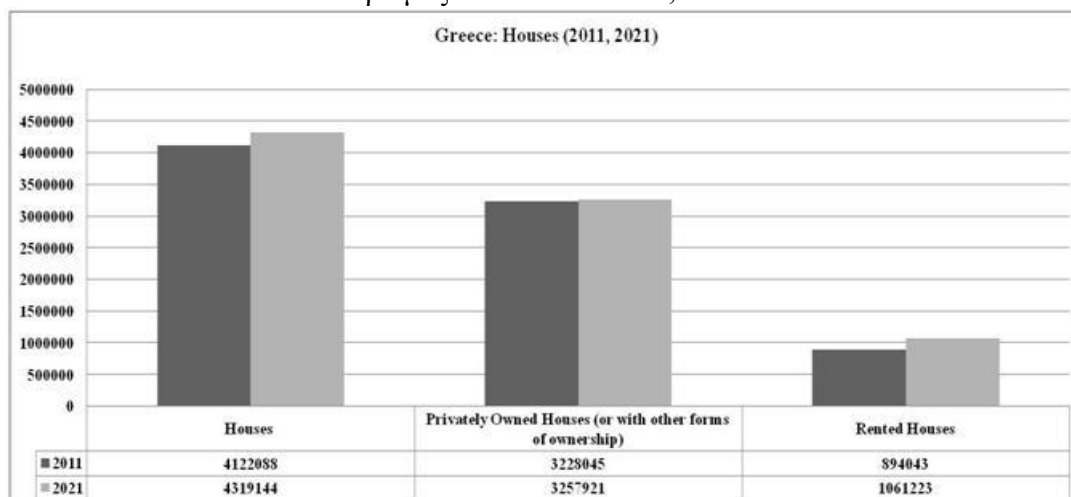
5.1Γβ) Η αντίστοιχη ανάλυση για τη σχέση νοικοκυριών και αριθμού κατοικιών πραγματοποιείται και σε αυτό το κείμενο (Λύτρας 2020, σσ. 155-156). Το ζήτημα της ευημερίας αναλύεται ουσιαστικά και σε αυτήν την πραγμάτευση.

[Σχετικά με την μικρή ιδιοκτησία στη χώρα]

Α.Ν. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)

5.1Δα) Η εξέλιξη και η ανθεκτικότητα της μικρής ιδιοκτησίας διαφαίνεται πρώτα από την επάρκεια των κατοικιών (ιδιόκτητων-ενοικιαζόμενων). Η επάρκεια αυτή εμφανίζεται στο παρακάτω διάγραμμα από τις απογραφές κατοικιών: 2011, 2021 (Λύτρας 2025, σ. 39). Προσοχή: Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται είναι αποτέλεσμα της απογραφής της ΕΛΣΤΑΤ (2021). Αυτά δεν επιτρέπεται να συγκρίνονται με δεδομένα, από πηγές και με μεθοδολογίες (που δεν είναι απογραφές – οι άλλες πηγές είναι συνήθως εκτιμήσεις ή αποτελέσματα μικρότερης πιστότητας δειγματοληπτικών διερευνήσεων!).

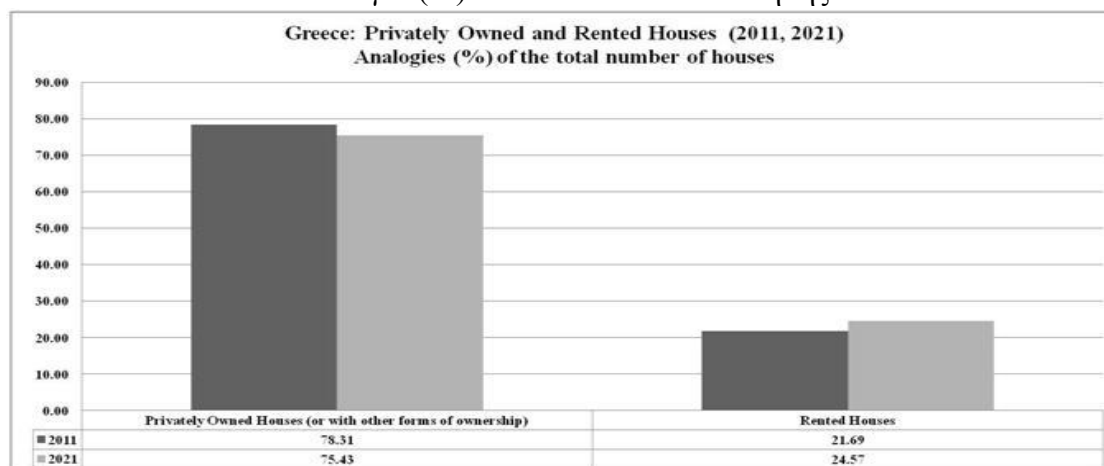
Αριθμός Κατοικιών 2011, 2021

Πηγή: ELSTAT (2011), *Census of Population-Housing 2011* [ΕΛΣΤΑΤ (2011), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*], <https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous>; ELSTAT (2021), *Census of Population-Housing 2021* [ΕΛΣΤΑΤ (2021), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021*], <https://www.statistics.gr/2021-census-pop-hous>.

5.1Δβ) Η αναλογία ιδιόκτητων και ενοικιαζόμενων κατοικιών είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτη. Η διακύμανση μεταξύ 2011 και 2021 δεν επισημαίνει μια θεαματική αλλαγή στα καθεστώτα ενοίκησης. Μάλλον η συγκρατημένη πτώση του ποσοστού ιδιοκατοίκησης οφείλεται στην αύξηση του αριθμού των (λόγω της κατασκευής νέων) κατοικιών, οι οποίες αξιοποιούνται για μακροχρόνια και βραχυχρόνια χρήση στις τουριστικές περιοχές και πάντως εκτός των αστικών κέντρων, βασικά (Λύτρας 2025, σ. 40). Προσοχή: Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται είναι αποτέλεσμα της απογραφής της ΕΛΣΤΑΤ (2021). Αυτά δεν επιτρέπεται να συγκρίνονται με δεδομένα, από πηγές και με μεθοδολογίες (που δεν είναι απογραφές – οι άλλες πηγές είναι συνήθως εκτιμήσεις ή αποτελέσματα μικρότερης πιστότητας δειγματοληπτικών διερευνήσεων!).

Αναλογία (%) των καθεστώτων ενοίκησης

Πηγή: ELSTAT (2011), *Census of Population-Housing 2011* [ΕΛΣΤΑΤ (2011), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*], <https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous>; ELSTAT (2021), *Census of Population-Housing 2021* [ΕΛΣΤΑΤ (2021), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021*], <https://www.statistics.gr/2021-census-pop-hous>.

6 Η μερική απασχόληση (Αρχικές Εκτιμήσεις)

A.N. Λύτρας, *Κοινωνία και Εργασία* (2000)

6Α) Η μερική απασχόληση στην Ελλάδα αναπτύσσεται, μετά από το 1980, κάπως, όπως συμβαίνει ιδιαίτερα στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες. Η ανάπτυξη της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα καθυστερεί πολύ και είναι πολύ χαμηλότερη από την αντίστοιχη στις χώρες του ΟΟΣΑ. Η μικρή διαφοροποίηση μεταξύ 1986 και 1996 (Λύτρας 2000, σ. 117), κάνει το ποσοστό των μερικώς απασχολούμενων να βρίσκεται περί το 5% (ελαφρά υψηλότερα το 1996). Η γυναικεία μερική απασχόληση (βρίσκεται στο 8,5% το 1996) είναι υπερδιπλάσια (Λύτρας 2000, σ. 119) από εκείνη των ανδρών (η υψηλότερη μέτρηση, το 1996, δεν έχει αγγίξει το 3%).

A.N. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

6Β) Η καθυστερημένη και πολύ αργή ανάπτυξη της μερικής απασχόλησης καταγράφεται και σε αυτό το βιβλίο (Λύτρας 2016α, σσ. 221, 223). Το τελευταίο έτος της καταγραφής (2009) οι μερικώς απασχολούμενοι/ες είναι το 8,4% της συνολικής απασχόλησης (Λύτρας 2016α, σ. 223).

A.N. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

6Γ) Η σαφής υπεροχή των γυναικών-μερικώς απασχολούμενων τεκμηριώνεται και σε αυτό το βιβλίο (Λύτρας 2016α, σ. 268). Το 2008 είναι το 13,58% της απασχόλησης των γυναικών, ενώ η μερική απασχόληση αφορά στο 4,23% του συνόλου των απασχολούμενων ανδρών.

6.1 Η μερική απασχόληση (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με την εξέλιξη της μερικής απασχόλησης]

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

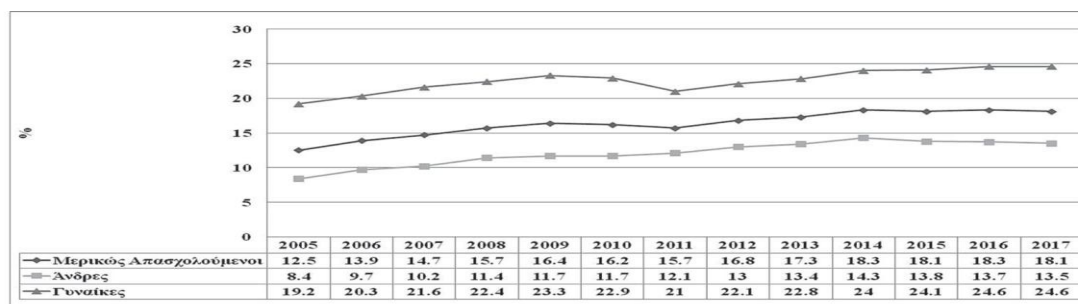
6.1Α) Η κατάσταση και η αργή (όπως και καθυστερημένη χρονολογικά) αύξηση της μερικής απασχόλησης στη Ελλάδα επιβεβαιώνεται και σε αυτή τη μελέτη. Ανάλογη είναι η υπεροχή των γυναικών στην μερική απασχόληση (Λύτρας 2019, σσ. 133-135).

[Σχετικά με την εξέλιξη της μερικής απασχόλησης]

Α.Ν. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

6.1Β) Στο συγκεκριμένο βιβλίο παρατίθενται τα στοιχεία από βάσεις δεδομένων για την μερική απασχόληση στην Ελλάδα. Σε αυτή που έχει έχει καταληκτικό έτος το 2017 (Λύτρας 2020, σσ. 263): Στην ανάλυση (2005-2017), καταγράφεται, μετά τη συνεχή αύξηση, συνολικό ποσοστό μερικώς απασχολούμενων 18,1%, το 2017. Οι γυναίκες μερικώς απασχολούμενες αποτελούσαν το 24,6%. Οι άνδρες είναι πολύ λιγότεροι, δηλαδή το 13,5%.

Διάγραμμα 3.3.11
Η μερική απασχόληση στην Ελλάδα, 2005-2017 (%)

Πηγή: ILO.²⁸³

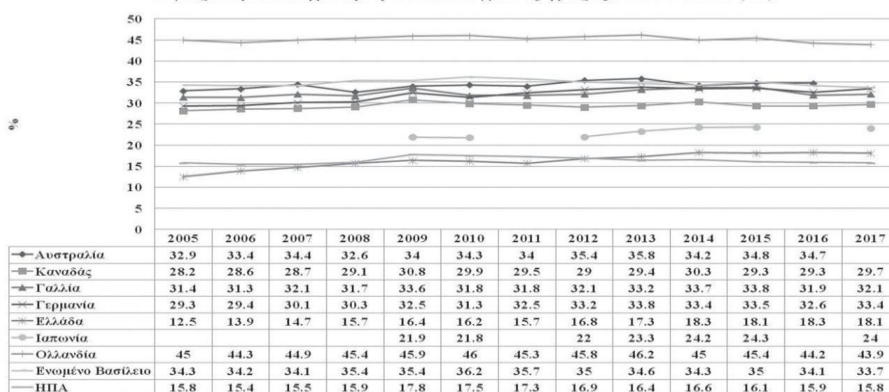
283. ILO, ILOSTAT (Database), *Incidence of part-time employment by sex-Common definition (%)* [Downloaded on SAT, 13 OCT 2018 09:15 +0200 from ILOSTAT].

[Σχετικά με την εξέλιξη της μερικής απασχόλησης και τις σχετικές συγκρίσεις]

Α.Ν. Λύτρας, *Οι Αστοί και ο Κόσμος τους* (2024)

6.1Γ) Στο συγκεκριμένο βιβλίο, εξετάζεται συγκριτικά (βλ., Διάγραμμα) η μερική (γενικός δείκτης) στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες αναπτυγμένες χώρες (Λύτρας 2024, σ. 181). Από αυτή τη σύγκριση επιβεβαιώνονται τα εξής: α) Το χαμηλό ποσοστό της αφετηρίας το 2005· β) η γενικά αργή διαδικασία αύξησης της μερικής απασχόλησης· και γ) το αρκετά χαμηλότερο ποσοστό της μερικής απασχόλησης έναντι των άλλων συγκρινόμενων χωρών (με μία εξαίρεση που αφορά στις μετρήσεις των ΗΠΑ, τα τελευταία έτη και τη καταληκτική χρονιά της σύγκρισης).

Διάγραμμα 3.1.2.2
Η μερική απασχόληση σε επιλεγμένες χώρες, 2005-2017(%)

Πηγή: ILO, ILOSTAT (Database)²³¹

231. ILO, ILOSTAT, *Incidence of part-time employment by sex – Common definition (%)*, [Downloaded on SAT, 13 OCT 2018, 09:15 +0200, from ILOSTAT].

7. Τα πολυάριθμα και ανθεκτικά παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα.
Η σχετικά μικρότερη ταξική πόλωση (Αρχικές Εκτιμήσεις)

Α.Ν. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)

7Α) Γράφεται στα συμπεράσματα: «Η προσέγγιση του θέματος πραγματοποιείται βασικά μέσω της εξέτασης της έκτασης της αυτοαπασχόλησης, της μικρής ιδιοκτησίας και παραγωγής, με την ανάδειξη του παραδοσιακού μικροαστικού φαινομένου σε κεντρικό για την μορφοποίηση της κοινωνικής δομής. Αυτός ο προσανατολισμός παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα και διεξόδους για την κατανόηση της δοσμένης κοινωνίας και της προοπτικής της».... «Επεχείρησε να αποδεσμεύσει τα μικροαστικά στρώματα από την αίσθηση ότι αποτελούν προκαπιταλιστικά υπολείμματα ασύνδετα με την καπιταλιστική, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και στην ίδια την ιστορική ανάλυση. Έδειξε ότι το μικρό ατομικό κεφάλαιο είναι καθ' όλα συμβατό με τις καπιταλιστικές σχέσεις και κατά τούτο η απόλυτη ταύτιση του καπιταλισμού με τη μεγάλη επιχείρηση, όσο και αν αποτελεί κατάληξη του αναπτυγμένου καπιταλισμού, δεν είναι αποκλειστική κατάσταση. Η μεγάλη βιομηχανική μονάδα αποτελεί αντανάκλαση μιας ορισμένης βαθμίδας ανάπτυξης του καπιταλισμού, που ωστόσο δεν αναρριεί τη συμβίωση με άλλες απλούστερες και εκτατικές μορφές επιχειρησιακής οργάνωσης. Επιπλέον, το ιστορικό πλαίσιο διαμόρφωσης της μικρής ιδιοκτησίας-παραγωγής είναι το πλαίσιο της καπιταλιστικής κυριαρχίας. Οι καπιταλιστικές σχέσεις στην Ελλάδα δεν κληρονόμησαν τη μικρή ιδιοκτησία και τα μικροαστικά στρώματα σαν προκαπιταλιστικό υπόλειμμα, αλλά αντίθετα τα δημιούργησαν, πρώτα στην ύπαιθρο και μεταπολεμικά στις πόλεις. Αυτή η πραγματικότητα συνέτειναν στην άμεση και οργανική σύνδεση με την αγορά και τις καπιταλιστικές διαδικασίες, με καταλύτη την πιστωτική και κρατική παρέμβαση σε όλα τα επίπεδα και σε όλη την κλίμακα των δραστηριοτήτων, άλλοτε ενισχύοντας άλλοτε προστατεύοντας και άλλοτε επιτρέποντας κινήσεις και στρατηγικές ατομικής και κοινωνικής σταθεροποίησης» (Λύτρας 1992, σσ. 246-247).

7Β) Επισημαίνεται ακόμη: «Η μικρή ιδιοκτησία –και η μικρή παραγωγή– όταν υφίσταται ακέραια, συνιστά τη διασφαλιστική βάση για την οικονομική και κοινωνική επιβίωση. Απέτρεψε και αποτρέπει με την αναπαραγωγή της την αυτόματη κατάρπωση σε κατάσταση απόλυτης φτώχειας και σε θέση 'declasses' ενός ευρύτατου σώματος του εργατικού δυναμικού, που δεν θα ήταν σε θέση να απασχοληθεί και να επιβιώσει διαφορετικά εφόσον κυριαρχεί η επενδυτική άπνοια.....»(όπως συνέβη την εποχή των μνημονίων) (Λύτρας 1993, σ. 247). «Όταν συνυπάρχει συχνότατα με τη μισθωτή εργασία, ο μικροαστικός ταξικός προσδιορισμός περισσότερο ως μικρή ιδιοκτησία και λιγότερο ως μικρή παραγωγή», «εξηγεί ... τις οικονομικές και κοινωνικές διεξόδους που μετουσιώνονται σε επιπρόσθετες πηγές εισοδήματος, για την υποστήριξη των χαμηλών αμοιβών από την εξαρτημένη εργασία...» (Λύτρας 1993, σσ. 247-248).

7Γ) Διαπιστώνεται, ταυτόχρονα: «Η ανάλυση της ελληνικής κοινωνικής δομής με τρόπο που φέρνει στο προσκήνιο ως κύριο φαινόμενο την αναπαραγωγή του παραδοσιακού μικροαστισμού έχει οπωσδήποτε ως συνέπεια την άρνηση της έννοιας της έντονης ταξικής πόλωσης ανάμεσα στις βασικές τάξεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής (την αστική και το προλεταριάτο). Δεν αρνείται όμως με κανένα τρόπο την κυριαρχία και τη συνεχή διεύρυνση της βασικής αντίθεσης, στην οποία άλλωστε βασίζεται και οικοδομείται, την εκμετάλλευση και τη συσσώρευση ως προϊόν της άνισης ιδιοποίησης του πλούτου. Η ύπαρξη και αναπαραγωγή των μικροαστικών στρωμάτων στην έκταση που περιεγράφηκε δεν αναιρεί την ασφυκτική πίεση προς τους φορείς της εργασίας, οι οποίοι εργάζονται με αμοιβή γύρω από το όριο της αναπαραγωγής της εργατικής τους δύναμης. Ακόμα, δεν αίρει την ισχύ της αντίληψης περί της υποβάθμισης της μικρής παραγωγής σε συμπληρωματικές δραστηριότητες, με την απαίτηση για συνεχώς μεγαλύτερο κεφάλαιο ή με την ανάγκη για ολοένα και περισσότερη ατομική ή οικογενειακή εργασία. Αυτό το γεγονός καθιστά το συγκριτικά μεγαλύτερο εισόδημα φαινομενικά να ξεπερνά την αξία της εργατικής δύναμης, στην πράξη όμως αυτή η διαφορά να αναλώνεται για την αναπαραγωγή του ατομικού κεφαλαίου ή να εξανεμίζεται από τις οικονομικές διακυμάνσεις» (Λύτρας 1993, σ. 248).

7Δ) Σχετικά με την «εύκολη και πρόχειρη» θεώρηση ορισμένων αναλυτών, οι οποίοι δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν την μαρξιστική-λενιστική προσέγγιση (με έμφαση και με κάθε μέσο, έχουν στόχο την ανάδειξη της ευρείας ταξικής πόλωσης), η ανάλυση στο συγκεκριμένο βιβλίο παραπέμπει σε μια (λιγότερο γνωστή στο ευρύ κοινό) τοποθέτηση του Β.Ι. Λένιν: «Όταν κρύβεις το μεγάλο αριθμό των μικροαστικών στρωμάτων που υπάρχουν στον πληθυσμό της Ρωσίας είναι σαν να παραποιείς ανοικτά την οικονομική μας πραγματικότητα» (Λένιν Άπαντα, τ. 3, σ. 530). Η

αναφορά αυτή έχει το χαρακτήρα μιας χρήσιμης υπόμνησης που υιοθετείται από τον συγγραφέα (Λύτρας 1993, σ. 74). Επεξεργαζόμαστε τα δεδομένα (στατιστικές και άλλα τεκμήρια), αλλά δεν τα χειριζόμαστε, με ιδιαίτερο τρόπο. Οι θεωρίες είναι συστηματοποιήσεις και ερμηνείες των πραγματικοτήτων, αλλά είναι δέον να μην αποτελούν το πεδίο δευτερογενών και τριτογενών (πάντα υποκειμενικών...) διαχειρίσεων, οι οποίες δεν ακολουθούν ή και παραποιούν την εικόνα των πρωτογενών δεδομένων. Οι τελευταίες επιλογές δεν είναι προοδευτικές ούτε ριζοσπαστικές ούτε καν γόνιμες. Να σκεφτούν οι αναγνώστες: Σε ποια χώρα με 90% ή παραπάνω ποσοστό μισθωτών και κάτω από 5% εργοδότες (ΗΠΑ, Ιαπωνία, ΗΒ, Γερμανία, Γαλλία κ.ά.) εμφανίστηκε έμπρακτα η πιθανότητα της κοινωνικής ανατροπής, του κοινωνικού μετασχηματισμού και η προοπτική μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνικής οργάνωσης, τα τελευταία εβδομήντα χρόνια; Η απάντηση είναι μία: Σε καμιά. Αντίθετα, παρουσιάστηκαν ανάλογες προοπτικές (ανεξαρτήτως της επιτυχίας τους ή των παλινωδιών τους), σε χώρες με πολύ χαμηλότερο ποσοστό ή και ασήμαντο ποσοστό μισθωτών (συνήθως αγροτικές και υπανάπτυκτες χώρες, όπως η Αλγερία, η Κούβα, το Βιετνάμ, η Αγκόλα, η Μοζαμβίκη, η Νικαράγουα, η Αιθιοπία, για να αναφερθούμε σε ορισμένα παραδείγματα). Σήμερα, μπορούμε να εκτιμήσουμε και εκείνες τις ιστορικές εμπειρίες. Η άγωνα σκέψη, ανεξαρτήτως της επιτήδευσης στον ανοίκειο χειρισμό των δεδομένων, δεν γεννά γόνιμη προοπτική. Ταυτόχρονα, τα γόνιμα αποτελέσματα, εκεί που δεν υπήρχαν οι προϋποθέσεις, για τον μετακαπιταλιστικό μετασχηματισμό, οδήγησε σε άγωνα επιτέλεση του μετασχηματισμού (με λίγες εξαιρέσεις και αμφίβολες προοπτικές)!

7Ε) Στο συγκεκριμένο βιβλίο πραγματοποιείται η απολογιστική εκτίμηση των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες αμέσως συναπαρτίζουν το βασικό σώμα των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων. Κάνουμε λόγο για τους αυτοαπασχολούμενους, τους πολύ μικρούς και τους μικρούς εργοδότες στην Ελλάδα και τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας (Λύτρας 1993, σ. 189). Με δεδομένο ότι, 1989, οι μισθωτοί είναι πλέον η πλειονότητα των απασχολούμενων, οι κατά βάση φορείς μικροαστικών χαρακτηριστικών κινούνται χαμηλότερα από το 48% των εργαζομένων, με τάση εμφανώς καθοδική. Η προηγούμενη ιστορία της απασχόλησης και τα δεδομένα (μαζί με τις δομές) εκείνης της συγκυρίας προοιωνίζονται τη σχετικώς αργή διαδικασία της αλλαγής και επομένως τη σχετική ανθεκτικότητα των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων, παρά την φθίνουσα γενική τάση. Οι αυτοαπασχολούμενοι εκτός της αγροτικής παραγωγής είναι, το 1989, το 20,54% του συνόλου των απασχολούμενων στους δύο συγκεκριμένους παραγωγικούς τομείς (Λύτρας 1993, σ. 191). Θα λέγαμε, με μια δόση υπερβολής, ότι εκείνη η καταγραφή του 1989 περιγράφει την εθνική τροχιά της αυτοαπασχόλησης στην ελληνική κοινωνία, μέχρι και το 2023. Η συμμετοχή των εργοδοτών, στην απασχόληση εκτός του πρωτογενούς τομέα, είναι πολλαπλάσια, σε σχέση με την εν γένει αγροτική παραγωγή. Στον Πίνακα 9 (Λύτρας 1993, σ. 190) καταγράφεται ότι το ποσοστό (%) των εργοδοτών, το 1989 είναι το 6,72% της απασχόλησης στους ίδιους τομείς. Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η κατάσταση των συμβοηθούντων μελών στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα (υπηρεσίες και εμπόριο). Οι συμβοηθούντες εκτός της αγροτικής παραγωγής είναι πολύ λιγότεροι/ες έναντι της εν γένει αγροτικής παραγωγής και, ιδίως το 1989, αποτελούν το 5,35% του συνόλου των απασχολούμενων στους δύο συγκεκριμένους παραγωγικούς τομείς (Λύτρας 1993, σ. 191). Σε αυτή τη συγκυριακή μέτρηση περιγράφονται δύο μελλοντικά γεγονότα. Από το τέλος του 20ου αιώνα υποβαθμίζεται ο πρωτογενής τομέας (ως ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ) και ως χώρος απασχόλησης στον οποίο οι

αυτοαπασχολούμενοι επικρατούσαν θεαματικά. Η καταγραφή του 1989, του συνόλου των μη μισθωτών, για την δευτερογενή και την τριτογενή παραγωγή (32,61%) πλησιάζει σχεδόν την καταγραφή για το εθνικό ποσοστό αυτών των ομάδων (30,95%), το 2023. Αυτή η ανθεκτικότητα των συγκεκριμένων στρωμάτων (αν εξαιρεθούν τα αγροτικά μικροαστικά στρώματα, που τα μέλη τους αποσύρθηκαν λόγω γήρανσης του πληθυσμού και δεν αναπληρώθηκαν από νεότερα) είναι πέρα για πέρα αξιοσημείωτη.

7.1 Τα πολυάριθμα και ανθεκτικά παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα.
Η σχετικά μικρότερη ταξική πόλωση (Επιβεβαιώσεις)

[Για τη συνέχεια και την ανθεκτικότητα των μικροαστικών στρωμάτων]

Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

7.1Α) Γράφεται πολλά χρόνια μετά τις αρκετές εκτιμήσεις (Λύτρας 2019): «Η κατάσταση της απασχόλησης στην ελληνική κοινωνία, πιθανώς, αρνιδιάζει τόσο τους μνημένους στα (συγκριτικά) διεθνή δεδομένα και χαρακτηριστικά της απασχόλησης όσο και τους αμύητους σε αυτές πληροφορίες. Οι μικροί εργοδότες και οι αυτοαπασχολούμενοι στην ελληνική κοινωνία αποτελούν αποφασιστικούς παράγοντες της οικονομικής μεγέθυνσης από το 1993 και μέχρι το 2008, τη στιγμή ακριβώς που εκδηλώνεται η πιο έντονη συρρίκνωση της απασχόλησης του αγροτικού πληθυσμού, λόγω κυρίως της γήρανσης και της μη ανανέωσής του. Αυτό το γεγονός υπογραμμίζει την καίρια σημασία των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, αλλά και των ανεξάρτητων επαγγελματιών, σε ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων. Από τα δεδομένα, τα οποία επεξεργαστήκαμε στην παρούσα διαπραγμάτευση, έγινε σαφές, ότι στην προαναφερθείσα περίοδο (1993-2008) ο αριθμός του αθροίσματος εργοδοτών και αυτοαπασχολούμενων αυξήθηκε σημαντικά (περί τις πενήντα χιλιάδες πρόσωπα). Η ανάλυση του προκειμένου μεγέθους υποδεικνύει, από τη μία πλευρά, ότι οι αυτοαπασχολούμενοι μειώθηκαν, ελαφρά, σε απόλυτους αριθμούς (περίπου κατά εξήντα δύο χιλιάδες άτομα). Αυτή η μείωση πρέπει να αποδοθεί, βασικά, στους αγρότες-αυτοαπασχολούμενους. Από την άλλη πλευρά, οι εργοδότες, και ιδίως οι κάτοχοι πολύ μικρών επιχειρήσεων, αυξήθηκαν εντυπωσιακά (κατά 112 χιλιάδες άτομα περίπου). Η συνθήκη της διαμόρφωσης της μικρού μεγέθους επιχειρηματικής δράσης, σε ακόμη μεγαλύτερη έκταση από το παρελθόν, επιβεβαιώνει την ισχύ του υποδείγματος της μικρής ιδιοκτησίας, της μικρής παραγωγής και της αυτοαπασχόλησης, στην ελληνική κοινωνία ακόμη και στη φάση των πολύ έντονων εκσυγχρονιστικών μετασχηματισμών της. Επομένως, η αύξηση του εθνικού πλούτου και της απασχόλησης επιβεβαιώνει ένα μοντέλο επιχειρηματικής λειτουργίας, το οποίο έχει πολύ πιο χαρακτηριστικά στο κέντρο της κοινωνικά στρώματα με μικροαστικό προσδιορισμό. Στην ουσία αυτός ο ισχυρισμός δηλώνει πως ένα μέρος των αυτοαπασχολούμενων, κυρίως στις υπηρεσίες και σταδιακά, μετατοπίστηκαν στην κατηγορία των πολύ μικρών εργοδοτών. Από αυτήν την κατηγορία απασχολήθηκε το μείζον μέρος του ανεπίκευτου, κατά βάση, ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο ενσωματώθηκε στο εργατικό δυναμικό και την απασχόληση (αν εξαιρεθεί το Δημόσιο). Η ίδια διαδικασία εξηγεί και την ευρύτερη διανομή του αυξανόμενου εθνικού πλούτου, αλλά και τη συνακόλουθη βελτίωση της ευημερίας, η οποία καταγράφεται στις σχετικές και συγκριτικές αναλύσεις διεθνών οργανισμών για την ελληνική κοινωνία. Η διεύρυνση του αθροίσματος των αυτοαπασχολούμενων και των εργοδοτών δεν έτυχε της κατάλληλης προσοχής από την επιστημονική παρατήρηση. Ένα, πιο γενικό και εύκολα αισθητό, φαινόμενο θόλωνε το τοπίο της προαναφερθείσας εθνικής ιδιαιτερότητας. Ήταν η συνεχής αύξηση του εργατικού δυναμικού και της απασχόλησης (κατά 890 χιλιάδες άτομα, από το 1993 και έως το 2008). Αυτή η αύξηση ήταν σαφώς μεγαλύτερη από την ελαφρά διεύρυνση του αθροίσματος εργοδοτών και αυτοαπασχολούμενων και, σε ένα βαθμό εύλογα κατεύθυνε τις συστηματικές εκτιμήσεις στα ζητήματα που αναλογούσαν στις ²¹¹ διεθνείς επικεντρώσεις για την μισθωτή απασχόληση (αύξηση περί το ένα εκατομμύριο στη χώρα μας) ²¹¹ [Υποσημείωση: ²¹¹ Πρέπει να ληφθεί υπόψη και η θεαματική μείωση των συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών της οικογένειας]. Ακόμη, όμως, και στο περιβάλλον αυτής αύξησης των συγκεκριμένων μεγεθών, ενυπάρχει ένα στοιχείο, το οποίο έπρεπε να κινητοποιήσει την περιέργεια των ερευνητών για πιο λεπτομερείς διευκρινίσεις των διαδικασιών. Πρόκειται για την αργόσυρτη διαδικασία αύξησης της αναλογίας (ως ποσοστό % των απασχολούμενων) των μισθωτών, σε μια δεκαπενταετία (δηλαδή κατά 11,68%). Αυτή η εξέλιξη σημαίνει πραγματική αύξηση των μισθωτών μόλις κατά 0,77% τον χρόνο. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι την ίδια περίοδο η ανεργία κυμαίνεται ανάμεσα στο 9,7% και το 7,2% του εργατικού δυναμικού (την περίοδο που διευρυνόταν η απασχόληση γενικά και η μισθωτή εργασία), τα δεδομένα της απασχόλησης έπρεπε να στρέψουν την προσοχή, με μεγαλύτερη έμφαση, στη χαμηλή απορροφητικότητα του εκτεταμένου χώρου της μικρής επιχειρηματικότητας, που διατηρείται (αριθμητικά ενισχυόμενος) ακόμη και στη φάση του εκσυγχρονιστικού μετασχηματισμού της χώρας. Αντί μιας διεισδυτικής ματιάς στη διατήρηση του αναπτυξιακού μηχανισμού για τα εισοδήματα και την εθνική ευημερία, οι περισσότεροι σταχυολογούσαν την επιφανειακή όψη της εξέλιξης της απασχόλησης, δηλαδή την πτώση της αναλογίας των αυτοαπασχολούμενων (ως ποσοστό % της απασχόλησης) από 27,4% το 1993, σε 20,9% το 2008, χωρίς ωστόσο να αξιολογούν με ιδιαίτερο τρόπο την αύξηση της αναλογίας των εργοδοτών από 7,23% το 1993 σε 8,32% το 2008. Στην ουσία η εικόνα της μείωσης των αυτοαπασχολούμενων είναι μια «πλάνη» που επιβάλλεται από την αύξηση

των γενικότερων μεγεθών (απασχόληση και μισθωτή εργασία) και την έλλειψη συνεκτίμησης της αύξησης των μικρών εργοδοτών, η οποία έχει μάλλον προέλευση την μετατόπιση κάποιων αυτοαπασχολούμενων σε αυτήν την κατηγορία απασχολούμενων. Η στενάχωρη επάρκεια (μεγάλη και κουραστική προσπάθεια, αλλά μικρά αποτελέσματα) της μεταπολεμικής περιόδου, μεταβάλλεται σε αξιοπρεπή επάρκεια (επάρκεια των καθημερινών καταναλωτικών αγαθών, πρόσθεση κάποιων απαιτητικών διαρκών καταναλωτικών αγαθών, στήριξη και μετρημένη διεύρυνση της μικρής ιδιοκτησίας στα ακίνητα και κάποιες συγκρατημένες επενδύσεις στο επάγγελμα ή την οικονομική δραστηριότητα), ως συμπτωτό στοιχείο των εκσυγχρονισμένων μικροαστικών στρωμάτων. Με τις θετικές ιδιότητες τους (μαζί με τα οικογενειακά δίκτυα) και όσες παθογένειες είναι τα παρακολούθημα των κοινωνικών τους προσδιορισμών, ορίζουν το επίπεδο της αξιολογής κοινωνικής ευημερίας στην ελληνική κοινωνία για μια περίπου τριακονταετή περίοδο. Αντίστροφα, αυτό το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας (Διάγραμμα 3.7.1), το οποίο είναι είτε συγκρίσιμο είτε καλύτερο» ... (ουσιαστικά και όχι από την προσμέτρηση της απλής διαφοροποίησης του ετήσιου εισοδήματος) ... «από πολλές αναπτυγμένες χώρες, δεν θα ήταν δυνατό να επιτευχθεί στην ελληνική κοινωνία δίχως στην εκτεταμένη διατήρηση, μέχρι τις παρυφές της δημοσιονομικής κρίσης, των μικροαστικών στρωμάτων, με την ευρεία διανομή του μικρού ατομικού κεφαλαίου, την μικρή παραγωγή, το αξιοπρεπές αλλά μετρημένο εισόδημα, τη συνήθως μη-χρεωμένη και μικρή ατομική ιδιοκτησία στα ακίνητα» (Λύτρας 2019, σσ. 157-159).

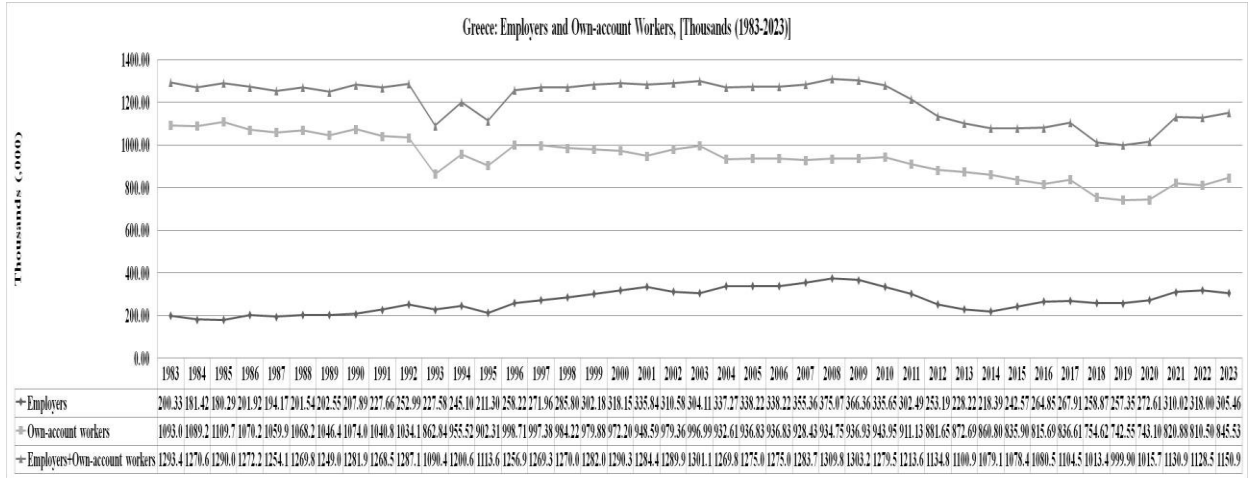
[Για τη συνέχεια και την ανθεκτικότητα των μικροαστικών στρωμάτων]

A.N. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα* (2020)

7.1B) Σχετικά με τη σημασία των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων για το σύνολο των κοινωνικών ομάδων (και των μισθωτών, αλλά και των ανέργων), ιδίως την περίοδο της μακροχρόνιας δημοσιονομικής κρίσης (2009-2018), επισημαίνεται στο Επίμετρο: «Αν εξαιρέσει κάποιος αναλυτής οποιαδήποτε βοήθεια επέκεινα των πραγματικών συντελεστών, η διατήρηση της αξιοπρέπειας της κοινωνίας, στο βαθμό που επιτεύχθηκε, οφείλεται στην ανθεκτικότητα των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων. Η συμμετοχή των αυτοαπασχολούμενων, των συμβοηθούτων μελών και πολύ μεγάλου μέρους των μικρών εργοδοτών, σε συνολική αναλογία που κινείται περί ή πάνω από το 30% της απασχόλησης, παρείχε δυνατότητες μακροχρόνιας αντοχής και στους μισθωτούς ή και στους ανέργους, οι οποίοι αναγκάστηκαν να επιβιώσουν δίχως εισόδημα από την εργασία. Η συνεισφορά των μη μισθωτών στην επιβίωση των μισθωτών και των ανέργων, βασικά, πρέπει να αποδοθεί στη λειτουργία των οικογενειακών, των συγγενικών και των κοινοτικών δικτύων, τα οποία ιδίως στην επαρχία είναι προέκταση της οικογένειας. Σημειώνουμε, ότι την ίδια περίοδο το ελληνικό κοινωνικό κράτος αποψιλώθηκε. Οι κοινωνικές ομάδες με μικροαστικό προσδιορισμό, με υποστηρίξεις από τις υλικές προϋποθέσεις της ύπαρξής τους, δηλαδή τη μικρή ιδιοκτησία και την αυτοαπασχόληση, άντλησαν δύναμη και την εξάσκησαν μέχρις εξάντλησης από τις προϋπάρχουσες ικανότητες της επιβίωσης. Αυτές οι ικανότητες δημιουργήθηκαν στην εποχή της φτώχειας. Ευδοκίμησαν, μέσα στη δυσχέρεια και την άκρως διαδομένη οικονομική στενότητα της μεταπολεμικής εποχής. Από τα περιθώρια της οικονομικής στενότητας καλλιεργήσαν μια ιδιότυπη και στενάχωρη επάρκεια. Κατά τη συμβίωση τους με τις αλλεπάλληλες δυσκολίες έμαθαν να εκτιμούν τα αγαθά της αυτονομίας και της έστω μικρής ιδιοκτησίας, εκείνης της αποκτημένης από κληρονομία ή από σκληρή προσωπική και οικογενειακή προσπάθεια. Η ιδιοκτησία, ως το τελευταίο όριο της δικής τους κοινωνικής ύπαρξης, ήταν σχεδόν αδύνατο να υποστηρίξεται από την «πολυτέλεια» των δανείων. Με αυτήν την έννοια η ιδιοκτησία ακινήτων (εκτός της υπαθρου) ήταν κατά το μάλλον χωρίς χρέη ή έστω αποτέλεσε το οικονομικό εφάληριο για την προσεκτική επιχειρηματική βελτίωση στο πλαίσιο της αναλαμβανόμενης μικρής παραγωγής. Στην εποχή της σχετικής ευμάρειας, η οποία γίνεται αισθητή πριν από σαράντα χρόνια, στρέφονταν πιο έντονα στην απόκτηση πρόσθετων εισοδημάτων, λόγω κυρίως της συνεχούς ανάπτυξης του τουρισμού και της γενικής οικονομικής βελτίωσης. Η στενάχωρη επάρκεια μεταβλήθηκε σε αξιοπρεπή επάρκεια, αλλά οι σχετικά πρόσφατες εμπειρίες τους απέτρεναν από την άμεση ή υπερβολική κατανάλωση. Η πραγματική κατάσταση προέτρεπε για την κοπώδη συντήρηση της ιδιοκτησίας. Επέτρεψε, όμως, κάποιες περιορισμένες πολυτέλειες είτε σε καθημερινή βάση είτε με κάποιες πιο απαιτητικές καταναλώσεις (ανακαινίσεις των κατοικιών, αγορά αυτοκινήτων και λελογισμένες επενδύσεις στην επιχειρηματική δραστηριότητα). Ο συντηρητισμός τους, γεννημένος στην φτώχεια και αργότερα την οικονομική στενότητα, συνεχίζει να φορτίζει, μερικές φορές και με μίζερο τρόπο, την καθημερινότητα τους και τούς τροφοδοτεί με πρόσθετες άμυνες έναντι κάποιων δύσκολων στιγμών, οι οποίες δεν λείπουν ακόμη και στην εποχή της ταχείας ανάπτυξης. Ήταν, από αυτήν την άποψη, προετοιμασμένοι να επιβιώσουν ακόμη και σε περιβάλλον μεγαλύτερης στενότητας της οικονομικής ρευστότητας, αρκεί να διατηρήσουν τα προαναφερθέντα καθοριστικά στοιχεία της

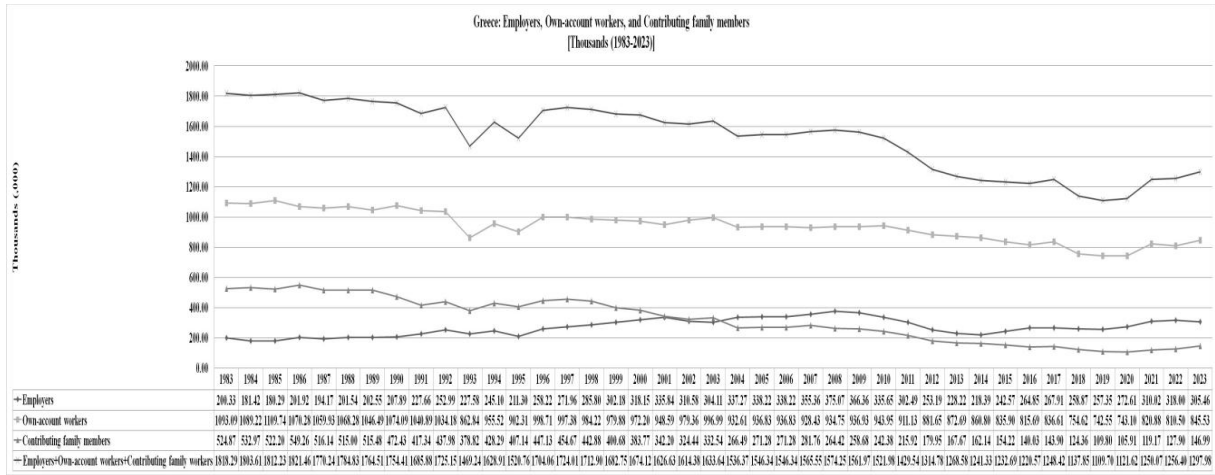
κοινωνικής τους ύπαρξης. Στην κρίσιμη στιγμή αναπροσάρμοσαν, γρήγορα και εκ του αποτελέσματος επιτυχώς, την οικονομική τους πρακτική. Η επιβίωση των ιδίων και των συστατικών της ύπαρξης τους αναδείχθηκε σε ουσιαστικό στοιχείο της ατομικής στρατηγικής τους. Μαζί τους συνεβίωσαν, είτε με εμπράγματα παροχές σε στέγη και τροφή είτε με μικρές χρηματικές συνεισφορές, μέσα στη νέα στενάχωρη συνθήκη οι στενοί συγγενείς, που είχαν τη δύσκολη τύχη να εργάζονται σε φθηνές θέσεις εργασίας ή την ατυχία να πληρώνονται προσχηματικά (ιδίως οι μερικώς απασχολούμενοι), αλλά και όσοι ήσαν πλέον άνεργοι. Σε αυτό το πεδίο απροετοίμαστοι αποδείχθηκαν οι σχεδιαστές και οι τεχνικοί της εφαρμογής των ελληνικών προγραμμάτων προσαρμογής, που συνοδεύουν τα μνημόνια. Είχαν προφανώς άλλο στόχο, δηλαδή τη δραστική μείωση της αναλογίας αυτών των στρωμάτων και των οργανικών στοιχείων της κοινωνικής ύπαρξης τους. Απέτυχαν, αλλά μάς έδωσαν ένα πρόσθετο και αξιοποιήσιμο μήνυμα, για το σύνολο της κοινωνικής οργάνωσης. Η μικρή ιδιοκτησία και η αυτονομία της απασχόλησης είναι ανεκτίμητα πλεονεκτήματα για την ατομική αξιοπρέπεια και μεσοπρόθεσμα για την αξιόλογη εισοδηματική κατάσταση των μεγάλων μαζών» (Λύτρας 2020, σσ. 322-325).

[Για τη συνέχεια και την ανθεκτικότητα των μικροαστικών στρωμάτων]
A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)
7.1Γ) Η συνολική εικόνα για την εξέλιξη των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων και της ιδιαίτερης ανθεκτικότητας τους είναι ενδιαφέροντα (1983-2023). Δώστε σημασία στο επόμενο Διάγραμμα (Lytras 2025, σ. 56):

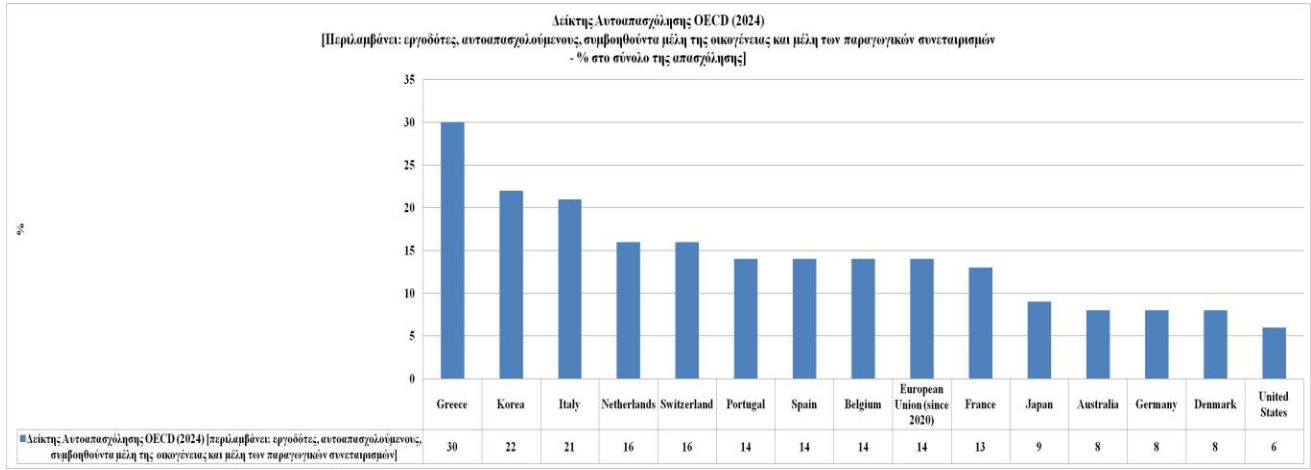
Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_AJ].

Πρέπει, ταυτόχρονα, να συνυπολογίσετε τα συμβοληθούσα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας. Βρίσκονται στο παρακάτω διάγραμμα (Lytras 2025, σ. 52), μαζί με τις δύο προηγούμενες κατηγορίες.

Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_AJ].

[Για τη συνέχεια και την ανθεκτικότητα των μικροαστικών στρωμάτων]
Πρόσθετα Τεκμήρια από τον ΟΟΣΑ (OECD)
71Δ) Δώστε ιδιαίτερη σημασία και στο παρακάτω διάγραμμα.

Πηγή: OECD, *Employment Outlook 2024*, https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2024_ac8b3538-en.html.

Greek Society

Social Analysis

Class Structure

8 Οι Υπηρεσίες (Αρχικές εκτιμήσεις)

A.N. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής* (1993)

8Α) Οι υπηρεσίες έχουν επιβληθεί ήδη από το 1981 ως συνεισφορά του τομέα παραγωγής στο ΑΕΠ (πάνω από το 52%). Η κατάσταση αυτή θα συνεχιστεί αμείωτα, μέχρι και τη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα (Λύτρας 1993, σ. 162).

8Β) Οι υπηρεσίες (Λύτρας 1993, σ. 188) είναι ο υπερέχων τομέας παραγωγής, το 1989, και στην απασχόληση (με 47,10%, ενώ είναι πλέον μειωμένη η συμμετοχή της πρωτογενούς παραγωγής και είναι πλέον στο 25,30% - η δευτερογενής παραγωγή διαθέτει το 27,50% των απασχολούμενων - υπάρχει ένα μικρό ποσοστό με αδιευκρίνιστο τον τομέα της απασχόλησης).

8Γ) Στην τριτογενή παραγωγή (τις υπηρεσίες) εργάζεται το 60,36% των μισθωτών (Λύτρας 1993, σ. 193), το 1989.

8Δ) Στη δευτερογενή παραγωγή ο αριθμός των σχετικών καταστημάτων, το 1984, είναι 144.530 (Λύτρας 1993, σ. 164). Στο εμπόριο καταγράφηκαν, το 1984, 209.499 καταστήματα. Έχει κριθεί, λοιπόν και ουσιαστικά, η υπεροχή των υπηρεσιών στο επίπεδο της επιχειρήσεων.

8.1 Οι Υπηρεσίες (Επιβεβαιώσεις)

[Σχετικά με την εξέλιξη των υπηρεσιών]

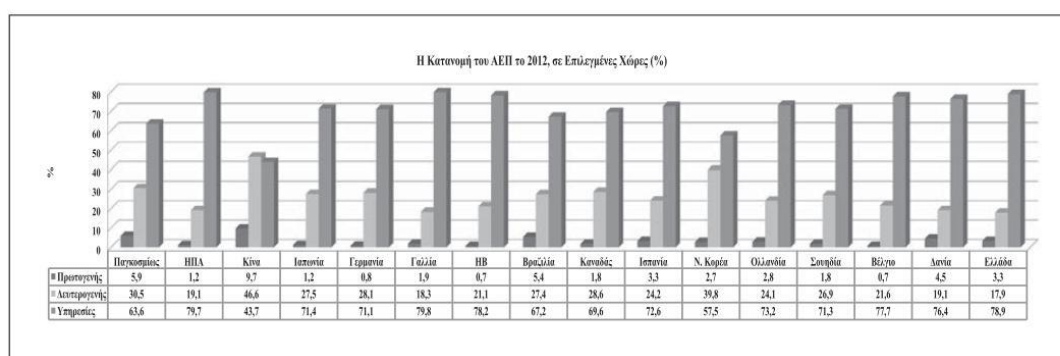
Α.Ν. Λύτρας, *Αναλύσεις περί Κοινωνικής Δομής* (2007)

8.1Α) Στο συγκεκριμένο βιβλίο επιβεβαιώνεται η θεαματική υπεροχή των υπηρεσιών στο σύνολο της αξίας του ΑΕΠ (Λύτρας 2007, σ. 31). Έχει αγγίξει και ξεπεράσει το 70% του ΑΕΠ, το 2002.

Α.Ν. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

8.1Β) Στο παρακάτω διάγραμμα καταγράφεται τόσο η κατανομή της αξίας (%) του ΑΕΠ, ανά τομέα παραγωγής, όσο και η σύγκριση, το 2012, με επιλεγμένες χώρες (Λύτρας 2016α, σ. 322).

Διάγραμμα 3.1.3.1

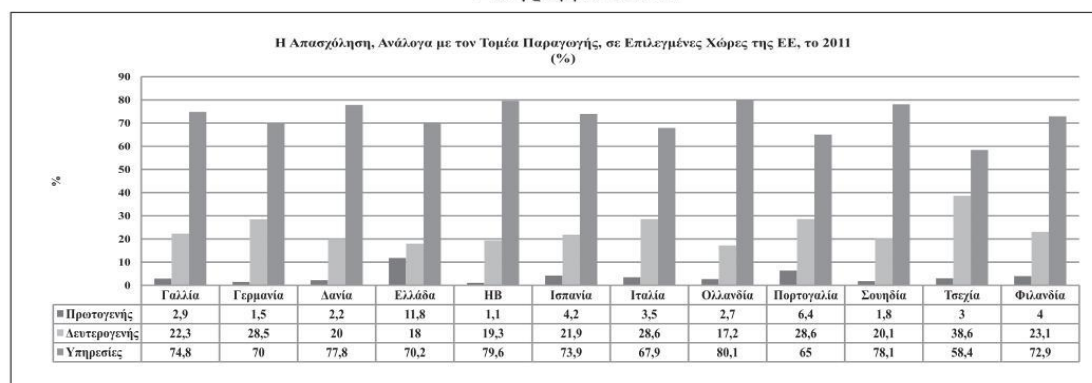
Πηγή: International Monetary Fund (IMF).⁴⁷²

472. International Monetary Fund (IMF), "Nominal GDP list of countries. Data for the year 2012", *World Economic Outlook Database*, 2012 (April).

Α.Ν. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση* (2016α)

8.1Γ) Στο επόμενο διάγραμμα καταγράφει την κατανομή της απασχόλησης (%), το 2011, σύμφωνα με τον τομέα παραγωγής, στην Ελλάδα (Λύτρας 2016α, σ. 324). Ταυτόχρονα, καταγράφεται η σύγκριση με την κατανομή της απασχόλησης, σε επιλεγμένες χώρες, το ίδιο έτος (2011).

Διάγραμμα 3.1.3.2

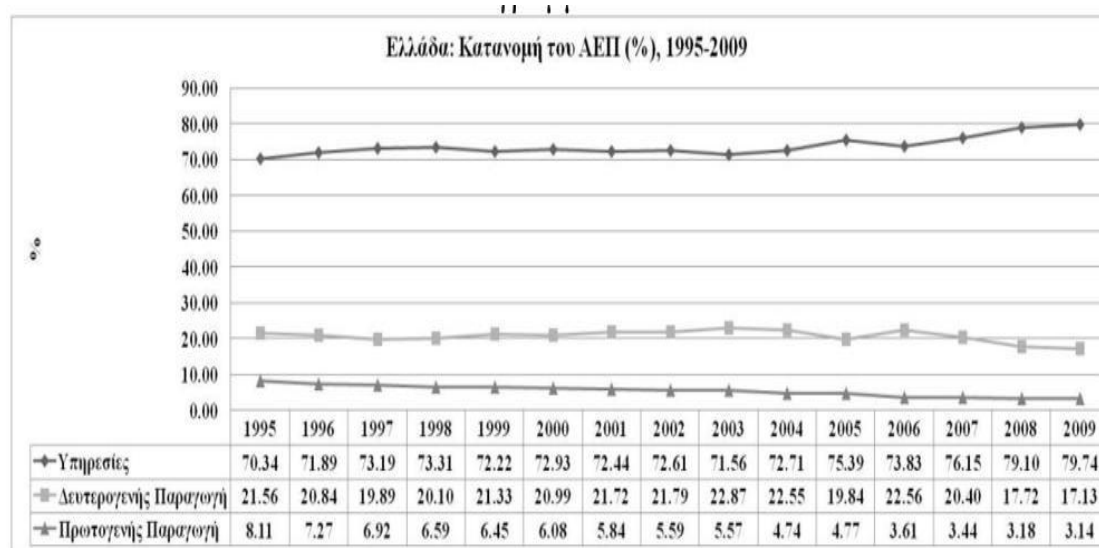

Πηγή: Eurostat.⁴⁷³

473. Eurostat, *European Social Statistics*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2013.

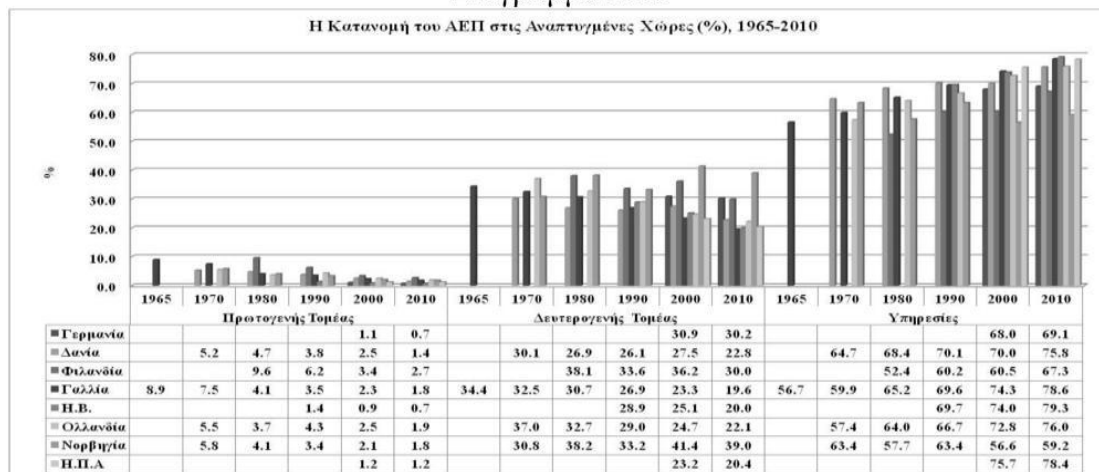
Α.Ν. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια*. (2019), τ. Ι.

8.1.Δ) Σε αυτή τη μελέτη (Λύτρας 2019, σσ. 78-79) καταγράφεται η κατανομή του ΑΕΠ (%) της Ελλάδας (1995-2009), σε σύγκριση με επιλεγμένες χώρες (1965-2010). Η υπεροχή των υπηρεσιών είναι συνεχής, αυξανόμενη και αναμφισβήτητη.

Πηγή: World Bank.⁹³

Διάγραμμα 2.1.9

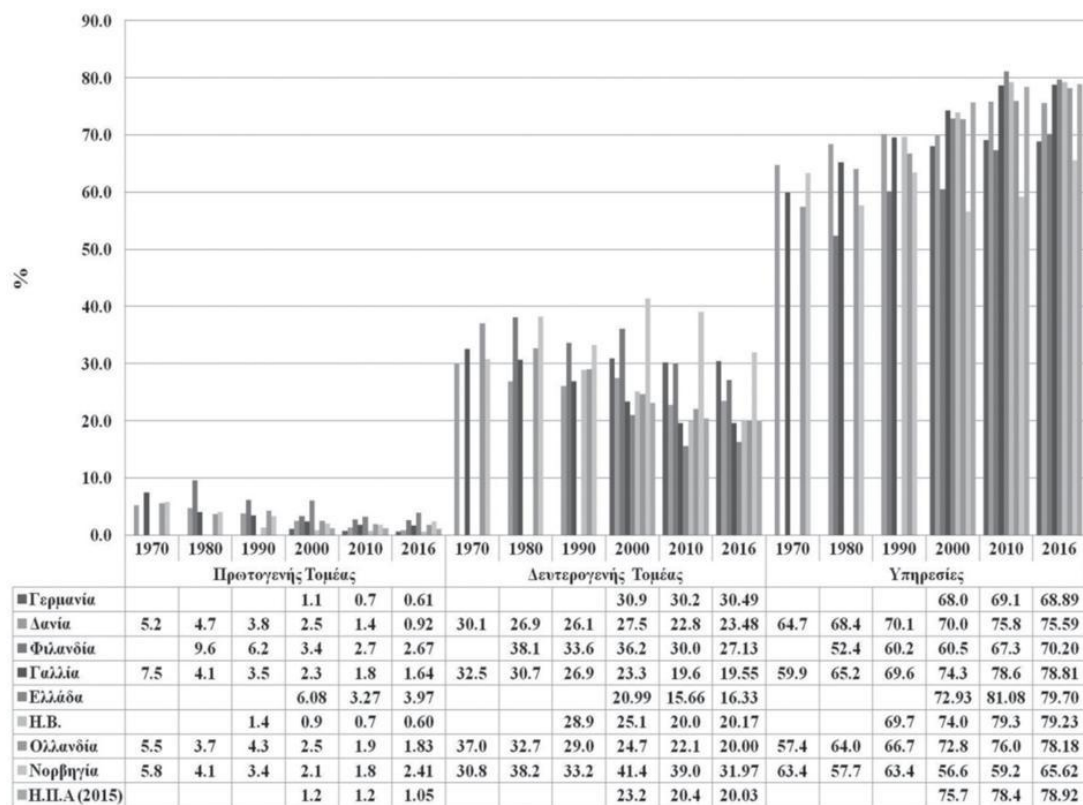
Πηγή: World Bank.⁹²

⁹² World Bank, Agriculture, Industry, Services, etc., (amounts in current US\$) (<https://data.worldbank.org/>).

Α.Ν. Λύτρας, *Οι Αστοί και ο Κόσμος τους* (2024)

8.1Ε) Σε αυτή τη μελέτη (Λύτρας 2024, σ. 209) καταγράφεται η κατανομή του ΑΕΠ (%) της Ελλάδας, σε σύγκριση με επιλεγμένες χώρες (1970-2016). Η υπεροχή των υπηρεσιών είναι επίσης συνεχής, αυξανόμενη και αναμφισβήτητη. Ταυτόχρονα υποδεικνύει πως η ιδιαιτερότητα της ελληνικής κοινωνίας, με την ανθεκτικότητα των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων και τον συνδυασμό τους με τη μικρή ιδιοκτησία στα ακίνητα, δεν στερεί την προσαρμοστικότητα και την απόλυτη σύγκλιση με τις τάσεις στις πρωτοπόρες καπιταλιστικές χώρες. Η προσαρμοστικότητα αφορά απολύτως και τις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις.

*Η κατανομή του Πλούτου, κατά τομέα παραγωγής,
σε επιλεγμένες χώρες, 1970-2016 (%)*

Πηγή: World Bank²⁴⁸

[Πρόσθετα τεκμήρια για την εξέλιξη των υπηρεσιών]

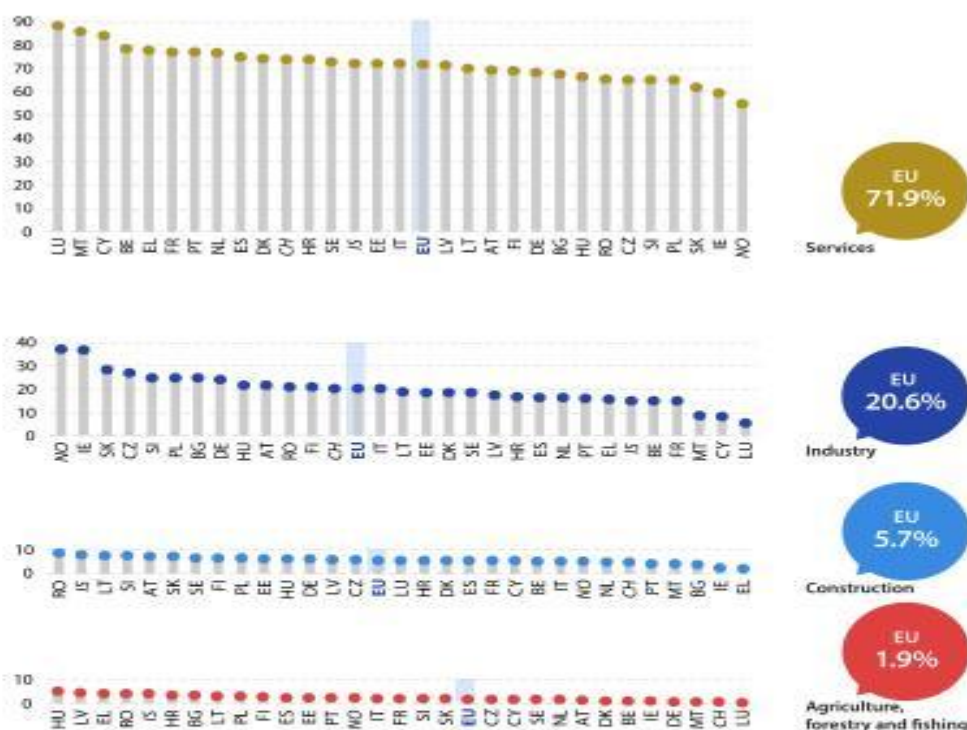
EUROSTAT, *Key figures on Europe*. 2024 Edition

8.1ΣΤ) Στα στοιχεία της EUROSTAT (2024), επιβεβαιώνονται πλήρως και αναμφισβήτητα οι αρχικές εκτιμήσεις για την εξέλιξη των υπηρεσιών και για την κατανομή της απασχόλησης σε αυτούς του τομείς:

Κατανομή (%) του ΑΕΠ (EUROSTAT 2024, σ. 48). Οι υπηρεσίες στην Ελλάδα πλησιάζουν το 80%.

Sectoral gross value added

(%, share of total value added, 2023)

Source: Eurostat (online data code: [noma_10_g100](#))

In 2023, the share of services in total value added was above 80.0% in the tourism-oriented economies of Malta and Cyprus, although the highest share was in Luxembourg (which is characterised by a large financial services sector), at 88.3%. The industrial economy contributed more than a third of total value added in Ireland (37.2%), with the next highest share in Slovakia (28.6%). The largest relative contribution from construction was in Romania (8.8%), while the largest contribution from agriculture, forestry and fishing was in Hungary (5.4%).

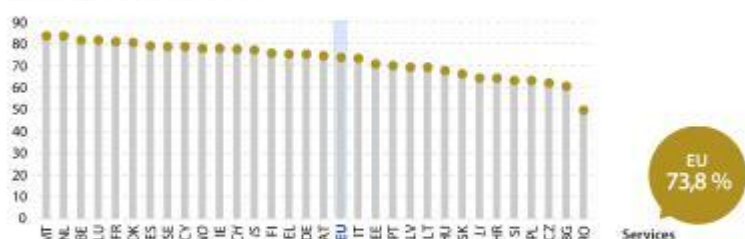
Κατανομή (%) της απασχόλησης, σύμφωνα με τους τομείς παραγωγής (EUROSTAT 2024, σ. 50). Η απασχόληση στις υπηρεσίες στην ελληνική κοινωνία ακολουθεί τη γενική τάση και τείνει προς το 80%. Η παρούσα κατάσταση προοιωνίζεται το πλησίασμα και αυτού του ορόσημου.

Economy and business

Sectors of employment

(%, share of total employment, 2023)

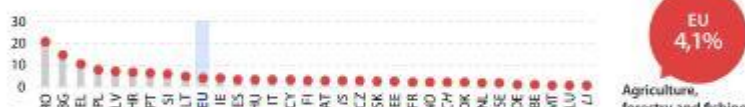
Services

Industry

Construction

Agriculture, forestry and fishing

Note: HR and LI, 2022.

Source: Eurostat (online data code: nama_10_a10_0)

Among the EU countries, Romania had the lowest share (49.4%) of its workforce employed in the services sector in 2023. By contrast, services provided work to 83.6% of those employed in Malta and 83.5% in the Netherlands. Czechia was the only EU country to report that industry accounted for more than a quarter (27.5%) of the total workforce. Romania (20.9%) was characterised by a high share of total employment in agriculture, forestry and fishing, while Luxembourg (10.1%) was the only EU country to report that more than a tenth of its workforce was employed in construction.

Εργογραφία
(Βιβλιογραφία αναφερόμενη και συναφής)

Βιβλία

- A.N. Λύτρας, *Προλεγόμενα στη Θεωρία της Ελληνικής Κοινωνικής Δομής*, Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1993.
- A.N. Λύτρας, *Κοινωνία και Εργασία: Ο Ρόλος των Κοινωνικών Τάξεων* (Πρόλογος: Β. Φίλιας), Αθήνα, Παπαζήσης, 2000.
- A.N. Λύτρας, Δ. Πρόντζας, *Η Αγροτική Εκμετάλλευση στην Ελλάδα. Κοινωνία, παραγωγή και ιδιοκτησία το 1951* (Πρόλογος: Β. Φίλιας), Αθήνα, Παπαζήσης, 2006.
- A.N. Λύτρας, *Αναλύσεις περί Κοινωνικής Δομής. Κοινωνική οργάνωση και πολιτική στον εικοστό πρώτο αιώνα*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2007.
- A.N. Λύτρας, *Μικρό-Αστική Λειτουργία και Οργάνωση στην Ελλάδα*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2010.
- A.N. Λύτρας, *Η Μισθωτή Εργασία στην Κοινωνική Οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2016α.
- A.N. Lytras, *Wage Labour in Modern Society. The current realities and the challenge of change*, Athens, Papazissis, 2016b (eBook).
- A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment. The Future Network: Autonomous Workers, Stock Holders, Consumers and the State*, Athens, Papazissis, 2017 (eBook) [Έντυπη έκδοση: Athens, Papazissis, 2020 (ISBN: 978-960-02-3611-8)].
- A.N. Λύτρας, *Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Αναλύσεις για την Απασχόληση, Εκτιμήσεις για την Κοινωνική Δομή και Απόψεις για την Κρίση*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2020.
- A.N. Λύτρας, *Οι Αστοί και ο Κόσμος τους. Η κοινωνική πόλωση στον 21ο αιώνα*. Αθήνα, Παπαζήσης, 2024.

Ακαδημαϊκές Μελέτες (ΠΑΝ.ΔΗΜΟΣ <http://pandemos.panteion.gr>)

- A.N. Λύτρας, *Το ταξικό φαινόμενο και η κοινωνική πόλωση*, Αθήνα, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2014, (<http://pandemos.panteion.gr>, http://localhost:8080/fedora/objects/iid:7886/datastreams/PDF1/content&mimetype=application%2Fpdf&filename=lytras_taxiko_fainomeno).
- A.N. Λύτρας, «Η Ελληνική Κοινωνία στον 21ο Αιώνα. Κείμενα για την κρίση και την απασχόληση», *Κριτικά Δοκίμια. Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία*, Αθήνα, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2019, τ. Ι, σελ. 237 (www.pandemos.panteion.gr).

Ακαδημαϊκές Μελέτες στο openeaclass.panteion.gr

- A.N. Λύτρας, «Η Κοινωνική Πόλωση και η Απασχόληση σε Παγκόσμια Κλίμακα (2006-2018), σε Επιλεγμένες Χώρες», *Κριτικά Δοκίμια. Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία*, Αθήνα, Πάντειον Πανεπιστήμιο, τ. ΙΙΙ_1, 2021, σελ. 191 [https://openeaclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMC318/AN_Lytras_Social%20Polarization%20and%20Employment_2006_2018.pdf].
- A.N. Λύτρας, *Οι «Περιόννυμες» Μεσαίες Τάξεις. Τα Παραδοσιακά Μικροαστικά Στρώματα (ή η Παλαιά Μεσαία Τάξη)*, Αθήνα, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2023

[https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMC318/Lytras_Middle%20Classes_2023.pdf].

A.N. Λύτρας, «Επιστημονικοί Διάλογοι. Επικεντρώσεις, Αναφορές και Σχόλια», *Κριτικά Δοκίμια. Παρεμβάσεις στην Ελληνική Κοινωνιολογία*, Αθήνα, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 2025, τ. IV_1 (<https://openeclass.panteion.gr/>).

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays*, Athens, Panteion University, 2025, Vol. VI (<https://openeclass.panteion.gr/Researchgate.net/Academia.edu>).

A.N. Lytras, “Status in Employment and Social Classes”, *Critical Essays*, Athens, Panteion University, 2025, Vol. VII (<https://openeclass.panteion.gr/Researchgate.net/Academia.edu>).

Άρθρα, Συμμετοχές σε Συλλογικά Έργα, Ανακοινώσεις και Εισηγήσεις

A.N. Λύτρας, «Βιοτεχνία και Επαγγελματικός Συνδικαλισμός», *Νέα ΕΒΕ*, 31 (134), 1991.

A.N. Λύτρας, Κ. Κοσκινάς, «Εργασία και Τάξη», στο, Γ. Λιοδάκης (επιμ.), *Κοινωνία, Τεχνολογία και Αναδιάρθρωση της Παραγωγής*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1993, σσ. 310-322.

A.N. Λύτρας, «Το τέλος των συλλογικών μορφωμάτων; Μια διερεύνηση», στο, Β. Φίλιας (επιμ.), *Προβληματισμοί και Επιστημάνσεις II*, Αθήνα, Σιδέρης, 1998, σσ. 375-402 (κεφάλαιο).

A.N. Λύτρας, «Η αναδιοργάνωση της εργασίας: Οι δημιουργοί και οι δέκτες των μεταβολών», στο, Ι. Λαμπήρη-Δημάκη (επιμ.), *Η κοινωνιολογία στην Ελλάδα σήμερα. Η ολοκλήρωση της τριλογίας, 1959-2000*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2002, τ. Γ', σσ. 285-296 (κεφάλαιο).

A.N. Λύτρας, «Η Κοινωνική Δομή στην Ελλάδα. Επιλογές από την κοινωνική συγκρότηση στον εικοστό αιώνα», Α. Μωυσίδης, Σ. Σακελλαρόπουλος, *Η Ελλάδα στον 19ο και τον 20ο αιώνα*, Αθήνα, Τόπος, 2010, σσ. 249-257 (κεφάλαιο).

A.N. Λύτρας, «Η Απασχόληση στο Ελληνικό Δημόσιο», *Αεροπορική Επιθεώρηση*, τ. 94, 2012 (Απρίλιος), σσ. 136-147.

A.N. Λύτρας, «Η Μισθωτή Εργασία στο Σύγχρονο Κόσμο. Πραγματικότητες και Προοπτικές», Δ. Δασκαλάκης (επιμ.), *Οι Κοινωνικές Επιστήμες και η Υφιστάμενη Κρίση*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2013, σσ. 255-280.

A.N. Λύτρας, «Η ταξική δομή του σύγχρονου καπιταλισμού: Η κοινωνική πόλωση και το ζήτημα του συλλογικού υποκειμένου», Μαρξιστικός Χώρος Μελέτης και Έρευνας (MAXΩME), [Γ. Τόλιος (επιμ.)-MAXΩME], *Ταξική Διάρθρωση της Ελληνικής Κοινωνίας-Ταξική Συνείδηση και Πολιτική Διαπάλη* [Πρακτικά Συνεδρίου ΜΑ.ΧΩ.Μ.Ε. (21-23 Νοεμβρίου 2014)], Αθήνα, Ταξιδευτής, 2015, σσ. 13-38.

A.N. Lytras, “An Alternative for Combating Unemployment”, *Journal of Sociology and Social Work*, 4 (2), 2016, σσ. 59-71, [DOI: 10.15640/jssw.v4n2a7, URL: <https://doi.org/10.15640/jssw.v4n2a7>].

A.N. Λύτρας, «Η Απασχόληση και η Ανεργία στην Ελλάδα, 2009-2015. Οι κοινωνικές συναρτήσεις των αιτιών της κρίσης», *Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, 2017, τ. 87, σσ. 73-85.

A.N. Lytras, “Combating unemployment: A simulation of policy implementation within a postgraduate lesson”, *Review of Decentralization, Local Government and Regional Development*, 2018, n. 91, σσ. 12-23, https://issuu.com/peny24/docs/t_91.

- A.N. Lytras, "What about middle class?", *Journal of Sociology and Social Work*, 7 (1), 2019, σσ. 81-93, [DOI: 10.15640/jssw.v7n1a10].
- A.N. Λύτρας, «Η κοινωνική δομή στην Ελλάδα κατά την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974)», Β. Φίλιας, Χ. Μελετιάδης (επιμ.), *Η Αντίσταση κατά της Απριλιανής Δικτατορίας και το Πάντειον Πανεπιστήμιο. Η Περίπτωση της «Δημοκρατικής Άμυνας»*, Αθήνα, Λειμών, 2019, σσ. 61-84 (κεφάλαιο).
- A.N. Λύτρας, «Κοινωνικές δομές στη σύγχρονη Ελλάδα. Εργασία, ιδιοκτησία και το μικροαστικό φαινόμενο», Χρ. Κουλούρη (επιμ.), *Η οικοδόμηση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2022, σσ. 175-183.
- A.N. Lytras, "Autonomous Workers for Combating Unemployment and the Enhancement of Solidarity. Four 'Dead Ends' of Employment and two Synergized Solutions", *Youth Employment Magazine*, September 2022 (ISSN 2704-6540), No. 20, pp. 62-69 [https://issuu.com/youthemploymentmagazine/docs/the_youth_employment_magazine_-_issue_20].
- A.N. Λύτρας, «Απασχόληση και Ανεργία, στη Διάρκεια της Οικονομικής Κρίσης. Όψεις, ζητήματα και εναλλακτικές λύσεις», Χρ. Ζαραφωνίτου (επιστ. υπεύθυνη), Ε. Κοντοπούλου (επιμ. έκδοσης), *Χαρτογραφώντας την εγκληματικότητα και την ανασφάλεια στην περιφέρεια της Πρωτεύουσας, την εποχή της οικονομικής κρίσης*, Αθήνα, Πάντειον Πανεπιστήμιο, ΕαστΕ, ΕΛΙΔΕΚ, Εκδόσεις Διόνικος, 2022, σσ. 29-42.
- A.N. Lytras, "Bourgeoisie in the Modern World: Social Polarization or Social Balance?", *Class and Status*, Vol. 03, No. 01, (November) 2024, pp. 87-121.

Andreas N. Lytras

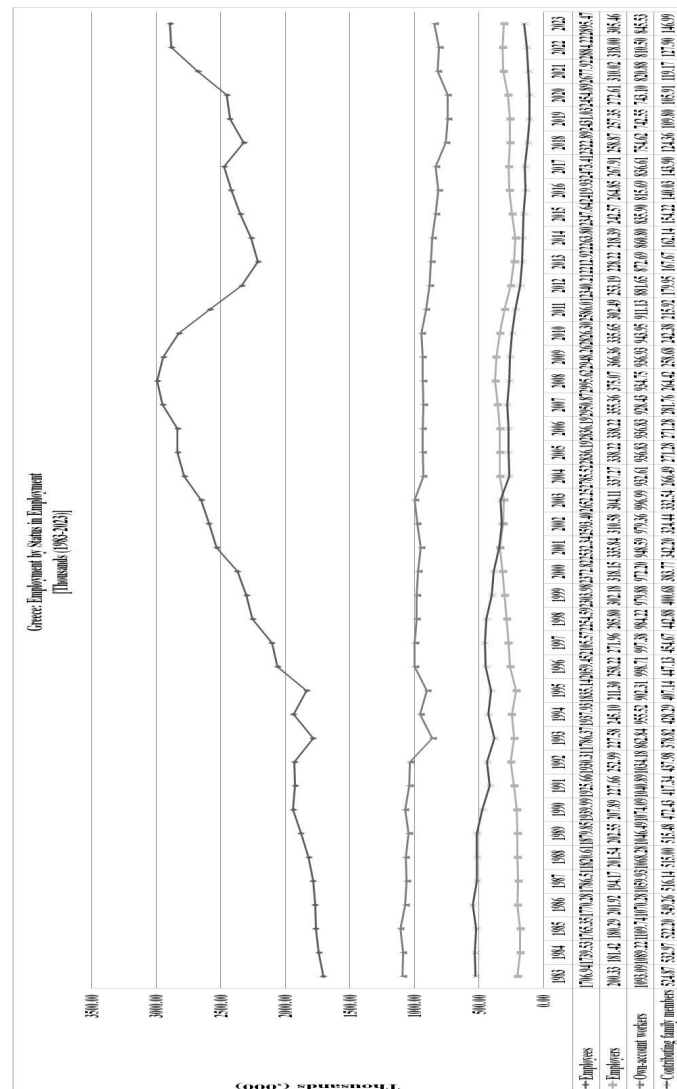
The Greek Social Structure
Retrospective Review (1993–2025):
Estimations (ex-ante, on-going) and Confirmations (ex-post)

Athens 2026

Contents

1 Wage Earners (Initial Estimations)	57
1.1 Wage Earners (Confirmations)	59
2 Employers (Initial Estimations)	65
2.1 Employers (Confirmations)	67
3 Own-account workers (Initial Estimations)	69
3.1 Own-account workers (Confirmations)	70
4 Contributing Family Workers (Initial Estimations)	73
4.1 Contributing Family Workers (Confirmations)	74
5 Ownership (Initial Estimations)	76
5.1 Ownership (Confirmations)	78
6 Part-Time Employment (Initial Estimations)	83
6.1 Part-Time Employment (Confirmations)	84
7 The Numerous and Resilient Traditional Petty-Bourgeois' Strata. The Relatively Lesser Class Polarization (Initial Estimations)	86
7.1 The Numerous and Resilient Traditional Petty-Bourgeois' Strata. The Relatively Lesser Class Polarization (Confirmations)	89
8 Services (Initial Estimations)	94
8.1 Services (Confirmations)	95
Works (Referenced and Related Bibliography)	101 (-103)
Libraries (worldwide)...	104 (-112)

A.N. Lytras, "The Social Structure in Greece (1983-2023)", *Critical Essays* (2025) (Lytras 2025, σ. 50).

Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

1. Wage Earners (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993)

1A) “Wage employment is at a very low level. The majority of wage earners work in commerce and services.” “Even in secondary production, as well as in commerce and services, the great mass of wage earners is employed in small units with a low concentration index” (Lytras 1993, p. 206).

1B) The participation of wage earners in employment in the primary sector is very low, almost episodic. Table 11 (Lytras 1993, p. 193) records that the percentage (%) of wage earners in 1971 is 4.62% of the total employed in the specific sector, while in 1989 they were the 2.06%.

1C) “The situation that emerges in the field of wage employment prohibits, from the productive base itself, the capacity to form significant collectivities and disarticulates the concept of organization at its matrix. In reality, the only space of significant concentration of wage earners with possibilities for organization is the public sector and the public sector of the economy” (Lytras 1993, p. 216).

1D) “Specifically, according to the 1981 population census, Athens has the highest percentage of wage earners (67.62%) and the lowest percentage of the group employers-self-employed-contributing family members (25.12%)....” (Lytras 1993, p. 212). In essence and particularly in this specific excerpt, the trajectory of wage earners in Greek society (and not only in Athens) is prefigured, forty-two years later (in 2023).

1I) Special Reference to Wage Earners in the Public Sector

(with references to the new middle class: middle-level personnel
of enterprises and managerial personnel or middle-level executives in the Public Sector)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993)

1IA) The book devotes a part of the text to employment in the Public Sector and public enterprises. The census (12-31-1988) of the Ministry of the Presidency of the Government of the Hellenic Republic records that the total number of employees and salaried personnel is 467,271 persons (Lytras 1993, pp. 194-195). This number represents 12.96% of the country's total employment in the same year (1988).

1IB) In combination with the other data of the analysis of Greek society, it is estimated that the Public Sector constitutes "...the only solid and continuous pole of employment at a time when there is no other stable and dynamic pole for the absorption of the labor force..." (Lytras 1993, p. 195).

1IC) Workers in the Public Sector and the public sector of the economy constitute close to one quarter of all wage earners, despite the fact that they are approximately 12.96% of total employment (1988). This condition is explained by the small proportion of wage labor in employment (Lytras 1993, p. 195).

1ID) At a higher educational level (graduates of higher and tertiary education) belong approximately 28% (27.76%) of the employees of the Public Sector and public enterprises, in 1988. 53.81% are graduates of secondary education, in 1988 (Lytras 1993, p. 195).

1IE) As an extension of the discussion of employment in the Public Sector, an assessment is made of the new middle strata or the new middle class (for some analysts, the "new petty-bourgeois class"). It is noted: "The size of these categories is relatively limited, mainly due to the small percentage of wage earners..." ... "The main body of the new middle strata is located in the public sector." "A large part of the scientists who appear as self-employed professionals cannot be directly characterized as members of the new middle strata" "and rather approach the characteristics of the traditional petty-bourgeois' strata"... "Only to the extent that independent occupation coexists with"... "a direct or indirect wage relationship can their shift into the new middle strata be ascertained."

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

1IF) Employment (2000, 2008 - the last measurement shortly before the outbreak of the fiscal crisis) in the Greek Public Sector is lower than the corresponding level in Scandinavian countries (Denmark, Norway, Sweden) and France, as it is also comparable to that of certain other countries. Therefore, the accusation that Greece had particularly high employment in the Public Sector is not justified (Lytras 2016a, pp. 331-332).

1.1 Wage Earners (Confirmations)

[Regarding wage labor in primary production]

A.N. Lytras, D. Prontzas, *The Agricultural Exploitation in Greece* (2006)
1.1A) “The limited reproduction of small capital defines the type and size of employment, as it allows self-employment, unpaid family labor, and almost prohibits the use of wage labor” (Lytras & Prontzas, p. 57).

[Regarding the evolution of wage labor]

A.N. Lytras, *Analyses on Social Structure* (2007)

1.1B) It is recorded in Table 10 (Lytras 2007, p. 41) that in 2002 wage earners have reached 60% (60.74%) of total employment. This datum gives an indication of the very slow annual increase in wage labor, at a time when major public works are being carried out, in anticipation of the 2004 Olympic Games, and for an eight-year period the rates of economic growth are high.

[Regarding the evolution of wage labor]

A.N. Lytras, *Petty-Bourgeois Function and Organization in Greece* (2010)

1.1C) A corresponding (to the immediately preceding) record is included in the text and Table P2 (Lytras 2010, p. 20). It is also noted: “The presence of innumerable small productive units causes the body of wage earners to fragment into small groups, with small employers intervening among them” ... “The formation of unions, under these conditions, is essentially extremely difficult and formally impossible for each small unit” ... “The formation of strike conditions is exceptionally difficult, if not an unlikely event at the level of the small enterprise, while collective bargaining can only be undertaken by second-degree organizations” (Lytras 2010, pp. 20-21).

[Regarding the evolution of wage labor]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece. Selections from Social Formation in the 20th Century,” A. Moysidis & S. Sakellariopoulos (eds.), *Greece in the 19th & 20th Centuries* (2010b: pp. 239-257)

1.1D) It is recorded in Graph 3 (Lytras 2010b, p. 252) that wage earners at the end of the 20th century were close to 58.4% (in the ILO/LABORSTA measurement 58.05%). At the same time, it is indicated that in the USA they are 92.57%, in the UK 88.32%, in Japan 83.10%, and in Germany 89.17%, in 2000. At the same time, the relevant text observes: “Wage labor prevails in employment measurements from the mid-1980s and clearly after 1990. This trend is reinforced until the end of the century, but still lags behind the proportions in the leading countries” (Lytras 2010b, p. 252).

[Regarding the evolution of wage labor]

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

1.1E) The analysis describes the evolution of wage labor in Greece up to and including 2008 (the relevant time series, 1993-2008 – Graph 2.2.2, Lytras 2016a, p. 207 – is also presented). The text states that: “Greece completes this particular phase with wage earners approaching 65%...” (Lytras 2016a, p. 207).

[Regarding the evolution of wage labor]

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020 Book)

1.1F) The analysis presents two time series for wage labor (the first extends to 2008 - ILO/LABORSTA- and the second –ILO/ILOSTAT- concerns the years: 2009-2013, Lytras 2020, p. 124). The second records the decline in the proportion of wage earners during the period of the intense fiscal crisis (2009-2013). Wage earners in Greece fall to 62.8% of those employed, at a time when total employment has also declined!

[Regarding the evolution of wage labor]

A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

1.1Ga) Graph 3.3.3.1 (Lytras 2019, p. 122) records the percentage of wage earners in 2015. A recovery is presented, following the noticeable decline. Wage earners appear to constitute 65.04% of total employment.

1.1Gb) In 2018, according to Graph E2 (Lytras 2020, p. 317), it appears that wage earners in Greece recover further and have a proportion equal to 66.51% of total employment.

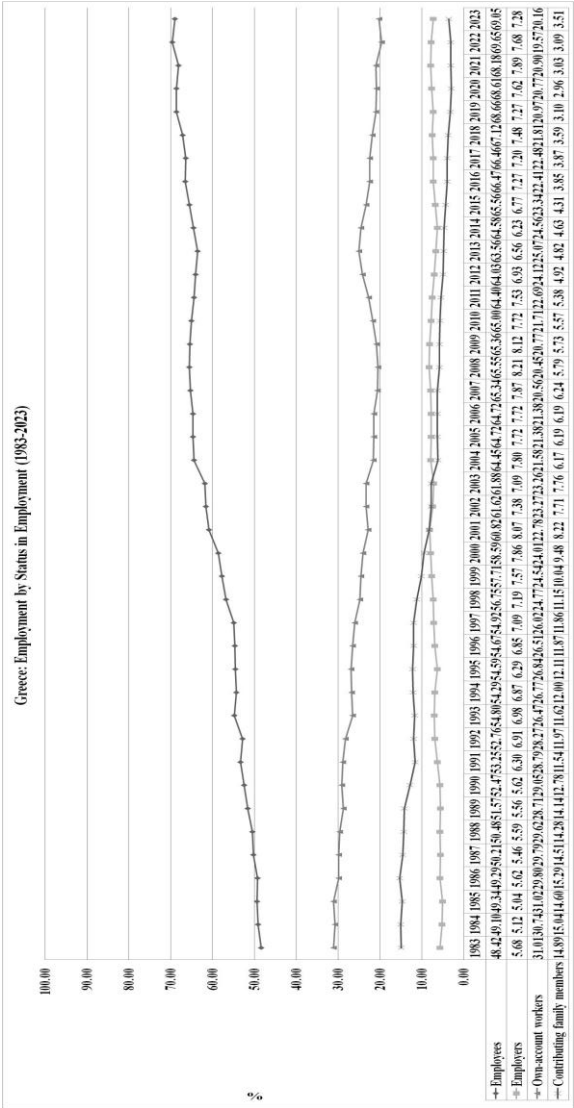
[Regarding the evolution of wage labor]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023),” *Critical Essays* (2025)

1.1H) Graph 8 records the recovery of wage earners to 69.04% of total employment, in 2023. The same graph presents the very notable difference from the final formation of the percentages of wage labor in (selected) leading capitalist countries. The very slow rate of annual increase is of particular interest to our research. In the USA the final formation of the percentage of wage earners (in 2023) is 93.92%, in Japan it is 90.05%, in France it is 87.03%, and in Australia it is 84.35%. Attention, the data are presented, together with other records, in the graphs on pages 56, 61 and 66 of the present text!

Note on (1) Wage Earners: *The proportion (as a percentage of employment ex-post), which is very noticeably lower than in the leading countries, and the low rate of annual increase confirm the initial assessments (both the ex-ante assessments and the on-going analyses) concerning wage-earning workers, over a period exceeding 30 years of investigations, which concern empirical data spanning at least 40 years (in many dimensions, the measurements concern a period of more than 50 years).*

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)
(Lytras 2025, σ. 46).

Source: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023), [Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

11.1 Special Reference to the Public Sector (Confirmations)

[Regarding the evolution of the new middle strata]

A.N. Lytras, *Analyses on Social Structure* (2007)
11.1A) It is written in this regard: “The gradual overcoming of the Ford’s model of production and the Taylor’s model of work organization also points to the immediate disarticulation of the middle-level staffing of enterprises and, more belatedly, of the state bureaucracy, that is, of the defining social framework of the ‘new middle class’” (Lytras 2007, p. 51).

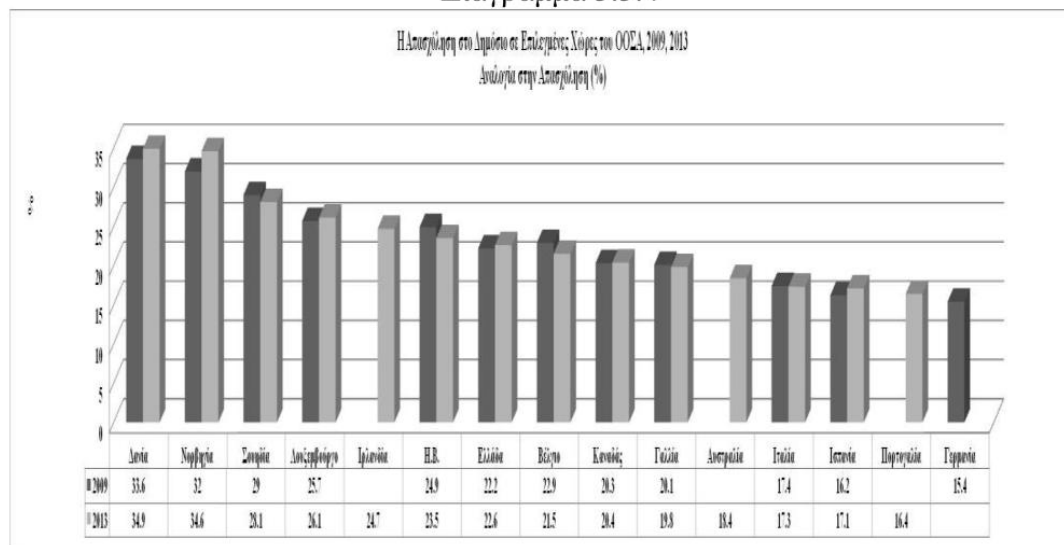
A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

11.1Ba) The comparison of employment in the Greek Public Sector is recorded in the following graph (Lytras 2019, p. 123):

Διάγραμμα 3.3.4

Πηγή: OECD.¹⁶⁴

Πηγή: OECD, *Government at a Glance 2015*, OECD Publishing, Paris, 2015, DOI: http://dx.doi.org/10.1787/gov_glance-2015-22-en.

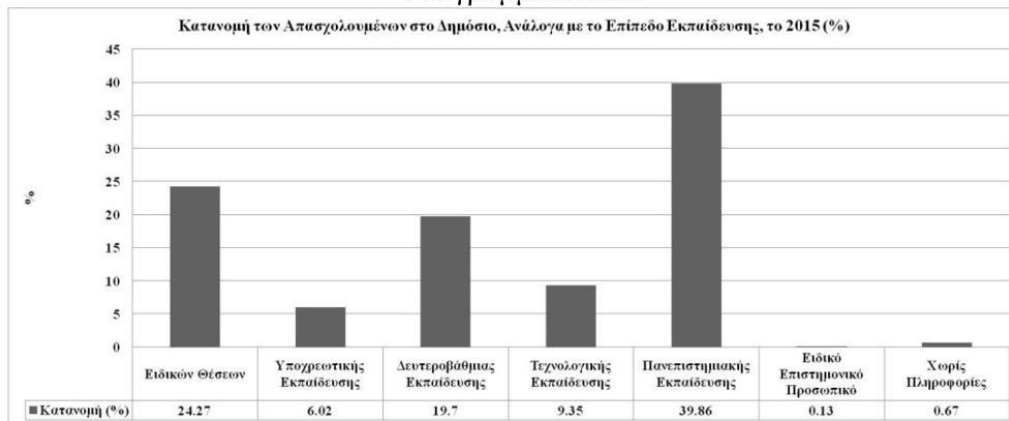
A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

11.1Bb) The analysis makes it clear that Greece has lower employment (in two consecutive OECD measurements: 2009, 2013) in the Public Sector than Denmark, Norway, Sweden, the UK, and Luxembourg (Lytras 2020, p. 243).

A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

11.1Ca) The educational level of Public Sector employees is already very high in 1988. It becomes even higher in 2015 (Lytras 2019, p. 129):

Διάγραμμα 3.3.6.2

Πηγή: Α. Φαϊτάκη, Ν. Ιωάννου. Α. Δημητρίου, Δ. Κοντογιώργης (2016).¹⁶⁹

Πηγή: Α. Φαϊτάκη, Ν. Ιωάννου. Α. Δημητρίου, Δ. Κοντογιώργης, Ανάλυση Τακτικού Προσωπικού Δημόσιας Διοίκησης για το έτος 2015. Μητρώο Ανθρώπινου Δυναμικού Ελληνικού Δημοσίου, Αθήνα, Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, 2016 (16 Μαρτίου).

Σημείωση: Οι Ειδικές Θέσεις, αφορούν ένα σημαντικό ποσοστό απόφοιτους/ες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

11.1Cb) The educational level of Public Sector employees is also analyzed in this book (Lytras 2020, p. 252). The Greek Public Sector and employment in it follow the general trends of the European-leading countries and do not appear to lag behind in the quality of its staffing.

A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

11.1D) In *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993, pp. 194-195), it was pointed out that total employment in the state, in 1988, was 467,271 persons. In 2012, the public employment population was 629,114 persons. In 2015, under the influence of the memoranda, the number was reduced to 566,913 persons. The percentage ratio remained approximately at the same level, due to the decrease in the number of employed persons overall (also due to the influence of the memoranda). [Special reference to the new middle strata]

A.N. Lytras, *The Bourgeoisie and Their World* (2024)

11.1E) Among the conclusions of this particular book, together with other theoretical and empirical analyses (some very extensive, in the text and the appendices), it is written: “The middle-level staffing of today’s enterprises and the middle-level staffing, together with the managerial staff of the Public Sector, can hardly be argued to exceed proportions of around 10%-12% (in certain exceptions, perhaps, up to 15%, with an excessive estimate) of the total wage-earning workers (from 8.5%, up to 11% or up to 14.5%, in a few exceptions, of the total employed). We point out that the very

few holders of senior managerial work in the private sector, depending on their remuneration, coincide with the bourgeois class. The new middle strata or the new middle class are, in most cases of developed countries, a limited social group. From the point of view of purely economic interests, it has an objective affinity with the corresponding interests of the working class. From the point of view of social status and distinct power within the hierarchy of work organization, there is the ground for their personal choices and efforts toward (further individualized) economic advancement, according to their expected and future professional development” (Lytras 2024, p. 328) “Similar individual roles, today, are very likely not to be accompanied by stability and therefore have only a small possibility for professional and economic advancement” (It is understood that not all supervisors will become managers. On the contrary, as usually happens, a small percentage of the other participants – the executive workers in the administrative organization – of the middle-level staffing with the corresponding qualifications become supervisors, just as a small percentage of supervisors will climb to managerial positions) ... “Middle-level executives are equally likely (possibly more so today) to fall into executive roles (to be dismissed and, upon their re-hiring, to staff executive work positions), in private enterprises. Occupational and ‘social’ decline can also occur during cycles of official evaluations (or after the unfavorable intervention of the evaluation process), for the selection of supervisors and managers in the Public Sector. Subject to the stability and duration of individual promotions, with great difficulty, we could characterize this social group as a class. Since the recognition of the social appearance of this group as a collective subject in the historical process is very vague or entirely doubtful, the present analysis considers that the most appropriate designation is that of the new middle strata or of the categories of middle-level executives” (Lytras 2024, p. 329).

Everything concerning the new middle class is subject to question following the prevalence of the new model of production and work, which is based on work groups (“teamwork” - these are accompanied by the substantive reversal of the bureaucratic and hierarchical model of organization of enterprises and the state). The new model of work organization drastically reduces the need for intermediate and senior managerial staff. Pay attention to the data from Eurofound (2026, p. 37):

Teamwork for learning and engagement

Summary

- Working in teams is widespread in the EU. In 2024, almost 6 in 10 workers (59 %) reported working in teams that share common tasks and can plan their work, with men and women participating in teams to similar extents.

2 Employers (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993)

2A) "...The study disengaged itself from the almost superstitious conception of the relationship between the 'small enterprise' and the petty-bourgeois strata under conditions of capitalist domination, with pre-capitalist modes of production and particularly with 'simple commodity production'..." "The view that was formulated...converges...with the finding concerning organic integration with capitalist relations" (Lytras 1993, p. 251).

2B) The qualitative and (more cautiously) quantitative determination of the petty-bourgeois strata (of the petty-bourgeois employer and its boundary from the bourgeoisie) by V.I. Lenin is accepted mainly. It is written: "With Lenin, the quantitative boundaries of the bourgeoisie and traditional petty-bourgeois strata are correlated"... "with three prerequisites: a) The separation of management and individual manual labor. b) Liberation from the need for contributing and unpaid family members to contribute to production. c) The possibility for individual capital to be reproduced without individual labor and family employment. In conjunction with the fulfillment of the above prerequisites..", the class differentiation from the petty bourgeois to the bourgeois-capitalist ... "takes place when the employer employs between 15 and 30 workers" (Lytras 1993, p. 65). The last reference has the character of a qualitative determination. There is certainly a reservation regarding the exact quantitative measure (number of wage earners per enterprise), which is also correlated with the degree of mechanization of small enterprises. If a more "tight" consideration were to be made, then, the assessment is that in the category (according to employment size) with 1-9 wage earners, the concentration of petty bourgeois is considerably denser. This assessment does not mean that employers with 10-14 wage earners are not included among the petty bourgeois (they share common characteristics with very small employers). An additional reason for this inclusion is that the greatest concentration in their number and proportion appears among employers with 10-12 wage earners.

2C) The participation of employers in employment in the primary sector is very low, almost episodic. Table 9 (Lytras 1993, p. 190) records that the percentage (%) of employers in 1971 is 1.20% of the total employed in the specific sector, while in 1989 it is 2.14% of employment.

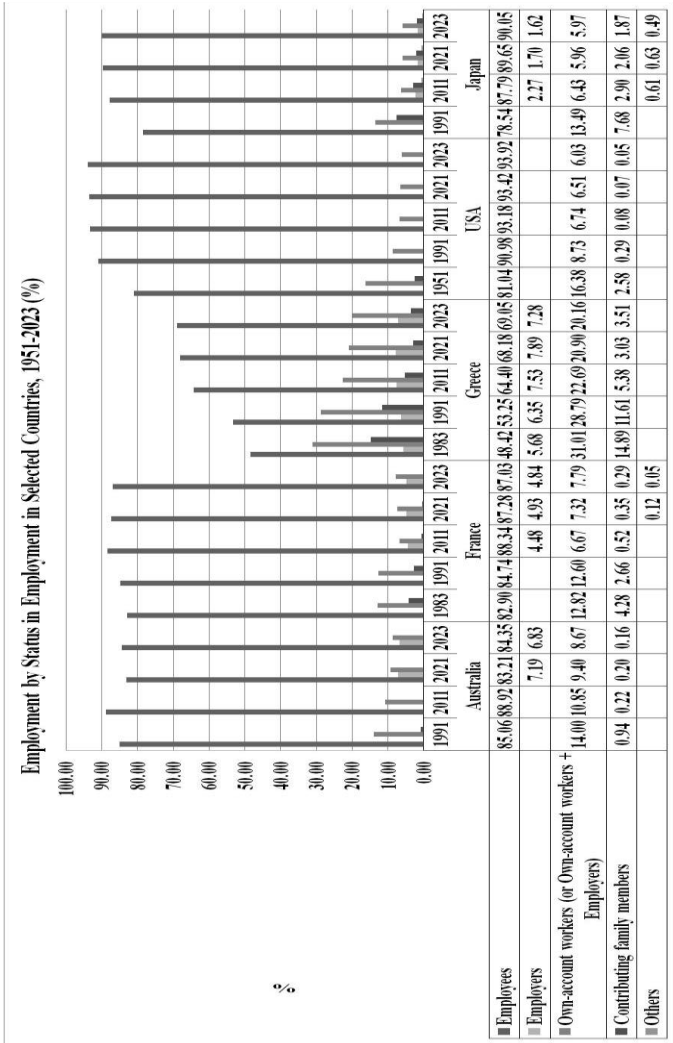
2D) The participation of employers in employment outside the primary sector is multiple times greater, compared with agricultural production in general. Table 9 (Lytras 1993, p. 190) records that the percentage (%) of employers, in 1971, is 6.11% of the total employed in the secondary and tertiary sectors, while in 1989 it is 6.72% of employment in the same sectors.

2E) Small and medium-sized enterprises (up to 49 wage earners, according to the Greek definition at that time), in manufacturing, constitute 99.25% of enterprises in 1969 and 98.99% in 1984, as shown in Table 3 (Lytras 1993, p. 164).

2F) The same small and medium-sized enterprises (up to 49 wage earners, according to the Greek definition at that time), in manufacturing, employ 69.50% of wage earners, in 1969, and 63%, in 1984, as shown in Table 4 (Lytras 1993, p. 164).

2G) In commerce, the percentages of small and medium-sized enterprises (up to 49 wage earners, according to the Greek definition at that time) are even greater than in manufacturing. They appear to constitute more than 99% from 1969 through 1984. These data are evident in Table 5 (Lytras 1993, p. 168).

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023)”, *Critical Essays* (2025)
(Lytras 2025, σ. 64)

Source: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023), [Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

2.1 Employers (Confirmations)

[Regarding employers in primary production]

A.N. Lytras, D. Prontzas, *The Agricultural Exploitation in Greece* (2006)

2.1A) “The small landowner who operates as a small individual producer is unable to use wage labor” (Lytras & Prontzas, p. 58).

[Regarding the evolution of employers]

A.N. Lytras, *Analyses on Social Structure* (2007)

2.1B) It is recorded in Graph 10 (Lytras 2007, p. 41) that in 2002 employers have increased and have reached 7.52% (slightly higher than the percentage of 1993 -that is, 7.23% - ILO/LABORSTA measurement) of total employment. This datum gives an indication of the stability of small employers and very small enterprises, at a time when major public works are being carried out, in anticipation of the 2004 Olympic Games, and for an eight-year period the rates of economic growth are high. This phenomenon alone must be evaluated with particular attention.

[Regarding the evolution of employers]

A.N. Lytras, *Petty-Bourgeois Function and Organization in Greece* (2010a)

2.1C) A corresponding (to the immediately preceding) record is included in the text and Table P2 (Lytras 2010, p. 20). It is also noted: “The presence of innumerable small productive units causes the body of wage earners to fragment into small groups and small employers to intervene among them” (Lytras 2010, p. 20).

[Regarding the evolution of employers]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece. Selections from Social Formation in the 20th Century,” A. Moysidis & S. Sakellariopoulos (eds.), *Greece in the 19th & 20th Centuries* (2010b: pp. 239-257)

2.1D) It is recorded in Graph 2 (Lytras 2010b, p. 251) that employers at the end of the 20th century were 7.97% (ILO/LABORSTA measurement) of employment. (Lytras 2010b, p. 251).

[Regarding the evolution of employers]

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

2.1E) The analysis describes the evolution of employers in Greece up to and including 2008 (the relevant time series, 1993-2008 – Graph 2.3.1.3, Lytras 2016a, p. 233 – is also presented). In 2008, employers had also increased slightly, that is, to 8.32% of employment. The text states: “During the same period, employers increase by more than one percentage point” (Lytras 2016a, pp. 235-236).

[Regarding the evolution of employers]

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020 Book)

2.1F) The analysis presents two time series for employers (the first extends to 2008 - ILO/LABORSTA measurement- and the second concerns the years: 2009-2013 - ILO/ILOSTAT measurement-, Lytras 2020, p. 51). The second records the decline in the proportion of employers, to 6.8% of those employed, during the period of the intense fiscal crisis (2009-2013).

[Regarding the evolution of employers]

A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

2.1Ga) It is written: “The decline in the proportion of employers is as impressive, between 2009 and 2015, as its increase in the preceding period. Their proportional reduction corresponds to a numerical contraction of the group, by one hundred and twenty-eight thousand persons. It is an image that represents the destruction of the basic body of entrepreneurship.” (Lytras 2019, p. 139). The percentage of employers in 2015 is recorded. They constitute 6.9% (ILO/ILOSTAT measurement) of total employment (Lytras 2019, p. 138). It is noted that total employment has also decreased very noticeably.

2.1Gb) In 2018 (ILO/ILOSTAT measurement), according to Graph E2 (Lytras 2020, p. 317), it appears that employers in Greece recover and have a proportion equal to 7.63% of total employment.

[Regarding the evolution of employers]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023),” *Critical Essays* (2025)

2.1H) Graph 8 records the relative stabilization of employers, with a percentage of 7.28% (ILO/ILOSTAT measurement) of total employment, in 2023. The same graph presents the very notable difference from the final formation of the percentages of employers in (selected) leading capitalist countries. The resilience of small employers, which had already been identified since 1993 and verified throughout the entire duration of the previous 32 years, beyond the confirmation itself of the initial assessments (despite the intervention of dramatic changes on a national and international scale - banking crisis 2007-2008, fiscal crisis 2009-2018, Pandemic crisis 2020-2022) once again and particularly stimulates our research interest. In the USA the final formation of the percentage of the sum of employers and self-employed (in 2023) is 6.03% (the estimate of employers concerns 2.3%, in 2021) of employment, in France employers are 4.84% of employment, in Australia employers are 6.83% of employment, and in Japan employers are 1.62% (!) of total employment. In all countries considered leading, the quintessential representatives of entrepreneurship are steadily declining and constitute an infinitesimal minority. Attention, the data are presented, together with other records, in the graphs on pages 56, 61 and 66 of the present text!

3 Own-account workers (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993)

3A) “Self-employment and the employment of contributing family members is an almost exclusive form of work in the agricultural sector”.... “Self-employment, family employment, and the phenomenon of small employers resist strongly in both secondary and tertiary production...” (Lytras 1993, pp. 206-207).

3B) First of all, the evolution of the participation of the productive sectors in employment (1951-1989) is followed. The shift in employment and, in particular, the decrease in the relative employment in agricultural production in general is much more evident between 1931 and 1989. In 1971, 40.60% of workers are employed in the primary sector, while 26.50% and 30.90% are employed in the secondary and tertiary sectors, respectively. In 1989 (part of the sample did not make an exact declaration), 25.30% work in the primary sector, while 27.50% and 47.10% are employed in the secondary and tertiary sectors, respectively (Lytras 1993, p. 188).

3C) In the presentation of the empirical data, particular emphasis is given to the phenomenon of self-employment in primary production (Lytras 1993, p. 190). The evolution is followed from 1971 through 1989. In the final year of the comparison, the self-employed constitute 53.14% of workers in agricultural production in general. From that period onward, the decline of agricultural production will begin, with a shift mainly toward the predominance of tertiary production.

3D) The situation of the own-account workers in the secondary and tertiary sectors (services and commerce) is very interesting. The self-employed outside agricultural production, in 1989, are 20.54% of all those employed in the two specific productive sectors (Lytras 1993, p. 191). In this conjunctural measurement, two future events are described. From the end of the 20th century, the primary sector is downgraded (as a percentage of participation in GDP) and as a field of employment in which the self-employed had prevailed spectacularly. The 1989 record for secondary and tertiary production (20.54%) is almost identical to the national percentage of the self-employed (20.16%), in 2023. We would say, with a dose of exaggeration, that that 1989 record describes the national trajectory of self-employment in Greek society, up to and including 2023.

3.1 Own-account workers (Confirmations)

[Regarding the evolution of the own-account workers]

A.N. Lytras, *Society and Work* (2000)

It is written in 2000, in a more general position: “Where an increase appears, it is due to the emergence of a new type of self-employed worker without ownership, while where there is a decrease it indicates an active tendency toward the contraction of the traditional phenomenon of the petty bourgeoisie. In any case, we must conclude that even where an increase is observed, it is not significant enough to substantially alter the relationship of the phenomenon with wage labor” (Lytras 2000, p. 110).

[Regarding the own-account workers in primary production]

A.N. Lytras, D. Prontzas, *The Agricultural Exploitation in Greece* (2006)

3.1A) “Self-employment is the determining and, in several cases, the exclusive type of employment that coexists with small ownership and small production” (Lytras & Prontzas, p. 58).

[Regarding the evolution of the own-account workers]

A.N. Lytras, *Analyses on Social Structure* (2007)

3.1B) It is recorded in Graph 10 (Lytras 2007, p. 41) that in 2002 the self-employed have decreased to 23.78% (ILO/LABORSTA measurement - not much lower than the percentage of 1993 - that is, 27.40% -, especially if the dramatic decline in employment in the primary sector is taken into account) of total employment. This datum gives an indication of the relative stability of the self-employed.

[Regarding the evolution of the own-account workers]

A.N. Lytras, *Petty-Bourgeois Function and Organization in Greece* (2010a)

3.1C) A corresponding (to the immediately preceding) record for the self-employed (ILO/LABORSTA measurement) is included in the text and Table P2 (Lytras 2010, p. 20).

[Regarding the evolution of the own-account workers]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece. Selections from Social Formation in the 20th Century,” A. Moysidis & S. Sakellariopoulos (eds.), *Greece in the 19th & 20th Centuries* (2010b: pp. 239-257)

3.1D) It is recorded in Graph 2 (Lytras 2010b, p. 251) that the self-employed, at the end of the 20th century, were 24.36% (ILO/LABORSTA measurement) of employment. (Lytras 2010b, p. 251). This is an indicative element (if compared with the corresponding data in the preceding paragraphs 3.1B and 3.1C) both for the fluctuations and the resilience of the self-employed.

[Regarding the evolution of the own-account workers]

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

3.1E) The analysis describes the evolution of the self-employed in Greece up to and including 2008 (the relevant time series, 1993-2008 – Graph 2.3.1.4, Lytras 2016a, p. 233 – is also presented). In 2008, the self-employed have a proportion of 20.90% of employment (ILO/LABORSTA measurement).

[Regarding the evolution of the self-employed]

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020 Book)

3.1F) The analysis presents two time series for the own-account workers (the first extends to 2008 -ILO/LABORSTA measurement- and the second concerns the years: 2009-2013 -ILO/ILOSTAT measurement-, Lytras 2020, p. 57). The second records the increase in the proportion of the self-employed, to 25.6% (in 2013) of total employment, during the period of the intense fiscal crisis (2009-2013). The phenomenon of the proportional (as a percentage %) increase is interpreted by the overall decline in the number of employed persons. The numbers of employers and wage earners collapsed, while for the self-employed the decline was much more restrained. There appears to be an increased proportion of the self-employed, because they declined at a slower rate. At the same time, the resilience of self-employed persons with ownership is emphasized (both in real estate and in elements of the so-called industrial property, such as operating licenses, patents, professional qualifications, etc.). At the same time, the interaction between self-employed persons and very small employers (e.g. with 1-3 wage earners) is indicated. At times the self-employed (e.g. in tourist areas, in the summer, during periods of growth) become employers and at times small employers “retreat” into the status of the self-employed (they retain real estate and so-called industrial property) and regroup their forces.

[Regarding the evolution of the own-account workers]

A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

3.1Ga) It is written: “The violent social and economic readjustment (2010-2015), which is imposed by the memoranda, will very noticeably injure the core of the petty-bourgeois formation, that is, workers working for their own account. This blow, however, will not be recorded from the first years. On the contrary, as a percentage ratio, self-employment appears to expand in employment. In essence, the opposite happens. Numerically, they decrease, but wage earners and total employment decrease more rapidly. Therefore, the proportional increase reflects a smaller numerical decrease compared with wage earners and within more limited total employment. A supplementary narrative has a place at this point in the analysis. The employers, whom we discussed in the immediately preceding section, rapidly and with obvious immediacy, massively dismissed the wage-earning workers in their enterprises. These individuals, also to a significant extent, returned to their social matrix, that is, to self-employment. Their remaining in the status of self-employment was imperative in order to retain a more limited source of income, the ownership that in many cases accompanies either small entrepreneurship or self-employment, and their professional rights (framed by professional licenses, taxi or public-use truck licenses, etc.). This development is essentially twofold, as in this way the decrease in small employers and the very noticeable resilience of the self-employed in the specific phase are explained. At the same time, the rapid and enormous increase in unemployment is interpreted, without many circumlocutions (also in conjunction with the large decrease in those employed in the Public Sector and public enterprises). During the same period, the previous process is accompanied by the gradual departure of self-employed farmers (naturally due to aging), as well as those who had no

professional rights or significant ownership to safeguard, insofar as they also had no economic incentive to remain in the occupation under this employment status” (Lytras 2019, pp. 148-149). The percentage of the self-employed in 2015 is also recorded. They constitute 23.70% (ILO/ILOSTAT measurement -this is a restrained decrease compared with 2013) of total employment (Lytras 2019, p. 148). It is noted that total employment has also decreased very noticeably.

A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

3.1Gb) In 2018, according to Graph E2 (Lytras 2020, p. 317), it appears that the self-employed in Greece have a proportion equal to 22.20% (ILO/ILOSTAT measurement) of total employment.

[Regarding the evolution of the own-account workers]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023),” *Critical Essays* (2025)

3.1H) Graph 8 records the proportion of the self-employed at 20.16% (ILO/ILOSTAT measurement) of total employment, in 2023. The same graph presents the very notable difference from the final formation of the percentages of the self-employed in (selected) leading capitalist countries. The resilience of the self-employed, which had already been identified since 1993 and verified throughout the entire duration of the previous 32 years, beyond the confirmation itself of the initial assessments (despite the intervention of dramatic changes on a national and international scale - banking crisis 2007-2008, fiscal crisis 2009-2018, Pandemic crisis 2020-2022) once again and particularly stimulates our research interest. In the USA the final formation of the percentage of the sum of employers and self-employed (in 2023) is 6.03% of employment, in France the self-employed are 7.79% of employment, in Australia they are 12.60% of employment, and in Japan they are 5.97%% (it is impressive that they decreased from 13.49% in 1991!) of total employment. Attention, the data are presented, together with other records, in the graphs on pages 56, 61 and 66 of the present text!

4 Contributing Family Workers (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993)

4A) “Self-employment and the employment of contributing family members is an almost exclusive form of work in the agricultural sector”.... “Self-employment, family employment, and the phenomenon of small employers strongly resist both in secondary and tertiary production...” (Lytras 1993, pp. 206-207).

4B) First of all, the evolution of the participation of the productive sectors in employment (1951-1989) is followed. The shift in employment and especially the reduction in relative employment in agricultural production in general is much more evident between 1931 and 1989. In 1971, 40.60% of workers are employed in the primary sector, while 26.50% and 30.90% are employed in the secondary and tertiary sectors, respectively. In 1989 (part of the sample did not make an exact statement), 25.30% work in the primary sector, while 27.50% and 47.10% are employed in the secondary and tertiary sectors, respectively (Lytras 1993, p. 188).

4C) In the presentation of the empirical data, particular emphasis is placed on the phenomenon of contributing family members in primary production (Lytras 1993, p. 190). The evolution from 1971 through 1989 is followed. In the final year of the comparison, contributing family members account for 40.53% of workers in agricultural production in general. From that period onward, the decline of agricultural production will begin, with a shift mainly toward the predominance of tertiary production.

4D) The situation of contributing family members in the secondary and tertiary sectors (services and trade) is very interesting. Contributing family members outside agricultural production are much fewer than in agricultural production in general and, particularly in 1989, account for 5.35% of the total number of persons employed in the two specific productive sectors (Lytras 1993, p. 191).

4.1 Contributing Family Workers (Confirmations)

[Regarding Contributing Family Workers in primary production]

A.N. Lytras, D. Prontzas, *Agricultural Exploitation in Greece* (2006)

4.1A) “The contribution of the family to production is reflected in the category that national statistics identify as contributing and unpaid family members or simply as assistants in the enterprise. The participation of the family in general in the work and production process, as a supplement to self-employment, the direct or indirect relationship of its members to ownership, and the expectation arising from the productive act” (Lytras & Prontzas, pp. 58-59).

[Regarding the evolution of Contributing Family Workers]

A.N. Lytras, *Analyses on Social Structure* (2007)

4.1B) It is recorded in Diagram 10 (Lytras 2007, p. 41) that in 2002 contributing family members have decreased to 7.95% (ILO/LABORSTA measurement—not much lower than the 1993 percentage—that is, 12.13%—particularly if the dramatic decline in employment in the primary sector is taken into account) of total employment. This datum gives the picture of the general downward trend, which now tends toward the percentage of assistants at the level of, or even later below, that of contributing family members outside primary production in 1989.

[Regarding the evolution of Contributing Family Workers]

A.N. Lytras, *Small-Bourgeois Function and Organization in Greece* (2010a)

4.1C) A corresponding record (to the immediately preceding one) for the self-employed (ILO/LABORSTA measurement) is included in the text and Table P2 (Lytras 2010, p. 20).

[Regarding the evolution of Contributing Family Workers]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece. Selections from Social Formation in the 20th Century,” A. Moysidis & S. Sakellariopoulos (eds.), *Greece in the 19th & 20th Centuries* (2010b: pp. 239-257)

4.1D) It is recorded in Diagram 2 (Lytras 2010b, p. 251) that the self-employed, at the end of the 20th century, were 9.62% (ILO/LABORSTA measurement) of employment. (Lytras 2010b, p. 251).

[Regarding the evolution of Contributing Family Workers]

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

4.1E) The analysis describes the evolution of the self-employed in Greece through 2008 (the relevant time series, 1993-2008, is also presented—Lytras 2016a, p. 252). In 2008, the self-employed account for 20.90% of employment (ILO/LABORSTA measurement).

[Regarding the evolution of Contributing Family Workers]

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment* (2017 eBook, 2020

Book)

4.1F) The analysis presents two time series for the contributing family workers (the first extends through 2008 -ILO/LABORSTA measurement- and the second concerns the years 2009-2013 - ILO/ILOSTAT measurement, Lytras 2020, pp. 63-65). In the second, an increase in the proportion of contributing family members is recorded, to 4.8% (in 2013) of total employment, during the intense fiscal crisis (2009-2013).

[Regarding the evolution of Contributing Family Workers]

A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

4.1Ga) The percentage of contributing family members in 2015 is recorded. They account for 4.37% (ILO/ILOSTAT measurement—this represents a moderate decrease compared with 2013) of total employment (Lytras 2019, p. 148). It is noted that total employment has also decreased very significantly.

4.1Gb) In 2018, according to Diagram E2 (Lytras 2020, p. 317), it appears that the proportion of contributing family members in Greece is 3.66% (ILO/ILOSTAT measurement) of total employment.

[Regarding the evolution of Contributing Family Workers]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023),” *Critical Essays* (2025)

4.1H) In Graph 8, the proportion of the self-employed is recorded at 3.51% (ILO/ILOSTAT measurement) of total employment in 2023. The same diagram presents the very notable difference from the final configuration of the percentages of the self-employed in (selected) leading capitalist countries. In the United States, the final configuration of the percentage of contributing family members (in 2023) is 0.05% of employment, in France contributing family members are 0.29% of employment, in Australia they are 0.16% of employment, and in Japan assistants are 1.87%% (it is striking that they decreased from 7.68% in 1991!) of total employment. Attention, the data are presented, together with other records, in the graphs on pages 56, 61 and 66 of the present text!

5 Property (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993)

5A) “The purchase of housing and real estate for professional use constituted the most attractive and secure investment” (Lytras 1993, p. 209). “At the same time, the establishment of the institution of land-for-apartment exchange gives even owners of limited urban land property the possibility of acquiring an alternative source of income by introducing the new dwellings into the rental market, which is characterized by continuously increasing demand, apart from the fact that individual and family housing is secured” (Lytras 1993, p. 210). Regarding the spread of small property ownership in real estate, it is noted that: “... its spread is the element that”... “gives it a character of social universality” (Lytras 1993, p. 210).

5B) Regarding the relationship between owner-occupied dwellings (or dwellings occupied by family members and free concessions to relatives, as well as vacant, vacation, secondary family residences in areas other than the area of the main residence) and rented dwellings, the following data (of 1981) appear: Owner-owned and owner-occupied: 70.05%, other forms of occupancy: 3.03% (by family members and free concessions to relatives, as well as vacant, vacation, secondary family residences in areas other than the area of the main residence) and rented 26.55%, in 1981. Therefore, and provided that dwellings for which the occupancy status was not declared (0.37%) are removed from the analysis, owner-owned dwellings under various owner-occupancy statuses—non-rented—are 73.08% and rented dwellings are 26.55% of the total regularly occupied dwellings, in 1981 (Lytras 1993, p. 211).

5C) Regarding the quality of dwellings (given that the majority of them were constructed after 1950 and with modern specifications), it is characteristically written: “This finding also applies in the case of both owner-owned and rented dwellings, insofar as a positive ratio is presented between rooms per dwelling (3.81) and persons per room (0.84) and relative balance in all occupancy statuses, in all areas” (Lytras 1993, p. 212). The quality of dwellings in the country, from the 1981 census at least, indicates the very high level of living conditions. Combined with the very high rate of ownership (with a relatively low percentage of rented dwellings), it is indicated that social well-being is at a very high level and, provided that the detailed data are compared both with the quantitative and with the qualitative indicators of the leading capitalist countries, it is certain that they are absolutely comparable. They are possibly better than those of several developed countries (especially in the cities of those countries, the qualitative data—rooms per dwelling and persons per room). In this way, it is indicated that the degree of well-being does not correspond only and exclusively to comparable annual income, but to the possession of real estate by very broad masses of the population (much more than the broad majority), owner-occupancy and the possibility of creating rents from small individual property (which, moreover, in the majority of cases has no individual debts for its acquisition). This fact will be broadly evident in the data of the UN Human Development Index (HDI/UNDP) in the next period (although housing is not calculated as a particular element in the Index).

5D) It is written as a general conclusion: “a) Small housing property” ... (it is understood here that small property ownership concerns either an apartment—it may

be one and a detached house—which is owner-occupied, or the possession of an owner-occupied dwelling and one that is rented to third parties, or an owner-occupied dwelling and a secondary vacation residence—it may also be an ancestral residence in the countryside) ... “is an additional important factor in assessing social position. b) Therefore, it significantly affects the class determination of social groups with petty-bourgeois characteristics through their relationship with employment and the means of production, as an additional way of supporting their social position. c) But also, at the same time, because of its dispersion over such a breadth that it also encompasses part of wage earners, it gives the impression that wage labor in the country is not equivalent to naked labor and unquestionably affects the conditions under which the working class operates, since behind labor lie hidden the ‘conservative chains’ of property ownership” (Lytras 1993, pp. 213-214).

5E) The basic initial estimate is that the very widespread “small property—and small production—when it exists intact, constitutes the safeguarding basis for economic and social survival. Through its reproduction, it prevented and prevents the automatic descent into a state of absolute poverty and into a ‘declasses’ position of a very broad body of the labor force, which would not be able to be employed and survive otherwise if investment stagnation prevails.....”(as happened during the period of the memoranda) (Lytras 1993, p. 247). “When it very frequently coexists with wage labor, the petty-bourgeois class determination more as small property and less as small production,” “explains ... the economic and social outlets that are transformed into additional sources of income, to support the low wages from dependent employment...” (Lytras 1993, pp. 247-248).

5.1 Property (Confirmations)

[Regarding small property ownership in primary production]

A.N. Lytras, D. Prontzas, *Agricultural Holding in Greece* (2006)
5.1A) “..... Land ownership, with relative homogeneity among the regions of the country, is determined by the phenomenon of the very large dispersion into small agricultural units. It is characteristic, moreover, and noteworthy, that the steady decline, albeit slow, of the agricultural population and agricultural employment was not accompanied at all by a corresponding-rate and steady process of concentration of ownership of agricultural holdings. In this sense, the small farm and the small-scale agricultural holding are the characteristic type that, among other things, delineates the aspects of agricultural production in Greece” (Lytras & Prontzas, p. 37).

[Regarding small property ownership in the country]

A.N. Lytras, *Petty-Bourgeois Function and Organization in Greece* (2010a)
5.1B) The specific book includes the results of the empirical questionnaire survey concerning artisans (in Attica, in 1987). Among these, it is recorded that the businesses of the artisans are, at a rate of 88.6%, either individual or family-owned. They possess mechanical equipment (which they use), at a rate of 97.4%, while 28% of the artisans use privately owned professional real estate. They own a residence, either privately owned and owner-occupied or owned by another family member (in which they reside), at a rate of 71.4% (Lytras 2010a, pp. 291, 292, 294, 328).

[Regarding small property ownership in the country]

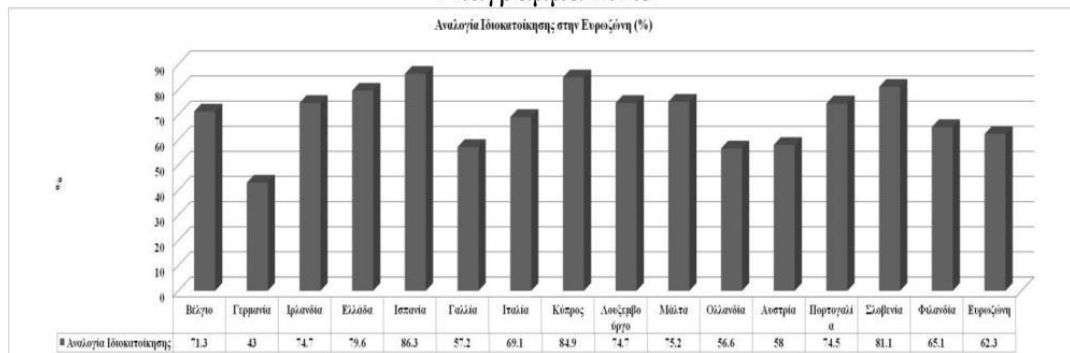
A.N. Lytras, “Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

A.N. Lytras, *Greek Society in the 21st Century* (2020)

5.1Ba) Small property ownership (and owner-occupancy) of dwellings (Lytras 2019, p. 71) remains strong in 2009:

The Owner-Occupancy Ratio (%)

Διάγραμμα 2.1.3

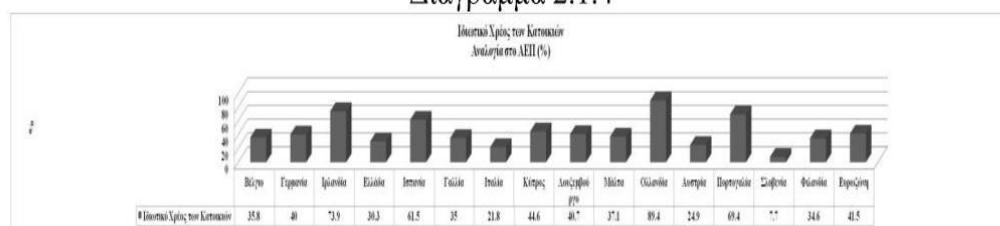
Πηγή: European Central Bank.⁸¹

Πηγή: European Central Bank, “Housing Finance in Euro Area”, *Occasional Working Paper Series*, No. 101, 2009 (March).

5.1Bb) Small property ownership of dwellings (Lytras 2019, p. 71) has low private debt (as a percentage of GDP), in 2009:

Housing Private Debt (percentage of GDP)

Διάγραμμα 2.1.4

Πηγή: European Central Bank.⁸²

Πηγή: European Central Bank, “Housing Finance in Euro Area”, *Occasional Working Paper Series*, No. 101, 2009 (March).

A.N. Lytras, “Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

5.1Ca) The observation of low household private debt is also recorded in the ECB Report (2017): “79. The average private debt of households in Greece in 2015 reaches 62.4% of GDP. In businesses in 2015 it amounts to 63.9% of GDP (total 126.3% of GDP). Private debt for certain selected countries is as follows: Ireland, for households in 2015 it is 58.5%, and for businesses (excluding banks) in 2015 it is 265.1% (total 323.6% of GDP); Spain, for households in 2015: 67.8% of GDP and for businesses in 2015: 105.5% of GDP (total 173.3% of GDP); Cyprus, for households in 2015: 129.2% of GDP, for businesses in 2015: 226.1% of GDP (total 355.3% of GDP); the Netherlands, for households in 2015: 112% of GDP, for businesses in 2015: 124.3% of GDP (total 236.3); Portugal, for households in 2015: 77.5%, for businesses in 2015: 120.7% of GDP (total 188.2% of GDP); France, for households in 2015: 56.6% of GDP and for businesses in 2015: 126.6% of GDP (total 183.2% of GDP). See, European Central Bank, *Annual Report 2016, 2017*, pp. S25, S27” (Lytras 2019, pp. 56-57).

A.N. Lytras, “Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

5.1Cb) The high rate of property ownership (“assets’ advantage” and the ensuing Greek well-being, which is based on the value of property and not only on income) is combined with the low private debt (both during the period 1999-2008! and in 2015!) of households (lower than in several countries—it includes housing debt) (Lytras 2019, p. 73): “According to the statistical appendix of the Report, the average private debt of households in Greece during the period 1999-2008 amounted to 28.3% of GDP, while in 2015 it reached 62.4% of GDP. For businesses (non-banking), the average debt for the period 1999-2008 was 47.5% of GDP, while in 2015 it amounted to 63.9% of GDP. For readers to have in mind the comparative data from the Eurozone countries, we mention some indicative examples from them, both the average of the period 1999-2008 and the last year of the comparison. Household private debt: Germany, 1999-2008: 67.3% of GDP, 2015: 53.5% of GDP, Ireland,

1999-2008: 76.5% of GDP, 2015: 58.5%, Spain, 1999-2008: 61.4% of GDP, 2015: 67.8% of GDP, France, 1999-2008: 39.4%, 2015: 56.6% of GDP, Italy, 1999-2008: 29.7%, 2015: 42.2% of GDP, Cyprus, 1999-2008: 82.4%, 2015: 129.2% of GDP, the Netherlands, 1999-2008: 100.1%, 2015: 112% of GDP, and Portugal 1999-2008: 72.9%, 2015: 77.5% of GDP. Private debt of businesses (excluding banks): Germany, 1999-2008: 65.8% of GDP, 2015: 60.7% of GDP, Ireland, 1999-2008: 97.8% of GDP, 2015: 265.1%, Spain, 1999-2008: 94.4% of GDP, 2015: 105.5% of GDP, France, 1999-2008: 101.1%, 2015: 126.6% of GDP, Italy, 1999-2008: 70.5%, 2015: 83.9% of GDP, Cyprus, 1999-2008: 193.9%, 2015: 226.1% of GDP, the Netherlands, 1999-2008: 119%, 2015: 124.3% of GDP, and Portugal 1999-2008: 101.3%, 2015: 120.7% of GDP. The conclusion from this quick, but certainly impressive, comparison is that the countries we are accustomed to characterize as developed have very large burdens at the level of private debt of businesses and households, while Greece even today is (despite the exorbitant burdens that are the result of creditors' demands for its public debt) much less indebted. Private debt, however, is not among the criteria for evaluating national economies, as is the case with public debt and its effects on the fiscal figures of nation-states!", Source: European Central Bank, *Annual Report* 2016, 2017, pp. S25, S27. The burden in 2015 is essentially due to the imposed reduction in GDP (due to the memoranda). The ratio of private debt is artificially increasing (as a percentage -%- of the much smaller GDP).

A.N. Lytras, *Greek Society in the 21st Century* (2020)

5.1Cc) The analysis of small property ownership (and owner-occupancy) of dwellings and low private housing debt, in 2009, is also analyzed and commented on (Lytras 2020, pp. 151-155).

[Regarding small property ownership in the country]

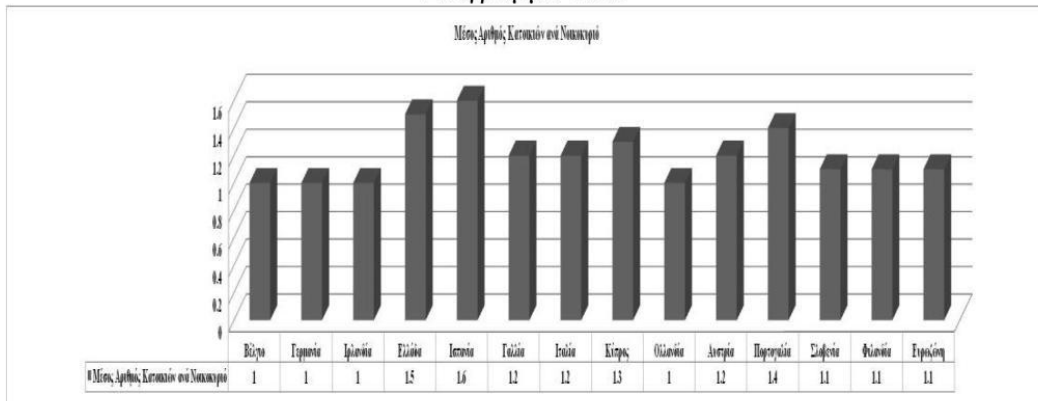
A.N. Lytras, "Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment," *Critical Essays*. (2019), vol. I.

A.N. Lytras, *Greek Society in the 21st Century* (2020)

5.1Da) Property ownership is interconnected with well-being. The table below indicates that in Greece (Lytras 2019, p. 72), up to and including 2009, very many households own more (something that is not particularly found in Europe) dwellings (1.5) than one (in which, as a rule and majority, they are owner-occupied):

Number of houses per household

Διάγραμμα 2.1.5

Πηγή: European Central Bank.⁸³

Πηγή: European Central Bank, “Housing Finance in Euro Area”, *Occasional Working Paper Series*, No. 101, 2009 (March).

A.N. Lytras, *Greek Society in the 21st Century* (2020)

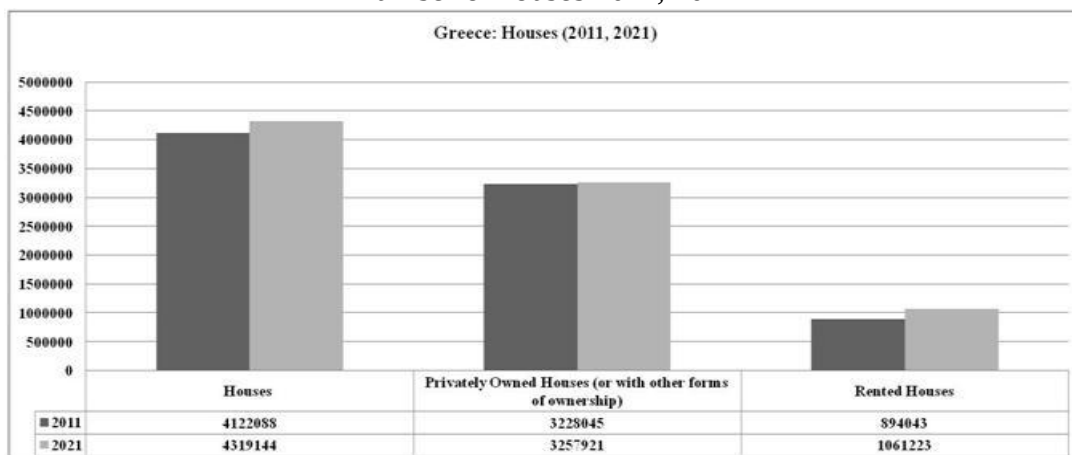
5.1Db) The corresponding analysis of the relationship between households and number of dwellings is also carried out in this text (Lytras 2020, pp. 155-156). The issue of well-being is also substantially analyzed in this treatment.

[Regarding small property ownership in the country]

A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023),” *Critical Essays* (2025)

5.1Ea) The evolution and resilience of small property ownership are first apparent from the adequacy of dwellings (owner-owned-rented). This adequacy appears in the following diagram from the housing censuses: 2011, 2021 (Lytras 2025, p. 39). Attention: The data used are the result of the ELSTAT census (2021). These must not be compared with data from sources and methodologies (that are not censuses—the other sources are usually estimates or results of lower-fidelity sample surveys!).

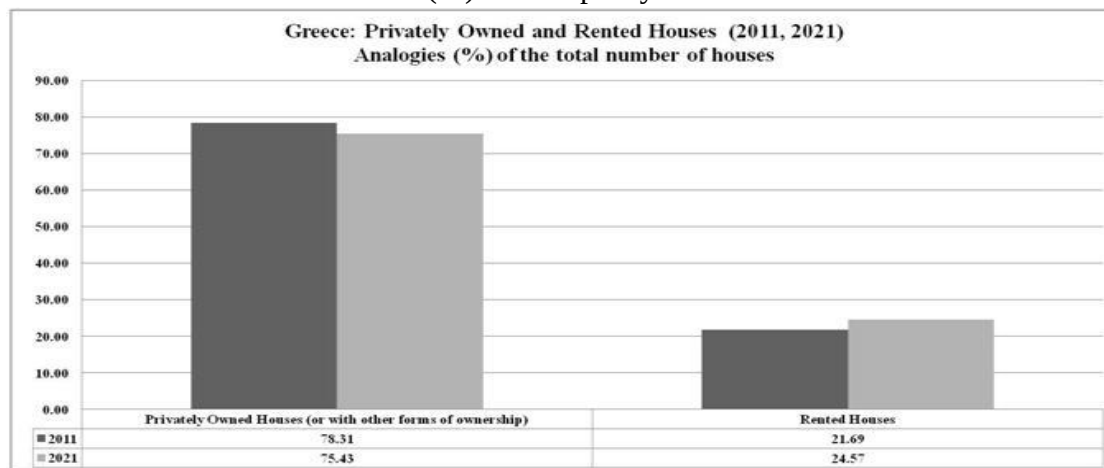
Number of houses 2011, 2021

Πηγή: ELSTAT (2011), *Census of Population-Housing 2011* [ΕΛΣΤΑΤ (2011), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*], <https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous>; ELSTAT (2021), *Census of Population-Housing 2021* [ΕΛΣΤΑΤ (2021), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021*], <https://www.statistics.gr/2021-census-pop-hous>.

5.1Eb) The ratio of owner-owned and rented dwellings is particularly noteworthy. The variation between 2011 and 2021 does not indicate a spectacular change in occupancy statuses. Rather, the moderate decline in the rate of owner-occupancy is due to the increase in the number of dwellings (due to the construction of new ones), which are utilized for long-term and short-term use in tourist areas and, in any case, mainly outside urban centers (Lytras 2025, p. 40). Attention: The data used are the result of the ELSTAT census (2021). These must not be compared with data from sources and methodologies (that are not censuses - the other sources are usually estimates or results of lower-fidelity sample surveys!).

Ratio (%) of occupancy statuses

Πηγή: ELSTAT (2011), *Census of Population-Housing 2011* [ΕΛΣΤΑΤ (2011), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*], <https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous>; ELSTAT (2021), *Census of Population-Housing 2021* [ΕΛΣΤΑΤ (2021), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021*], <https://www.statistics.gr/2021-census-pop-hous>.

6 Part-Time Employment (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Society and Work* (2000)

6A) Part-time employment in Greece develops, after 1980, somewhat as it does particularly in most developed countries. The development of part-time employment in Greece is very delayed and is much lower than the corresponding level in OECD countries. The small differentiation between 1986 and 1996 (Lytras 2000, p. 117) makes the percentage of part-time workers stand at around 5% (slightly higher in 1996). Female part-time employment (standing at 8.5% in 1996) is more than twice as high (Lytras 2000, p. 119) as that of men (the highest measurement, in 1996, has not reached 3%).

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

6B) The delayed and very slow development of part-time employment is also recorded in this book (Lytras 2016a, pp. 221, 223). In the last year of the recording (2009), part-time workers are 8.4% of total employment (Lytras 2016a, p. 223).

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

6C) The clear predominance of women among part-time workers is also documented in this book (Lytras 2016a, p. 268). In 2008, they are 13.58% of women's employment, while part-time employment concerns 4.23% of all employed men.

6.1 Part-Time Employment (Confirmations)

[Regarding the development of part-time employment]

A.N. Lytras, “Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

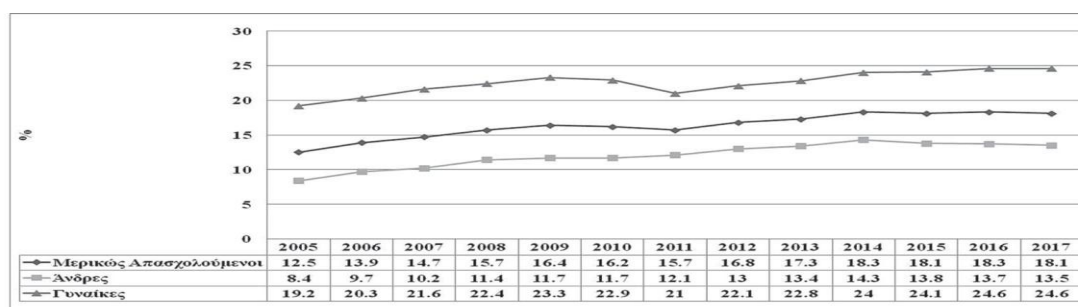
6.1A) The situation and the slow (as well as chronologically delayed) increase in part-time employment in Greece are also confirmed in this study. There is a similar predominance of women in part-time employment (Lytras 2019, pp. 133-135).

[Regarding the development of part-time employment]

A.N. Lytras, *Greek Society in the 21st Century* (2020)

6.1B) This book presents data from databases on part-time employment in Greece. In the one whose final year is 2017 (Lytras 2020, p. 263): In the analysis (2005-2017), following the continuous increase, the overall percentage of part-time workers is recorded at 18.1% in 2017. Women working part-time accounted for 24.6%. Men are much fewer, namely 13.5%.

Διάγραμμα 3.3.11
Η μερική απασχόληση στην Ελλάδα, 2005-2017 (%)

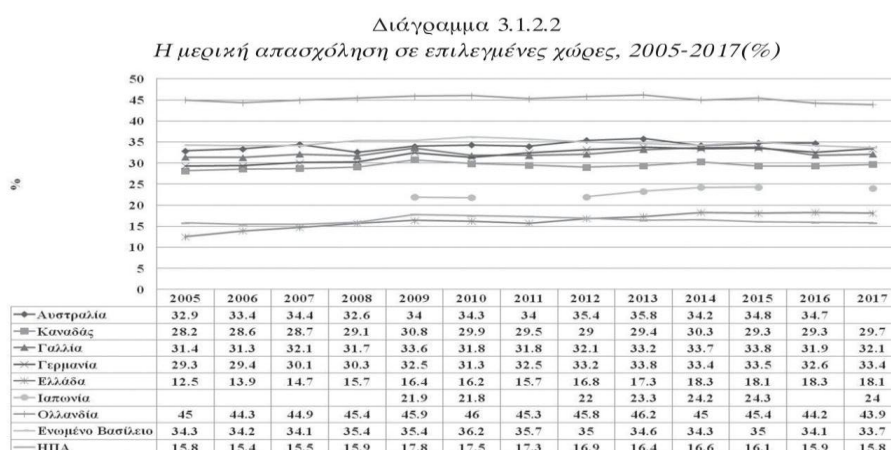

Πηγή: ILO.²⁸³

²⁸³ ILO, ILOSTAT (Database), *Incidence of part-time employment by sex-Common definition (%)* [Downloaded on SAT, 13 OCT 2018 09:15 +0200 from ILOSTAT].

[Regarding the development of part-time employment and the relevant comparisons]
A.N. Lytras, *The Bourgeois and Their World* (2024)

6.1C) In this particular book, part-time employment (general indicator) in Greece and in selected developed countries is examined comparatively (see Diagram) (Lytras 2024, p. 181). From this comparison, the following are confirmed: a) The low percentage at the starting point in 2005; b) the generally slow process of increasing part-time employment; and c) the considerably lower percentage of part-time employment compared with the other countries being compared (with one exception concerning the measurements for the United States in the last few years and the final year of the comparison).

Πηγή: ILO, ILOSTAT (Database)²³¹

²³¹ ILO, ILOSTAT, *Incidence of part-time employment by sex – Common definition (%)*, [Downloaded on SAT, 13 OCT 2018, 09:15 +0200, from ILOSTAT].

7 The Numerous and Resilient Traditional Petty-Bourgeois Strata.
The Relatively Lower Class Polarization (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of Greek Social Structure* (1993)

7A) It is written in the conclusions: «The approach to the subject is basically carried out through the examination of the extent of self-employment, small property and production, with the traditional petty-bourgeois phenomenon emerging as central to the formation of the social structure. This orientation presents significant advantages and avenues for understanding the given society and its prospects».... «It attempted to disengage the petty-bourgeois strata from the sense that they constitute pre-capitalist remnants unconnected with the capitalist system, both at the theoretical level and in the historical analysis itself. It showed that small individual capital is entirely compatible with capitalist relations and, in this respect, the absolute identification of capitalism with large enterprise, however much it constitutes the outcome of developed capitalism, is not an exclusive condition. The large industrial unit constitutes a reflection of a certain stage of development of capitalism, which, however, does not negate coexistence with other simpler and extensive forms of business organization. Moreover, the historical framework for the formation of small property-production is the framework of capitalist domination. Capitalist relations in Greece did not inherit small property and the petty-bourgeois strata as a pre-capitalist remnant, but, on the contrary, created them, first in the countryside and postwar in the cities. This reality contributed to their direct and organic connection with the market and capitalist processes, with credit and state intervention as a catalyst at all levels and throughout the entire scale of activities, at times strengthening, at times protecting, and at times permitting movements and strategies of individual and social stabilization» (Lytras 1992, pp. 246-247).

7B) It is further pointed out: «Small property—and small production—when it exists intact, constitutes the safeguarding basis for economic and social survival. Through its reproduction, it prevented and prevents the automatic descent into a state of absolute poverty and into a ‘declasses’ position of a very broad body of the labor force, which would not be able to work and survive otherwise insofar as investment stagnation prevails.....»(as happened during the era of the memoranda) (Lytras 1993, p. 247). «When it very frequently coexists with wage labor, the petty-bourgeois class determination more as small property and less as small production», «explains ... the economic and social outlets that are transformed into additional sources of income, to support the low wages from dependent labor...» (Lytras 1993, pp. 247-248).

7C) At the same time, it is established: «The analysis of Greek social structure in a manner that brings to the forefront as the main phenomenon the reproduction of traditional petty-bourgeois status necessarily has as a consequence the rejection of the concept of intense class polarization between the basic classes of the capitalist mode of production (the bourgeoisie and the proletariat). It does not, however, in any way deny the domination and continuous expansion of the fundamental contradiction, upon which, moreover, it is based and constructed, exploitation and accumulation as a product of the unequal appropriation of wealth. The existence and reproduction of the petty-bourgeois strata to the extent described does not negate the suffocating pressure on the bearers of labor, who work for remuneration around the limit of the

reproduction of their labor power. Furthermore, it does not eliminate the validity of the conception concerning the degradation of small production into complementary activities, with the requirement for continuously greater capital or with the need for ever more individual or family labor. This fact makes the comparatively greater income appear to exceed the value of labor power, but in practice this difference is consumed for the reproduction of individual capital or is wiped out by economic fluctuations» (Lytras 1993, p. 248).

7D) Regarding the «easy and makeshift» view of certain analysts, who declare that they use the Marxist-Leninist approach (with emphasis and by every means, they aim to highlight broad class polarization), the analysis in the specific book refers to a (less known to the general public) position of V.I. Lenin: «When you conceal the large number of petty-bourgeois strata that exist among the population of Russia, it is as if you openly distort our economic reality» (Lenin, Collected Works, vol. 3, p. 530). This reference has the character of a useful reminder that is adopted by the author (Lytras 1993, p. 74). We process the data (statistics and other evidence), but we do not manipulate them in a particular way. Theories are systematizations and interpretations of realities, but they should not constitute the field of secondary and tertiary (always subjective...) manipulations, which do not follow or even distort the picture of the primary data. The latter choices are neither progressive nor radical nor even fruitful. Let the readers think: In which country with a 90% or higher proportion of wage earners and below 5% employers (the USA, Japan, the UK, Germany, France, etc.) has the possibility of social upheaval, social transformation, and the prospect of a post-capitalist social organization practically appeared during the last seventy years? The answer is one: In none. On the contrary, similar prospects appeared (regardless of their success or their reversals) in countries with a much lower proportion or even an insignificant proportion of wage earners (usually agricultural and underdeveloped countries, such as Algeria, Cuba, Vietnam, Angola, Mozambique, Nicaragua, Ethiopia, to mention some examples). Today, we can also assess those historical experiences. Barren thinking, regardless of the sophistication in the inappropriate handling of data, does not generate a fruitful prospect. At the same time, fruitful results, where the prerequisites for post-capitalist transformation did not exist, led to barren performance of the transformation (with a few exceptions and doubtful prospects)!

7E) In the specific book, an overall assessment is made of the social groups which immediately constitute the basic body of the traditional petty-bourgeois strata. We are referring to the self-employed, the very small and small employers in Greece, and the assisting and unpaid family members (Lytras 1993, p. 189). Given that, in 1989, wage earners are now the majority of those employed, those who are primarily bearers of petty-bourgeois characteristics move below 48% of the workers, with a clearly downward trend. The previous history of employment and the data (together with the structures) of that conjuncture foreshadow the relatively slow process of change and therefore the relative resilience of the traditional petty-bourgeois strata, despite the declining general trend. The self-employed outside agricultural production are, in 1989, 20.54% of the total employed in the two specific productive sectors (Lytras 1993, p. 191). We could say, with a degree of exaggeration, that that 1989 record describes the national trajectory of self-employment in Greek society, up to and including 2023. The participation of employers in employment outside the primary sector is multiple in relation to agricultural production as a whole. Table 9 (Lytras

1993, p. 190) records that the percentage (%) of employers, in 1989, is 6.72% of employment in the same sectors. The situation of assisting family members in the secondary and tertiary sectors (services and trade) is very interesting. Those assisting outside agricultural production are much fewer compared with agricultural production as a whole and, especially in 1989, constitute 5.35% of the total employed in the two specific productive sectors (Lytras 1993, p. 191). In this conjunctural measurement, two future events are described. From the end of the 20th century, the primary sector is downgraded (as a percentage of participation in GDP) and as a field of employment in which the self-employed prevailed spectacularly. The 1989 record of the total of non-wage earners, for secondary and tertiary production (32.61%), comes close to the record for the national percentage of these groups (30.95%), in 2023. This resilience of the specific strata (if the agricultural petty-bourgeois strata are excluded, whose members withdrew due to the aging of the population and were not replaced by younger people) is truly remarkable.

7.1 The Numerous and Resilient Traditional Petty-Bourgeois Strata. The Relatively Lower Class Polarization (Confirmations)

[Regarding the continuity and resilience of the petty-bourgeois strata]
A.N. Lytras, “The Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

7.1A) It is written many years after the several estimates (Lytras 2019): «The employment situation in Greek society possibly surprises both those initiated into the (comparative) international data and characteristics of employment and those uninitiated in this information. Small employers and the self-employed in Greek society constitute decisive factors of economic growth from 1993 through 2008, precisely at the moment when the most intense contraction of employment in the agricultural population is occurring, mainly due to aging and its failure to renew itself. This fact underscores the crucial importance of small and very small enterprises, as well as independent professionals, across a broad range of activities. From the data that we processed in the present analysis, it became clear that in the aforementioned period (1993-2008) the number of the sum of employers and self-employed increased significantly (by about fifty thousand persons). The analysis of this magnitude indicates, on the one hand, that the self-employed decreased slightly in absolute numbers (by approximately sixty-two thousand persons). This decrease should basically be attributed to self-employed farmers. On the other hand, employers, and especially owners of very small enterprises, increased impressively (by approximately 112 thousand persons). The condition of the formation of small-scale entrepreneurial activity, to an even greater extent than in the past, confirms the strength of the model of small property, small production, and self-employment in Greek society even during the phase of its very intense modernizing transformations. Therefore, the increase in national wealth and employment confirms a model of entrepreneurial operation, which has much more characteristic at its center social strata with a petty-bourgeois determination. In essence, this assertion states that a portion of the self-employed, mainly in services and gradually, shifted into the category of very small employers. From this category, the major part of the unskilled, basically, human resources was employed, which was incorporated into the labor force and employment (excluding the Public Sector). The same process also explains the broader distribution of increasing national wealth, as well as the consequent improvement in welfare, which is recorded in the relevant and comparative analyses of international organizations for Greek society. The expansion of the sum of the self-employed and employers did not receive the appropriate attention from scientific observation. A more general and easily perceptible phenomenon obscured the picture of the aforementioned national particularity. It was the continuous increase in the labor force and employment (by 890 thousand persons, from 1993 through 2008). This increase was clearly greater than the slight expansion of the sum of employers and self-employed and, to a reasonable extent, directed systematic assessments toward the issues corresponding to the international focus on wage employment (an increase of about one million in our country)²¹¹ [Footnote: 211 The spectacular decrease in assisting and unpaid family members must also be taken into account]. Yet, even within the environment of this increase in the specific magnitudes, there is an element that should have prompted researchers’ curiosity for more subtle clarifications of the processes. It concerns the slow-moving process of increasing the ratio (as a percentage % of those employed) of wage earners, over a fifteen-year period (that is,

by 11.68%). This development means an actual increase in wage earners of just 0.77% per year. If we take into account that during the same period unemployment ranges between 9.7% and 7.2% of the labor force (during the period when employment in general and wage labor were expanding), the employment data should have directed attention, with greater emphasis, to the low absorptive capacity of the extensive field of small entrepreneurship, which is maintained (numerically strengthened) even during the phase of the country's modernizing transformation. Instead of an in-depth look at the preservation of the developmental mechanism for incomes and national welfare, most collected the superficial aspect of the evolution of employment, namely the decline in the ratio of self-employment (as a percentage % of employment) from 27.4% in 1993 to 20.9% in 2008, without, however, assessing in a particular way the increase in the ratio of employers from 7.23% in 1993 to 8.32% in 2008. In essence, the picture of the decrease in the self-employed is an «illusion» imposed by the increase in the general magnitudes (employment and wage labor) and the failure to take into account the increase in small employers, which probably originates from the shift of some self-employed into this category of employed persons. The burdensome sufficiency (great and tiring effort, but small results) of the postwar period changes into respectable sufficiency (sufficiency of daily consumer goods, addition of some demanding durable consumer goods, support and measured expansion of small property in real estate, and some restrained investments in the profession or economic activity), as a concomitant element of the modernized petty-bourgeois strata. With their positive qualities (together with family networks) and whatever pathologies accompany their social determinations, they define the level of significant social welfare in Greek society for an approximately thirty-year period. Conversely, this level of social welfare (Diagram 3.7.1), which is either comparable or better» ... (essentially and not from the measurement of the simple differentiation of annual income) ... «than many developed countries, could not have been achieved in Greek society without the extensive preservation, up to the margins of the fiscal crisis, of the petty-bourgeois strata, with the broad distribution of small individual capital, small production, respectable but measured income, and usually debt-free and small individual property in real estate» (Lytras 2019, pp. 157-159).

[Regarding the continuity and resilience of the petty-bourgeois' strata]

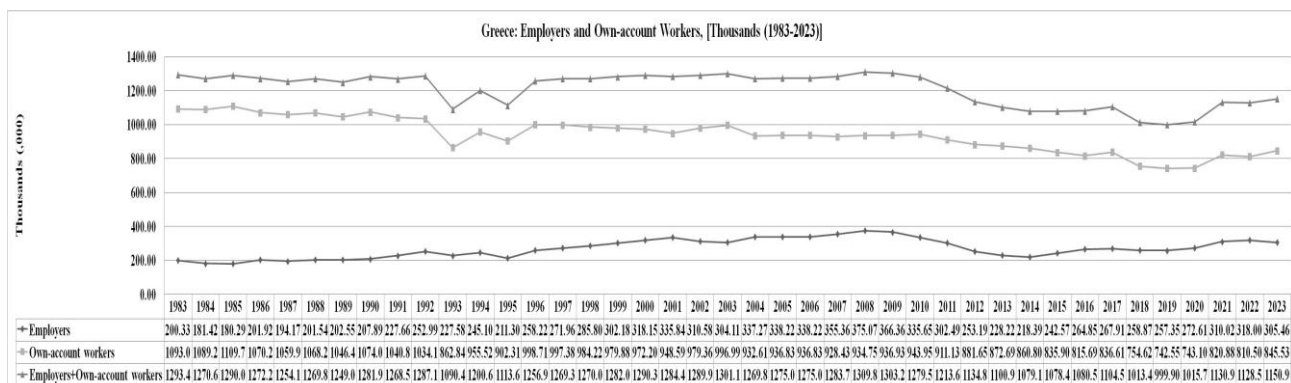
A.N. Lytras, *The Greek Society in the 21st Century* (2020)

7.1B) Regarding the importance of the traditional petty-bourgeois strata for all social groups (both wage earners and the unemployed), particularly during the period of the long-term fiscal crisis (2009-2018), it is pointed out in the Epilogue: «If an analyst excludes any assistance beyond the real factors, the preservation of the dignity of society, to the extent that it was achieved, is due to the resilience of the traditional petty-bourgeois strata. The participation of the self-employed, assisting members, and a very large part of small employers, at an overall ratio moving around or above 30% of employment, provided possibilities for long-term endurance to wage earners and even the unemployed, who were forced to survive without income from work. The contribution of non-wage earners to the survival of wage earners and the unemployed, basically, must be attributed to the functioning of family, kinship, and community networks, which, particularly in the countryside, are an extension of the family. We note that during the same period the Greek welfare state was stripped down. Social groups with a petty-bourgeois determination, supported by the material prerequisites of their existence, that is, small property and self-employment, drew strength and exercised it to exhaustion from pre-existing capacities for survival. These capacities

were created in the era of poverty. They flourished amid hardship and the extremely widespread economic scarcity of the postwar era. From the margins of economic scarcity they cultivated a peculiar and burdensome sufficiency. Through their coexistence with successive difficulties, they learned to appreciate the goods of autonomy and even small property, that acquired through inheritance or through hard personal and family effort. Property, as the last limit of their own social existence, was almost impossible to support through the “luxury” of loans. In this sense, real estate property (outside the countryside) was mostly debt-free or at least constituted the economic springboard for careful entrepreneurial improvement within the framework of undertaken small production. In the era of relative prosperity, which became perceptible forty years ago, they turned more intensely toward acquiring additional income, mainly because of the continuous development of tourism and general economic improvement. Burdensome sufficiency changed into respectable sufficiency, but their relatively recent experiences prevented them from excessive or disproportionate consumption. The actual situation encouraged the laborious maintenance of property. It nevertheless allowed some limited luxuries either on a daily basis or through some more demanding consumption (renovations of homes, purchase of cars, and measured investments in entrepreneurial activity). Their conservatism, born in poverty and later in economic scarcity, continues to burden, sometimes even miserably, their everyday life and provides them with additional defenses against some difficult moments, which do not disappear even in an era of rapid growth. From this perspective, they were prepared to survive even in an environment of greater scarcity of economic liquidity, provided that they maintained the aforementioned decisive elements of their social existence. At the critical moment they readjusted, quickly and, as demonstrated by the outcome, successfully, their economic practice. The survival of themselves and the components of their existence emerged as an essential element of their individual strategy. Alongside them coexisted, either through in-kind provision of housing and food or through small financial contributions, in the new burdensome condition, close relatives who had the difficult fate of working in low-paid jobs or the misfortune of being nominally paid (especially those working part-time), as well as those who were now unemployed. In this field, the designers and technical implementers of the Greek adjustment programs accompanying the memoranda proved unprepared. They obviously had another goal, namely the drastic reduction of the ratio of these strata and the organic elements of their social existence. They failed, but they gave us an additional and usable message for the entirety of social organization. Small property and autonomy of employment are invaluable advantages for individual dignity and, in the medium term, for the significant income condition of the large masses» (Lytras 2020, pp. 322-325).

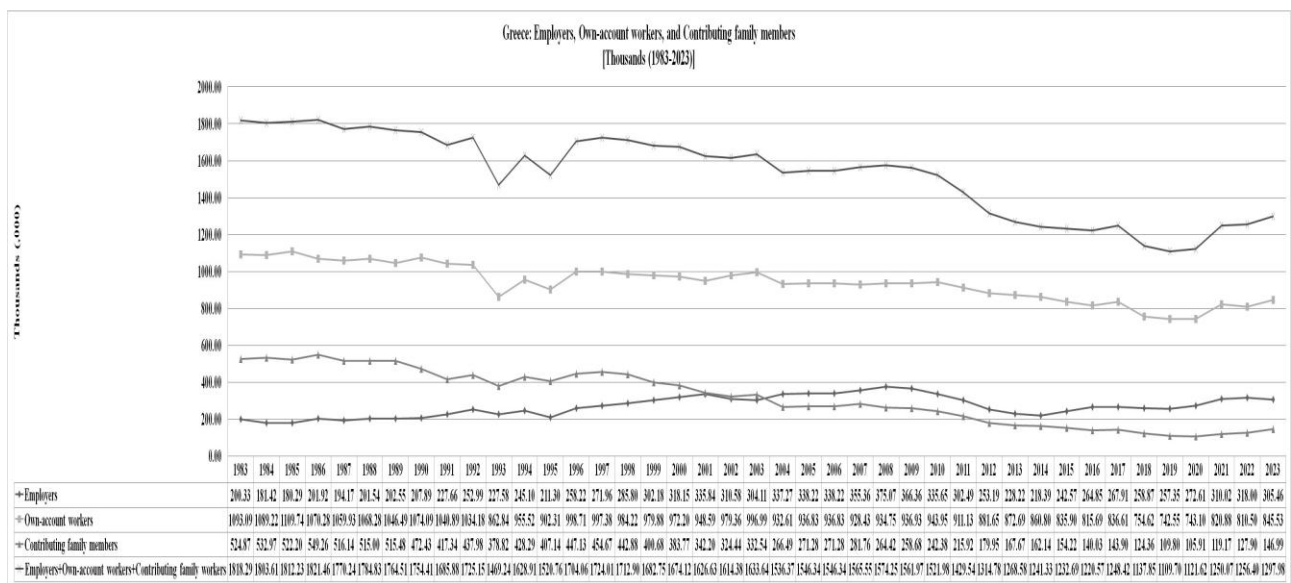
[Regarding the continuity and resilience of the petty-bourgeois strata]
A.N. Lytras, “The Social Structure in Greece (1983-2023),” *Critical Essays* (2025)

7.1C) The overall picture of the evolution of the traditional petty-bourgeois strata and their particular resilience is interesting (1983-2023). Pay attention to the following Diagram (Lytras 2025, p. 56):

Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

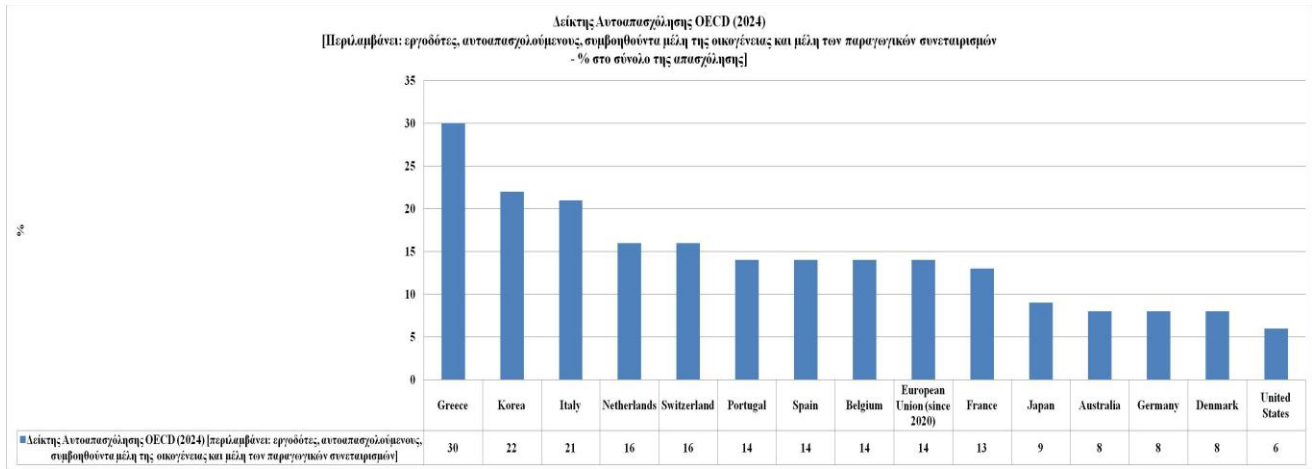
At the same time, you must also take into account the assisting and unpaid family members. They are found in the following diagram (Lytras 2025, p. 52), together with the two previous categories.

Πηγή: ILO, ILOSTAT (2024), Employment by sex and status in employment (thousands) – Annual (Time period: 1948 – 2023),
[Last updated: 22/12/2024 14:29:01, https://rshiny.ilo.org/dataexplorer17/?lang=en&id=EMP_TEMP_SEX_STE_NB_A].

[Regarding the continuity and resilience of the petty-bourgeois strata]
Additional Evidence from the OECD (OECD)

71D) Pay particular attention to the following diagram.

Πηγή: OECD, *Employment Outlook 2024*, https://www.oecd.org/en/publications/oecd-employment-outlook-2024_ac8b3538-en.html.

8 Services (Initial Estimations)

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure* (1993)

8A) Services had already prevailed since 1981 as the contribution of the production sector to GDP (above 52%). This situation would continue unabated, until the second decade of the 21st century (Lytras 1993, p. 162).

8B) Services (Lytras 1993, p. 188) are the predominant production sector, in 1989, also in employment (with 47.10%, while the participation of primary production is now reduced and stands at 25.30% - secondary production has 27.50% of employment - there is a small percentage with the sector of employment unspecified).

8C) In tertiary production (services), 60.36% of wage earners are employed (Lytras 1993, p. 193), in 1989.

8D) In secondary production, the number of relevant establishments, in 1984, is 144,530 (Lytras 1993, p. 164). In commerce, 209,499 establishments were recorded, in 1984. Therefore, the predominance of services at the level of businesses has also been established, substantially.

8.1 Services (Confirmations)

[Regarding the development of services]

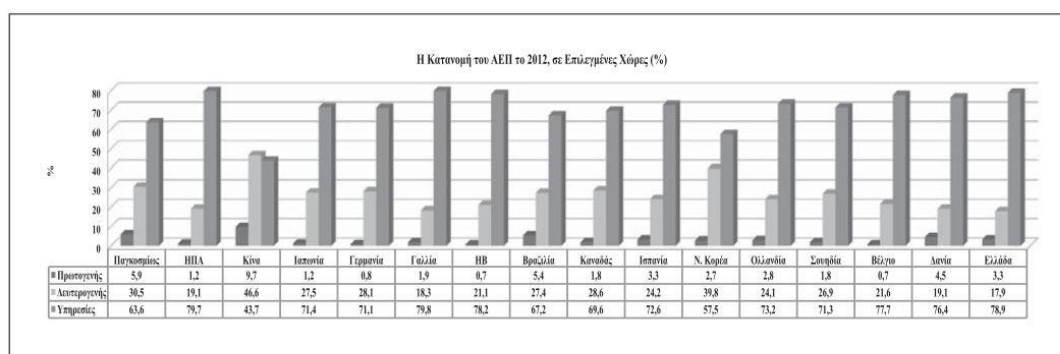
A.N. Lytras, *Analyses of Social Structure* (2007)

8.1A) In this particular book, the spectacular predominance of services in the total value of GDP is confirmed (Lytras 2007, p. 31). It reached and exceeded 70% of GDP, in 2002.

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

8.1B) The following diagram records both the distribution of the value (%) of GDP, by production sector, and the comparison, in 2012, with selected countries (Lytras 2016a, p. 322).

Διάγραμμα 3.1.3.1

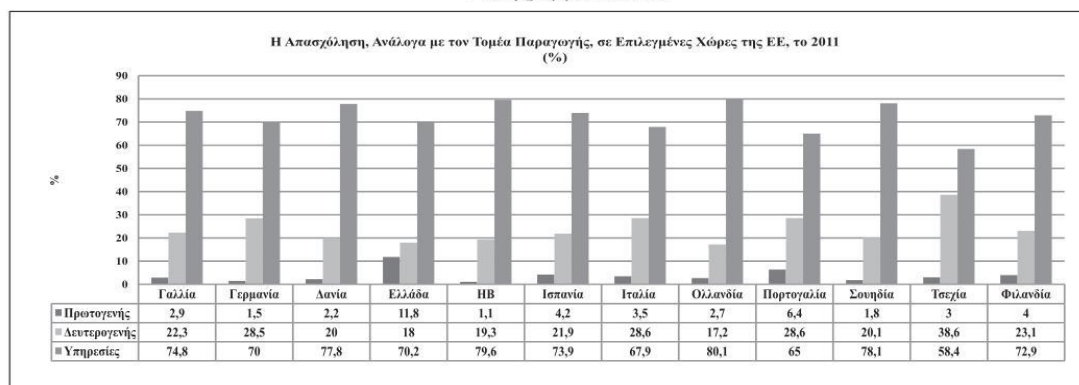
Πηγή: International Monetary Fund (IMF).⁴⁷²

472. International Monetary Fund (IMF), "Nominal GDP list of countries. Data for the year 2012", *World Economic Outlook Database*, 2012 (April).

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization* (2016a)

8.1C) The next diagram records the distribution of employment (%), in 2011, according to the production sector, in Greece (Lytras 2016a, p. 324). At the same time, the comparison with the distribution of employment, in selected countries, in the same year (2011), is recorded.

Διάγραμμα 3.1.3.2

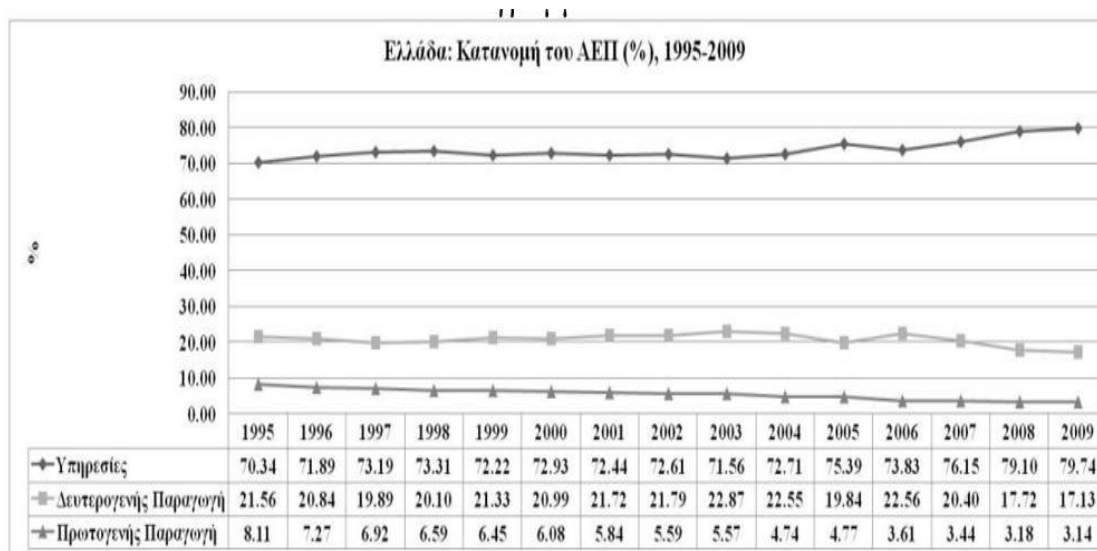

Πηγή: Eurostat.⁴⁷³

473. Eurostat, *European Social Statistics*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2013.

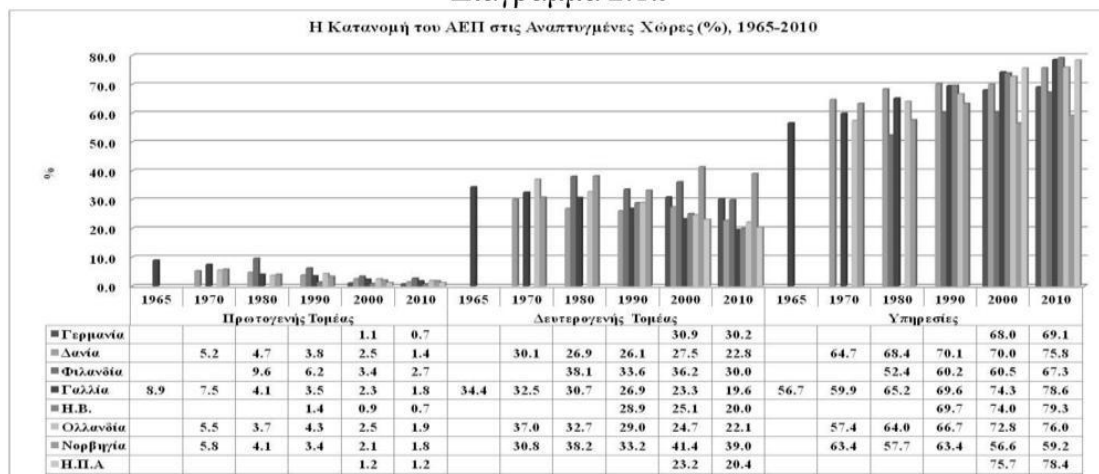
A.N. Lytras, “Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays*. (2019), vol. I.

8.1.Da) In this study (Lytras 2019, pp. 78-79), the distribution of Greece’s GDP (%) (1995-2009) is recorded, in comparison with selected countries (1965-2010). The predominance of services is continuous, increasing, and indisputable.

Πηγή: World Bank.⁹³

Διάγραμμα 2.1.9

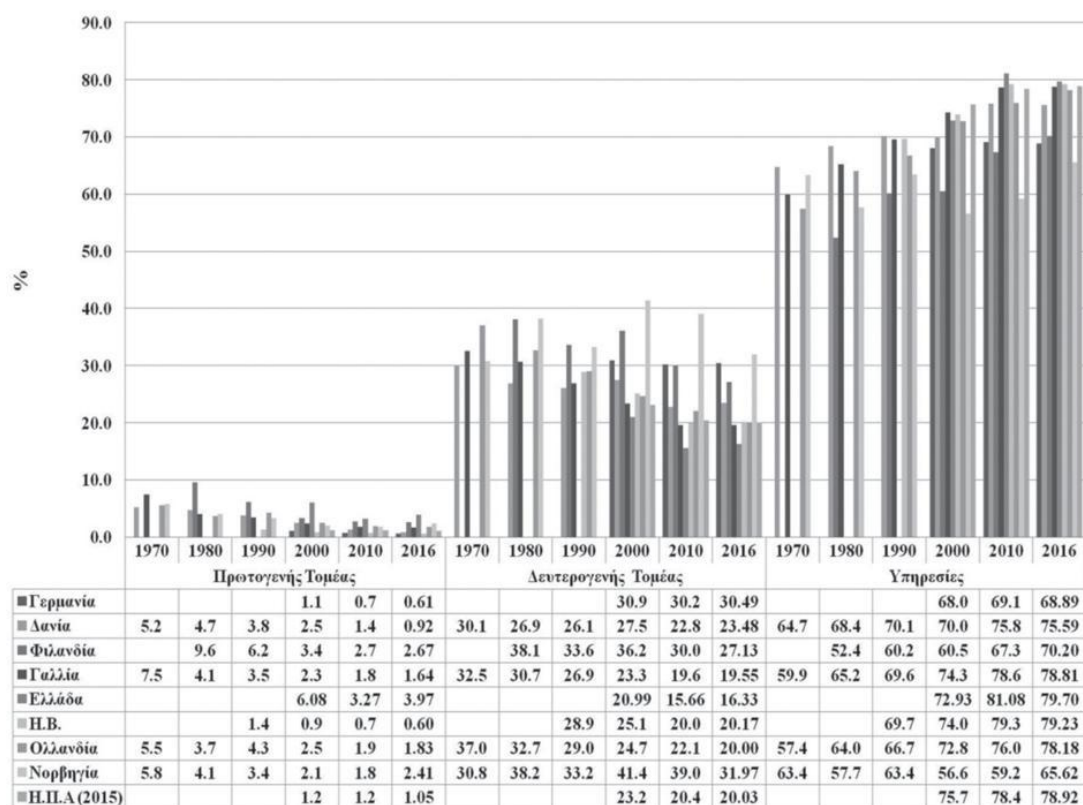
Πηγή: World Bank.⁹²

⁹² World Bank, Agriculture, Industry, Services, etc., (amounts in current US\$) (<https://data.worldbank.org/>).

A.N. Lytras, *The Bourgeois and Their World* (2024)

8.1.Db) In this study (Lytras 2024, p. 209), the distribution of Greece's GDP (%) is recorded, in comparison with selected countries (1970-2016). The predominance of services is also continuous, increasing, and indisputable. At the same time, it indicates that the particularity of Greek society, with the resilience of the traditional petty-bourgeois strata and their combination with small property in real estate, does not deprive it of adaptability and absolute convergence with the trends in the leading capitalist countries. Adaptability applies absolutely to very small and small businesses as well.

*Η κατανομή του Πλούτου, κατά τομέα παραγωγής,
σε επιλεγμένες χώρες, 1970-2016 (%)*

Πηγή: World Bank²⁴⁸

[Additional evidence on the development of services]

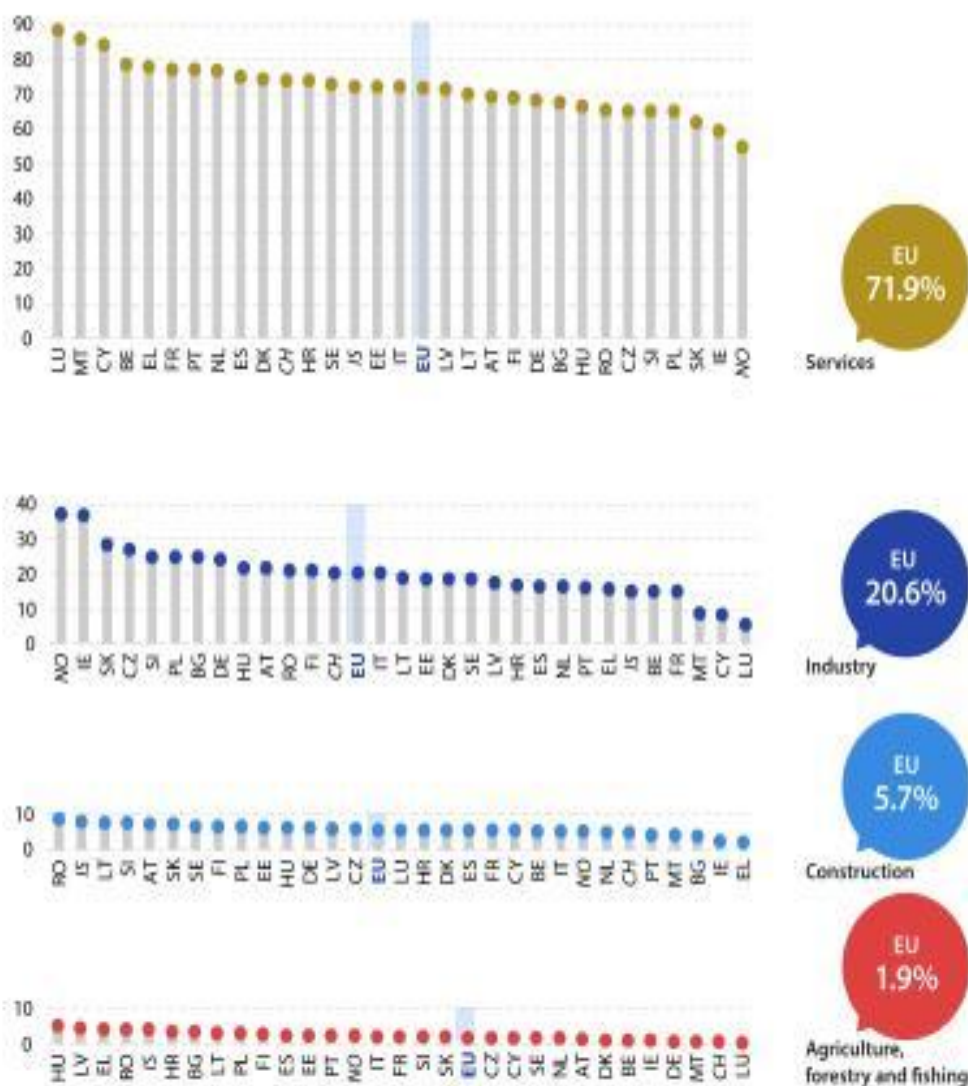
EUROSTAT, *Key Figures on Europe*. 2024 Edition

8.1E) The EUROSTAT data (2024) fully and unequivocally confirm the initial estimates regarding the development of services and the distribution of employment in these sectors:

Distribution (%) of GDP (EUROSTAT 2024, p. 48). Services in Greece are approaching 80%.

Sectoral gross value added

(%, share of total value added, 2023)

Source: Eurostat (online data code: [romia_10_g100](#))

In 2023, the share of services in total value added was above 80.0% in the tourism-oriented economies of Malta and Cyprus, although the highest share was in Luxembourg (which is characterised by a large financial services sector), at 88.3%. The industrial economy contributed more than a third of total value added in Ireland (37.2%), with the next highest share in Slovakia (28.6%). The largest relative contribution from construction was in Romania (8.8%), while the largest contribution from agriculture, forestry and fishing was in Hungary (5.4%).

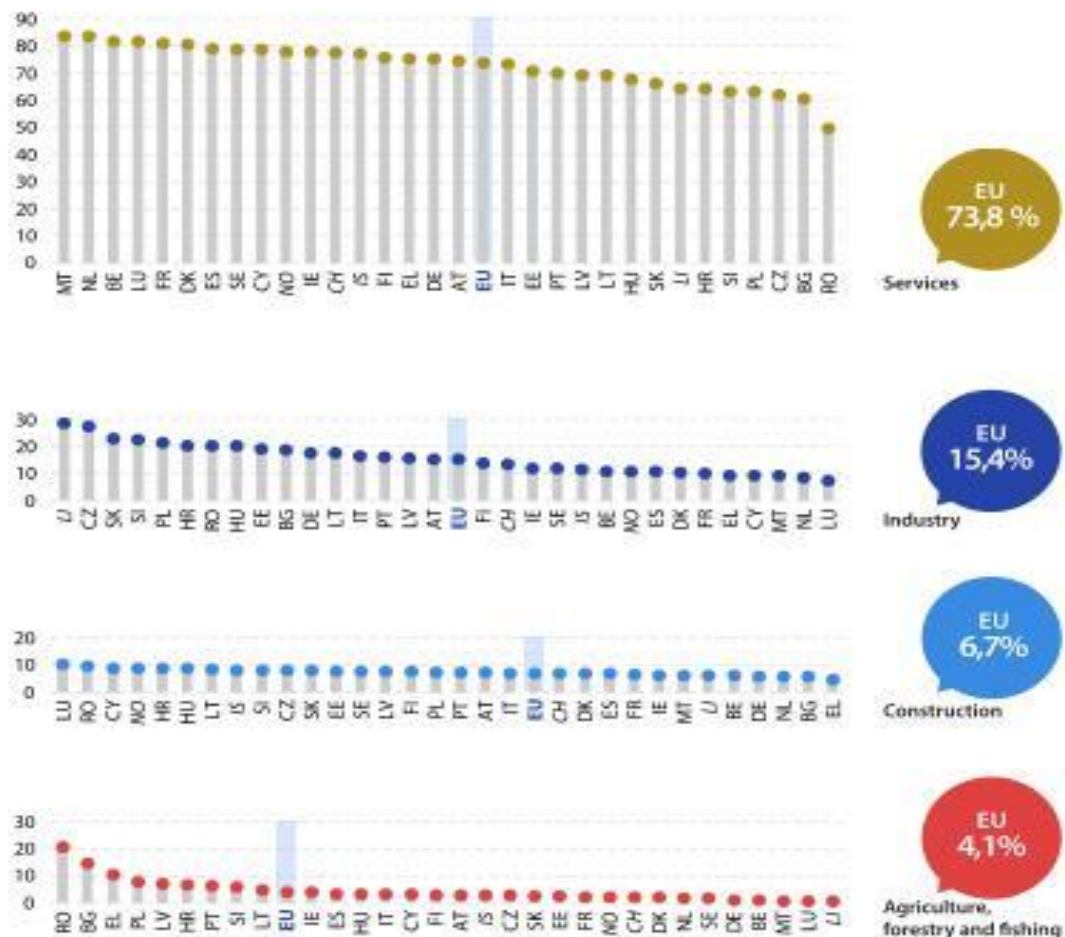

Distribution (%) of employment, according to the production sectors (EUROSTAT 2024, p. 50). Employment in services in Greek society follows the general trend and tends toward 80%. The present situation foreshadows the approaching of this milestone as well.

2/ Economy and business

Sectors of employment

(%, share of total employment, 2023)

Note: HR and LI 2022.

Source: Eurostat (online data code: [nama_10_a10_e0](#))

Among the EU countries, Romania had the lowest share (49.4%) of its workforce employed in the services sector in 2023. By contrast, services provided work to 83.6% of those employed in Malta and 83.5% in the Netherlands. Czechia was the only EU country to report that industry accounted for more than a quarter (27.5%) of the total workforce. Romania (20.9%) was characterised by a high share of total employment in agriculture, forestry and fishing, while Luxembourg (10.1%) was the only EU country to report that more than a tenth of its workforce was employed in construction.

Works

(Referenced and Related Bibliography)

Books

A.N. Lytras, *Prolegomena to the Theory of the Greek Social Structure*, Athens, Nea Synora, 1993.

A.N. Lytras, *Society and Labor(or Work): The Role of Social Classes* (Foreword: V. Filias), Athens, Papazisis, 2000.

A.N. Lytras, D. Prontzas, *Agricultural Exploitation in Greece. Society, Production and Ownership in 1951* (Foreword: V. Filias), Athens, Papazisis, 2006.

A.N. Lytras, *Analyses of Social Structure. Social Organization and Politics in the Twenty-First Century*, Athens, Papazisis, 2007.

A.N. Lytras, *Petty-Bourgeois Function and Organization in Greece*, Athens, Papazisis, 2010.

A.N. Lytras, *Wage Labor in Social Organization. The Realities of Employment and the Consolidation of Labor Autonomy*, Athens, Papazisis, 2016a.

A.N. Lytras, *Wage Labour in Modern Society. The current realities and the challenge of change*, Athens, Papazisis, 2016b (eBook).

A.N. Lytras, *A Radical Policy for Combating Unemployment. The Future Network: Autonomous Workers, Stock Holders, Consumers and the State*, Athens, Papazisis, 2017 (eBook) [Printed edition: Athens, Papazisis, 2020 (ISBN: 978-960-02-3611-8)].

A.N. Lytras, *Greek Society in the 21st Century. Analyses of Employment, Assessments of Social Structure and Views on the Crisis*, Athens, Papazisis, 2020.

A.N. Lytras, *The Bourgeois and Their World. Social Polarization in the 21st Century*, Athens, Papazisis, 2024.

Academic Studies (PANDEMOS <http://pandemos.panteion.gr>)

A.N. Lytras, *The Class Phenomenon and Social Polarization*, Athens, Panteion University, 2014, (<http://pandemos.panteion.gr>, http://localhost:8080/fedora/objects/iiid:7886/datastreams/PDF1/content&mimetype=application%2Fpdf&filename=lytras_taxiko_fainomeno).

A.N. Lytras, “Greek Society in the 21st Century. Texts on the Crisis and Employment,” *Critical Essays. Interventions in Greek Sociology*, Athens, Panteion University, 2019, Vol. I, p. 237 (www.pandemos.panteion.gr).

Academic Studies at openeclass.panteion.gr

A.N. Lytras, “Social Polarization and Employment on a Global Scale (2006-2018), in Selected Countries,” *Critical Essays. Interventions in Greek Sociology*, Athens, Panteion University, Vol. III_1, 2021, p. 191

[https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMC318/AN_Lytras_Social%20Polarization_and_Employment_2006_2018.pdf].

A.N. Lytras, *The “Notorious” Middle Classes. The Traditional Petty-Bourgeois Strata (or the Old Middle Class)*, Athens, Panteion University, 2023

[https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMC318/Lytras_Middle%20Classes_2023.pdf].

A.N. Lytras, “Scientific Dialogues. Foci, References and Comments,” *Critical Essays. Interventions in Greek Sociology*, Athens, Panteion University, 2025, Vol. IV_1 (<https://openeclass.panteion.gr/>).

A.N. Lytras, "The Social Structure in Greece (1983-2023)", Critical Essays, Athens, Panteion University, 2025, Vol. VI (<https://openeclass.panteion.gr/Researchgate.net/Academia.edu>).

A.N. Lytras, "Status in Employment and Social Classes", Critical Essays, Athens, Panteion University, 2025, Vol. VII (<https://openeclass.panteion.gr/Researchgate.net/Academia.edu>).

Articles, Chapters Collective Volumes, Presentations and Papers

A.N. Lytras, "Craft Industry and Professional Trade Unionism," *Nea EBE*, 31 (134), 1991.

A.N. Lytras, K. Koskinas, "Labor and Class," in G. Liodakis (ed.), *Society, Technology and Restructuring of Production*, Athens, Papazisis, 1993, pp. 310-322.

A.N. Lytras, "The End of Collective Formations? An Investigation," in V. Filias (ed.), *Reflections and Observations II*, Athens, Sideris, 1998, pp. 375-402 (chapter).

A.N. Lytras, "The Reorganization of Labor: The Creators and Recipients of Changes," in I. Lampiri-Dimaki (ed.), *Sociology in Greece Today. The Completion of the Trilogy, 1959-2000*, Athens, Papazisis, 2002, Vol. C, pp. 285-296 (chapter).

A.N. Lytras, "The Social Structure in Greece. Selections from Social Formation in the Twentieth Century," A. Moysidis, S. Sakellaropoulos, *Greece in the 19th and 20th Centuries*, Athens, Topos, 2010, pp. 249-257 (chapter).

A.N. Lytras, "Employment in the Greek Public Sector," *Aeronautical Review*, Vol. 94, 2012 (April), pp. 136-147.

A.N. Lytras, "Wage Labor in the Modern World. Realities and Prospects," D. Daskalakis (ed.), *The Social Sciences and the Existing Crisis*, Athens, Papazisis, 2013, pp. 255-280.

A.N. Lytras, "The Class Structure of Modern Capitalism: Social Polarization and the Question of the Collective Subject," Marxist Center for Study and Research (MAXOME), [Y. Tolios (ed.)-MAXOME], *Class Structure of Greek Society-Class Consciousness and Political Conflict* [Proceedings of the MAXOME Conference (November 21-23, 2014)], Athens, Taxideftis, 2015, pp. 13-38.

A.N. Lytras, "An Alternative for Combating Unemployment", *Journal of Sociology and Social Work*, 4 (2), 2016, pp. 59-71, [DOI: 10.15640/jssw.v4n2a7, URL: <https://doi.org/10.15640/jssw.v4n2a7>].

A.N. Lytras, "Employment and Unemployment in Greece, 2009-2015. The Social Functions of the Causes of the Crisis," *Review of Decentralization, Local Government and Regional Development*, 2017, Vol. 87, pp. 73-85.

A.N. Lytras, "Combating unemployment: A simulation of policy implementation within a postgraduate lesson", *Review of Decentralization, Local Government and Regional Development*, 2018, No. 91, pp. 12-23, https://issuu.com/peny24/docs/t_91.

A.N. Lytras, "What about middle class?", *Journal of Sociology and Social Work*, 7 (1), 2019, pp. 81-93, [DOI: 10.15640/jssw.v7n1a10].

A.N. Lytras, "The Social Structure in Greece during the Period of the Dictatorship (1967-1974)," V. Filias, Ch. Meletiadis (eds.), *The Resistance against the April Dictatorship and Panteion University. The Case of the "Democratic Defense"*, Athens, Leimon, 2019, pp. 61-84 (chapter).

A.N. Lytras, "Social Structures in Contemporary Greece. Labor, Ownership and the Petty-Bourgeois Phenomenon," Ch. Koulouri (ed.), *The Construction of the Greek State*, Athens, Alexandria, 2022, pp. 175-183.

A.N. Lytras, “Autonomous Workers for Combating Unemployment and the Enhancement of Solidarity. Four ‘Dead Ends’ of Employment and two Synergized Solutions”, *Youth Employment Magazine*, September 2022 (ISSN 2704-6540), No. 20, pp. 62-69

[https://issuu.com/youthemploymentmagazine/docs/the_youth_employment_magazine_-_issue_20].

A.N. Lytras, “Employment and Unemployment During the Economic Crisis. Aspects, Issues and Alternative Solutions,” Ch. Zafonitou (scientific supervisor), E. Kontopoulou (ed.), *Mapping Crime and Insecurity in the Capital Region During the Economic Crisis*, Athens, Panteion University, EastE, HFRI, Dionikos Publications, 2022, pp. 29-42.

A.N. Lytras, “Bourgeoisie in the Modern World: Social Polarization or Social Balance?”, *Class and Status*, Vol. 03, No. 01, (November) 2024, pp. 87-121.

Libraries (selected), worldwide, with Andreas N. Lytras' Books in their Collection

WorldCat (www.worldcat.org)

Prolegomena stē theōria tēs Hellēnikēs koinōnikēs domēs

Author: [Andreas Lytras](#)
 Publisher: Athēna : Ekdoseis "Nea Synora"-A.A. Livanē, 1993.
 Series: [Seira Koinōniologia](#).
 Edition/Format: Print book : Greek, Modern [1453-]
 Rating: (not yet rated) [0 with reviews - Be the first.](#)
 Subjects: [Social structure -- Greece.](#)
[Greece -- Social conditions -- 20th century.](#)
[Social conditions](#)
[View all subjects](#)

More like this [Similar Items](#)

Library	
1.	HCL Technical Services Harvard College Library Cambridge, MA 02139 United States
2.	New York University Elmer Holmes Bobst Library New York, NY 10012 United States
3.	Princeton University Library Princeton, NJ 08544 United States
4.	Library of Congress Washington, DC 20540 United States
5.	University of Cyprus Library Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου Nicosia, 2109 Cyprus
6.	University of Sydney Library Sydney, AU-NS 2006 Australia
Library	
7.	National Library of Australia Canberra, ACT 2600 Australia
8.	State Library of Victoria SLV; VSL; State Library Victoria Melbourne, AU-VI 3000 Australia
9.	University of Melbourne Libraries Parkville, AU-VI 3010 Australia

Μικρο-αστική λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα /
Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada

Author:	Λύτρας, Ανδρέας. Ανδρέας Ν. Λύτρας. ; Andreas Lytras
Publisher:	Εκδόσεις Παπαζήση, Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2010.
Edition/Format:	 Print book : Greek, Modern [1453-]
Rating:	(not yet rated) 0 with reviews - Be the first.
Subjects	Home-based businesses -- Greece -- History -- 20th century. Home-based businesses -- Greece -- Attikē -- History -- 20th century. Home-based businesses. View all subjects
More like this	Similar Items

1.	HCL Technical Services Harvar d College Library Cambridge, MA 02139 United States
2.	Yale University Library New Haven, CT 06520 United States
3.	Columbia University in the City of New York Columbia University Libraries New York, NY 10027 United States
4.	Princeton University Library Princeton, NJ 08544 United States
5.	Library of Congress Washington, DC 20540 United States
6.	University of Michigan Ann Arbor, MI 48109 United States

7.	University of Cincinnati - Main Campus Langsam Library Cincinnati, OH 45221 United States
8.	Bayerische Staatsbibliothek München, 80539 Germany

Hē agrotikē ekmetalleusē stēn Hellada : koinōnia, paragōgē kai idioktēsia to 1951

Author:	Andreas Lytras ; Dēmētrēs E Prontzas
Publisher:	Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2006.
Series:	Seira Synchrones koinōnikes epistēmes, theōria kai praxē.
Edition/Format:	 Print book : Greek, Modern [1453-] View all editions and formats
Rating:	(not yet rated) 0 with reviews - Be the first.
Subjects	Agriculture -- Social aspects -- Greece. Agriculture -- Economic aspects -- Greece. Agriculture -- Economic aspects. View all subjects
More like this	Similar Items

HCL Technical Services Harvar d College Library Cambridge, MA 02139 United States	
2.	Yale University Library New Haven, CT 06520 United States
3.	Princeton University Library Princeton, NJ 08544 United States

4.	<u>Bibliothek der Freien Universität Berlin</u> Freie University Berlin Berlin, 14195 Germany
----	---

Koinōnia kai ergasia : ho rolos tōn koinōnikōn taxeōn

Author:	<u>Andreas Lytras</u>
Publisher:	Athēna : Papazēs ē, 2000.
Series:	<u>Seira Synchrones koinōnikes epistēmes, theōria kai praxē.</u>
Edition/Format:	 Print book : Greek, Modern [1453-] : 1. ekd View all editions and formats
Rating:	(not yet rated) <u>0 with reviews - Be the first.</u>
Subjects	<u>Labor -- Social aspects.</u> <u>Work -- Social aspects.</u> <u>Social classes.</u>
More like this	<u>Similar Items</u>

1.	<u>HCL Technical Services</u> Harvard College Library Cambridge, MA 02139 United States
2.	<u>New York University</u> Elmer Holmes Bobst Library New York, NY 10012 United States
3.	<u>Princeton University Library</u> Princeton, NJ 08544 United States
4.	<u>Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek</u> Jena, 07743 Germany

Library of Congress

BOOK Prolegomena stē theōria tēs Hellēnikēs koinōnikēs domēs

- **Full Record**

- MARC Tags
Personal name
- Lytras, Andreas.
Main title
- Prolegomena stē theōria tēs Hellēnikēs koinōnikēs domēs / Andreas Lytras.
Published/Created
- Athēna : Ekdoseis "Nea Synora"-A.A. Livanē 1993.
[Request this Item](#) [LC Find It Where to Request](#)
[Request this Item](#) [LC Find It Where to Request Top](#)
More Information
LCCN Permalink
- <https://lcn.loc.gov/94179927>
Description
- 263 p. ; 21 cm.
ISBN
- 9602363185
LC classification
- HN650.5.A8 L98 1993
LC Subjects
- Social structure--Greece.
- Greece--Social conditions--20th century.
Browse by shelf order
- HN650.5.A8
Notes
- Includes bibliographical references (p. 253-263).
Series
- Seira Koinōniologia
LCCN

- 94179927
Geographic area code
- e-gr--
Type of material
- Book

BOOK Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada

- **Full Record**

-
- **MARC Tags**
 - Personal name
 - **Lytras, Andreas.**
 - Main title
 - Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada / Andreas N. Lytras.
Published/Created
 - Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2010.
[Request this Item](#) [LC Find It Where to Request](#)
[Request this Item](#) [LC Find It Where to Request Top](#)
More Information
LCCN Permalink
 - <https://lcn.loc.gov/2011390273>
Description
 - 381 p. : ill. ; 21 cm.
ISBN
 - 9789600224207
 - 960022420X
LC classification
 - HD2336.G8 L98 2010
LC Subjects
 - [Home-based businesses--Greece--History--20th century.](#)
 - [Home-based businesses--Greece--Attikē--History--20th century.](#)
Browse by shelf order
 - [HD2336.G8](#)
Notes
 - Includes bibliographical references (p. [371]-381).
LCCN
 - 2011390273
Geographic area code
 - e-gr--
Type of material
 - Book

Where to Request
CALL NUMBER

- [HD2336.G8 L98 2010](#)
- Copy 1
Request in
- Jefferson or Adams Building Reading Rooms
Status
- Not Charged

Lytras_Koskinas Chapter

Book

Koinōnia, technologia & anadiarthrōsē tēs paragōgēs : praktika symposiou. Polytechnio Krētēs, Octōvrios 1992 / epimeleia, G. Liodakēs = Society, technology & restructuring of production : proceedings of symposium, Technical Univers

Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 1993.

HC79.T4 K615 1993 LANDOVR

Request in Jefferson or Adams Building Reading Rooms - STORED OFFSITE

A. Lytras Chapter

Main title

Hē Hellada ston 19o kai 20o aiōna : eisagōgē stēn hellēnikē koinōnia / epimeleia A. Mōysidēs, S. Sakellariopoulos.

Published/Created

Athēna : Ekdoseis Topos, c2010.

[Request this Item](#) [LC Find It](#)

Book

Lytras, Andreas N.

Hellēnikē koinōnia ston 21o aiōna : analyseis gia tēn apascholēsē, ektimēseis gia tēnkoinōnikē domē kai apopseis gia tēn krisē / Andreas N. Lytras.

Thessalonikē : Papazēsēs, 2020.

Preview the improved version of **HOLLIS+**

Full View of Record : FULL CATALOG

Choose format: [Full view](#) | [Short view](#) | [MARC](#)

Author :	<u>Lytras, Andreas.</u>
1) Title :	Prolegomena stē theōria tēs Hellēnikēs koinōnikēs domēs / Andreas Lytras.
Published :	Athēna : Ekdoseis "Nea Synora"-A.A. Livanē, 1993.
Locations/Orders :	Availability
Location :	Widener Offsite Storage (HD) HN650.5.A8 L97 1993
Description :	263 p. ; 21 cm.
Series :	Seira koinōniologia
Notes :	Includes bibliographical references (p. 253-263).
ISBN :	9602363185
Subject :	<u>Social structure -- Greece.</u>
	<u>Social classes -- Greece.</u>
Subject :	<u>Greece -- Social conditions -- 20th century.</u>
Other Titles :	<u>Seira koinōniologia.</u>
HOLLIS Number :	004009856 <u>Hē hellēnikē koinōnia ston 21o aiōna : analyseis gia tēn apascholēsē, ektimēseis gia tēn koinōnikē domē kai apopseis gia tēn krisē</u> Lytras, Andreas N. / Thessalonikē: Papazēsēs 2020 Currently unavailable from Widener Library Offsite Storage Details Title 2) Hē hellēnikē koinōnia ston 21o aiōna : analyseis gia tēn apascholēsē, ektimēseis gia tēn koinōnikē domē kai apopseis gia tēn krisē Attribution Andreas N. Lytras. Author / Creator <u>Lytras, Andreas N.</u> Published Thessalonikē: Papazēsēs, 2020. Description 402 pages ; 21 cm. Language Greek, Modern (1453-) Keyword Financial crises - Social aspects - Greece - History - 21st century. Greece - Social conditions - 21st century Identifier ISBN : 9789600236149 Creation Date 2020 HOLLIS number 99155178160603941 Permalink http://id.lib.harvard.edu/alma/99155178160603941/catalog Source HVD - Core

Full Catalog Find Articles Journal Titles Digital Resources Reserves

Preview the improved version of **HOLLIS+**

Full View of Record : FULL CATALOG

Choose format: [Full view](#) | [Short view](#) | [MARC](#)

Author :	Lytras, Andreas.
3) Title :	Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada / Andreas N. Lytras.
Published :	Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2010.
Locations/Orders :	Availability
Location :	Widener Offsite Storage (HD)
Description :	381 p. : ill. ; 21 cm.
Notes :	Includes bibliographical references (p. [371]-381).
ISBN :	9789600224207
Subject :	Middle class -- Political aspects -- Greece.
	Middle class -- Greece -- History.
	Small business -- Greece -- Case studies.
	Small business -- Political aspects -- Greece.
	Small business -- Economic aspects -- Greece.
HOLLIS Number :	012608649

Full Catalog Find Articles Journal Titles Digital Resources Reserves

Preview the improved version of **HOLLIS+**

Full View of Record : FULL CATALOG

Author :	Lytras, Andreas.
4) Title :	Hē agrotikē ekmetallesē stēn Hellada : koinōnia, paragōgē kai idioktēsia to 1951 / And. N. Lytras.
Published :	Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2006.
Locations/Orders :	Availability
Location :	Widener Offsite Storage (HD)
Description :	271 p. : ill. ; 21 cm.
Series :	Seira Synchrones koinōnikes epistēmes, theōria kai praxē
Notes :	Includes bibliographical references (p. 269-271).
ISBN :	9600219753
Subject :	Agriculture -- Social aspects -- Greece.
	Agriculture -- Economic aspects -- Greece.
Authors :	Prontzas, Dēmētēs E.
Other Titles :	Seira Synchrones koinōnikes epistēmes, theōria kai praxē.
HOLLIS Number :	009996745

Full Catalog Find Articles Journal Titles Digital Resources Reserves

Preview the improved version of **HOLLIS+**

Full View of Record : FULL CATALOG

Choose format: [Full view](#) | [Short view](#) | [MARC](#)

Author :	Lytras, Andreas.
5) Title :	Koinōnia kai ergasia : ho rolos tōn koinōnikōn taxeōn / Andreas N. Lytras : prologos Vasilēs Philias.
Edition :	1. ekd.
Published :	Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2000.
Locations/Orders :	Availability
Location :	Widener Offsite Storage (HD)
Description :	395 p. : ill. ; 21 cm.
Notes :	Includes bibliographical references (p. [385]-395)
ISBN :	960021395X
Subject :	Employment theory.
	Political sociology.
	Social classes -- Economic aspects.
	Labor -- Social aspects.
	Work -- Social aspects.
	Social classes.
HOLLIS Number:	008742725

(2020)

6) Antechoun hoi idees tou Marx? : anichneuontas mia synchronē stratēgikē gia tēn Aristera

Author / Creator

Jean Batou, Andreas Zapheirēs, Dēmētēs Kaltsōnēs, **Andreas Lytras**, Giōrgos Maniatēs, Jose Oriol Marrero Martinez, Petros Papakōnstantinou, Giannēs Tolios, Georgy Tsagolov

Published Athēna : Topos, 2020.

Description 202 pages ; 21 cm.

Language Greek, Modern (1453-)

Subjects Marx, Karl, 1818-1883. Works. Selections. English. 1968

Keyword Marxism in the new millennium, Communism, Socialism

Princeton University Library

1. Koinōnia kai ergasia : ho rolos tōn koinōnikōn taxeōn / Andreas N. Lytras ; prologos Vasilēs Philias.

- Lytras, Andreas [Browse]
- [Athēna: Ekdoseis Papazēsē, 2000]
- BOOK

-
- Available

ReCAP » HD4901 L98 2000

2. Prolegomena stē theōria tēs Hellēnikēs koinōnikēs domēs / Andreas Lytras.

- Lytras, Andreas [Browse]
- [Athēna: Ekdoseis "Nea Synora"-A.A. Livanē, 1993]
- BOOK

-
- Available

Forrestal Annex - Temporary » HN650.5A8 L97 1993

3. Hē agrotikē ekmetallesē stēn Hēlada : koinōnia, paragōgē kai idioktēsia to 1951 / And. N. Lytras, Dēm. E. Prontzas ; prologos Vasilēs Philias.

- Lytras, Andreas [Browse]
- [Athēna: Ekdoseis Papazēsē, 2006]
- BOOK

-
- Available

ReCAP » HD2055.5 L972 2006

4. Μικρο-αστική λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα / Ανδρέας Ν. Λύτρας. Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada / Andreas N. Lytras.

-
- Lytras, Andreas [Browse]
- Λύτρας, Ανδρέας [Browse]
- [Athēna: Ekdoseis Papazēsē, 2010, Athēna: Ekdoseis Παπαζήση, 2010]
- BOOK

-
- Available

ReCAP » HD2336.G8 L98 2010

6. Η Ελληνική κοινωνία στον 21ο αιώνα : αναλύσεις για την απασχόληση, εκτιμήσεις για την κοινωνική δομή και απόψεις για την κρίση / Ανδρέας Ν. Λύτρας. Hē Hellēnikē koinōnia ston 21o aīōna : analysēis gia tēn apascholēsē, ektimēseis gia tēn koinōnikē domē kai apopseis gia tēn krisē / Andreas N. Lytras.

- Lytras, Andreas [Browse]
- Λύτρας, Ανδρέας [Browse]
- Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2020.
- Athēna : Ekdoseis Παπαζήση, 2020.
- BOOK
- Available

ReCAP - Remote Storage » HN650.5.A8 L986 2020g

New York University Libraries

BobCat

Prolegomena stē theōria tēs Hellēnikēs koinōnikēs domēs

Check Availability

Andreas. Lytras ;

Athēna : Ekdoseis "Nea Synora"-A.A. Livanē, 1993

Call number map

Check Availability: NYU Bobst Main Collection (HN650.5.A8 L97 1993)

Author/Creator: Andreas. Lytras

Subjects: Social structure -- Greece; Social classes -- Greece; Greece -- Social conditions -- 20th century

Identifier: ISBN: 9602363185; ISBN: 9789602363188

Related Titles: Series: Seira Koinōniologia.

Publisher: Athēna : Ekdoseis "Nea Synora"-A.A. Livanē

Language: Greek

Publication Date: 1993

Description: 263 p. ; 21 cm.

Book

Koinōnia kai ergasia : ho rolos tōn koinōnikōn taxeōn

Lytras, Andreas

Publisher: Papazēsē

ISBN:
960021395X
NYU Bobst Main Collection
(HD4901 .L98 2000)
Offsite Available

Athēna : Papazēsē, 2000..

395 p. : ill. ; 21 cm..

Yale University Library

Author/Creator: Lytras, Andreas.

Title: Hē agrotikē ekmetalleusē stēn Hellada : koinōnia, paragōgē kai idioktēsia to 1951 / And. N. Lytras, Dēm. E. Prontzas ; prologos Vasilēs Philias.

ISBN: 9600219753

9789600219753

Published/Created: Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2006.

Physical Description: 271 p. : ill. ; 21 cm.

Yale Holdings Location: LSF - Request for delivery to any Yale Library

Call Number: HD2055.5.L25 2006 (LC)

Format: Book

Series: Seira Synchrones koinōnikes epistēmes, theōria kai praxē

Bibliography: Includes bibliographical references (p. 269-271).

Subjects: Agriculture--Social aspects--Greece.

Agriculture--Economic aspects--Greece.

Also listed under: Prontzas, Dēmētēs E.

Link to this page: <http://hdl.handle.net/10079/bibid/7655246>

Author/Creator: Lytras, Andreas.

Λύτρας, Ανδρέας.

Title: Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada / Andreas N. Lytras.

Μικρο-αστική λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα / Ανδρέας Ν. Λύτρας.

ISBN: 9789600224207

960022420X

Published/Created: Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2010.

Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζήση, 2010.

Physical Description: 381 p. : ill. ; 21 cm

Links: Inhaltsverzeichnis

Yale Holdings

Call Number: HD2336.G8 L98X 2010 (LC)

Format: Book

Bibliography: Includes bibliographical references (p. [371]-381).

Subjects: Home-based businesses--Greece--History--20th century.

Home-based businesses--Greece--Attikē--History--20th century.

Link to this page: <http://hdl.handle.net/10079/bibid/9641732>

Columbia University in the City of New York

Columbia University Libraries

New York, NY 10027 United States

CLIO

1) Koinōnia kai ergasia : ho rolos tōn koinōnikōn taxēōn

Lytras, Andreas

Author

Athēna : Ekdosē Papazēsē, 2000.

Published

Offsite Shared Collection (Princeton)

Location

Format

2) Hē agrotikē ekmetalleusē stēn Hellada : koinōnia, paragōgē kai idioktēsia to 1951

Lytras, Andreas

Author

Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2006.

Published

Offsite Shared Collection (Princeton)

Location

3) Hē hellēnikē koinōnia ston 21o aiōna : analyseis gia tēn apascholēsē, ektīmēseis gia tēn koinōnikē domē kai apopseis gia tēn krisē

Lytras, Andreas N. Author
Published
Thessalonikē: Papazēsēs, 2020. Location
Not Yet Determined

Format

4) Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada

Title

Μικρο-αστική λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα

Author

Lytras, Andreas
Λύτρας, Ανδρέας

Published

Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2010.

Location

Offsite Shared Collection (Princeton)

Format

5) Mikro-astikē leitourgia kai organōsē stēn Hellada

Title

Μικρο-αστική λειτουργία και οργάνωση στην Ελλάδα

Author

Lytras, Andreas
Λύτρας, Ανδρέας
Published

Athēna : Ekdoseis Papazēsē, 2010. Location Butler Stacks HD2336.G8 L98 2010